

Matiyo

Ketə nē Matiyo a kyor  e bo lee asen timaa-o si-o

*Yeesuu Kristoo m   nana-ana anyare
(Lukas 3.23-38)*

- 1** K  e Yeesuu Kristoo m   nana-ana anyare, na anej n     o lee Deefid a k  nana-  -r  -o, na anej n   Deefid m   a lee Abraham a k  nana-  -r  -o. Abraham m   gy   Isireelii awuye bam   nana.
- 2** To, Abraham m   gyi    gy   Isak,
n   Isak m   m   gyi    gy   Yakubu,
n   Yakubu m   m   gyi-ana    gy   Yudaa na m   daa-ana na m   tire-ana.
- 3** N   Yudaa na   ky  e ko n   ba te   m      Tamaa-   a k  w   P  res na Sera,
n   P  res m   m   gyi    gy   Hisir  n  ,
n   Hisir  n   m   m   gyi    gy   Aram.
- 4** N   Aram m   m   gyi    gy   Aminadabi,
n   Aminadabi m   m   gyi    gy   Naas  n  ,
n   Naas  n   m   m   gyi    gy   Salam  n  .
- 5** N   Salam  n   m   na m   ka Rahab a k  w   Bowas,
n   Bowas m   na m   ka Rut a k  w   Obid,
n   Obid m   m   gyi    gy   Yes  e.
- 6** N   Yes  e m   m   gyi    gy   Owure Deefid.

Né Owure Deefid na ɔkyee kó ne o dεε o gyé ɔnyare kó ne ba tée mò ε Oriya mò ka-o a kowé Solomən.*

⁷ Né Solomən mə mò gyi e gyé Rekabowam, ne Rekabowam mə mò gyi e gyé Abiya, ne Abiya mə mò gyi e gyé Asa.

⁸ Né Asa mə mò gyi e gyé Yehosafat, ne Yehosafat mə mò gyi e gyé Yehoram, ne Yehoram mə mò gyi e gyé Osiya.

⁹ Né Osiya mə mò gyi e gyé Yotam, ne Yotam mə mò gyi e gyé Ahas, ne Ahas mə mò gyi e gyé Hisikiya.

¹⁰ Né Hisikiya mə mò gyi e gyé Manasee, ne Manasee mə mò gyi e gyé Amən, ne Amən mə mò gyi e gyé Yosiya.

¹¹ Né Yosiya mə mò gyi-aná e gyé Yikoniya na mò tire-aná.

San amo-ró né Isireelii awuye adon a yaa bamó anya kusun-no Babilən swéere se.

¹² Bamó adon a yaa bamó Babilən-o, amo kamée né Yikoniya a kowé Salatiyel, ne Salatiyel mə a kowé Sirubabel.

¹³ Né Sirubabel mə a kowé Abiyud, ne Abiyud mə a kowé Iliyakim, ne Iliyakim mə a kowé Asoo.

¹⁴ Né Asoo mə a kowé Sadukii, ne Sadukii mə a kowé Akim, ne Akim mə a kowé Iliyud.

¹⁵ Né Iliyud mə a kowé Iliyasa, ne Iliyasa mə a kowé Mataŋ,

* ^{1:6} ɔkyee-o kenyare e gyé Batesiiba. 2 Samuwel 12.24.

ne Mataŋ mɔ a kowę Yakubu.

16 Né Yakubu mɔ a kowę Yosef,
né Yosef mɔ a waareę Mariya.

Mariya ya kowę Yeesuu né ba tēe mō ε Kristoo
né Wuribwareę yε o suŋ a o bo kyoŋwę kayę mɔ-rɔ-ɔ.

17 Nkowękyasę né η ya lęe Abraham sę ya bo fo Deefid si-o gyę kudu nna, né lęe Deefid si ya bo fo sanj né bamo adonj a yaa bamo anya kusunj-no Babilonj sweerę sę-ɔ mɔ gyę kudu nna. Bo lee sanj amo ya bo fo Kristoo-o kakowę sę mɔ gyę nkowękyase anenj kudu nna.

*Aneŋ né baa kowę Yeesuu-o
(Lukas 2.1-7)*

18 Mfaanee né baa kowę Yeesuu Kristoo. Kabreyii kɔ ya kyęna né ba tēe mō ε Mariya. Né baa kéré mō sa Yosef. Yosef na Mariya moŋ tε di, amaa Mariya a ḥu feyę Wuribwareę a kufwiiję timaa-o a sa né ɔɔ nya kame. **19** O Yosef feraa, ɔɔ fa feyę mō kerękyę Mariya moŋ de kaseňtiŋ. Né ɔɔ kpa a o kine mō. Amaa mō a gyę sęsę timaa-o si-o, o moŋ kpa feyę o nyęra Mariya kenyare, né ɔɔ waa mō mfęere feyę o kine mō na ɔkɔ moŋ nu.

20 Aneŋ a aseŋ-ɔ a sanj a bo mō mfęere-ɔ-ɔ, né kanye kɔ Wuribwareę kabɔɔ kɔ a lęe mō sę dee-ro, né o yε, “Yosef, Deefid mō kęnanagyi, fo ma sa a Mariya ketaa baa fo ayę waa fo kufwiiję timaa-o ya sa mō kame-o. **21** O kowę ɔnyare, na fo sa mō kenyare feyę Yeesuu, kaase e kaapo feyę Wuribwareę-ε-morowę, a lee feyę mō e gyę né o lee mō asęsę na o bo lęe bamo ebɔye-ɔ.”

22 Amo-o pεee a waa nεe na kεtø nε Wuribware a sa nε mø akyaaamee-o økø a kyoree waa abwareseñ wore-o-rø-o nya waa kasenjetiñ feyε,

23 “Kabregyii nε o moñ nyi anyare-o e nya kame, na o kowε ɔnyare, na bo tεe mø ε Imanuwel, kaase e kaapo feyε Wuribware-bo-anε-ase.”*

24 Amose se-o Yosef a koso-o, nε oø gya Wuribware kaboo a kano-o se, nε oø waaree Mariya taa mø yaa mø aye. **25** Amaa mø aa mø moñ di nε oø bo kowε. Ne oø kowε ɔnyare, ne Yosef a sa kayaagyi-o kenyare ε Yeesuu.

2

Anyiasenpo-o keba

1 Mañ ko nε ba tεe mø ε Betelahem nε o bo Yudeyat sweere se-o-rø nε Mariya a kowε Yeesuu. Sañ amo-o Herød e gyε owure.† A moñ kyee nε afø ko a lee kyowε leekpa a kεbegya-o ba Yerøalem. Afø mo gyε anyiasenpo ko nε ba deerε akyee-e-kpa-agyi ba pini amo aseñ-o. **2** Nε baa bise Owure Herød feyε, “Nkeø kayaagyi nε baa kowε mø na o bo gyi Yudaa awuye kuwure-o. Bo lee feyε anε a ju kεkyee-e-kpa-agyi ko a lee kyowε leekpa, nε kε e kaapo anε feyε baa kowε owure. Ne anε a ba a anε bo suñ mø.”

3 Owure Herød a nu amo-o, nε mø aa Yerøalem awuye pεee idun a tεñ bamø. **4** Nε oø tεe Wuribware aløñjøpo abreseñ na Wuribware mbraa akaapopo pεee bo gyañje. Bamø a

* **1:23** Isaya 7.14 (LXX).

gyanŋe-o, ne oo bise bamo feyε mfene ne ba ba a bo
bo kowe oko ne ba tee mò ε Kristoo ne Wuribware
yε o suŋ a o bo kyojwe Yudaa awuye-o. 5-6 Ne baa
lee kano feyε, “Betelahem ne o bo Yudaa sweere
mo se-o-ro ne ba kowe mò. A lee feyε Wuribware
kyaamεε ko a kyoree waa abwaresej wore-o-ro
feyε,

‘Wuribware yε, Betelahem maŋ,
haree fo a gye Yudaa sweere se
a emaŋ-o-ro kagyingyii-o gbaa ooo,
Wuribware i lee mone asese-o-ro oko
na o kii mò asese Isireelii awuye pεε
ɔyaalenjpo na odeeresepon-o.’ ”*

7 Owure-o a nu amo-o, ne o tee anyiasenjpo-o
lee keri si, ne oo bise bamo sanŋ koŋko ne
kekyee-e-kpa-agyi amo a lee-o. 8 Ne baa twe san-o
gywii mò. Mò a nu bo lee bamo ase-o, ne o twe
gywii bamo feyε, “Mon' ya buwi kpa kayaagyi-o
Betelahem maŋ-no. Mon' ya deŋ ḥu mò, na mon'
sa a n nu, na mo-o mo ḥ nya ya suŋ mò.” Ne o sa
bamo kpa a bo yo.

9-10 Bamo a meraa se ba yo-o, puri-ro ne baa bee
ḥu kekyee-e-kpa-agyi ne baa deε ḥu kyowe leekpa
a k̄ebegya-o, ne bamo akato a gyi bweto. Ne
kekyee-e-kpa-agyi-o a gye bamo ḥkpeε anenaa
ya fo ləŋ ne kayaagyi-o bo mò-ro-o, ne kaa sii yere
awore-r ləŋ amo soŋ kyeεkyee. 11 Bamo a lwee
ləŋ-o-ro-o, ne baa ḥu kayaagyi-o na mò nyi Mariya.
Ne baa kpuni aŋurii suŋ kayaagyi-o, ne baa buŋji
bamo adakaa se, ne baa lee ato damenaijse ne amo

* 2:5-6 Miika 5.2.

yawo bo lej-o bo ke mò. Amo e gyé atanne pipee, na nyonku, na kakyanné-o.

12 Né Wuribware a tòwé gywii bamò dee-ro feyé bo ma lèe kiñji yo Owure Héròd ase ya tòwé kétò né baa ñu-o gywii mò. Amosé se-o, né baa kiñji borò kpa banban sè yø bamò aye.

Igyipiti sweere se koy-o-o

13 Anyiasenpo-o a yii-o, kamee-rø né Wuribware kabòò kò a lèe Yosef sè dee-ro, né o yø, “Koso, taa kayaagyi-o na mò nyi na fo sere yø Igyipiti sweeré se. Mon' kyéna mfeñ aneñ-aaa bo fo sañ né m bëe mo e tòwé mo i gywii moné feyé mon' lèe mfeñ-o, a lèe feyé Owure Héròd e ba a o bo buwi kpa kayaagyi-o na o mao mò.”

14 Amosé-o, Yosef a koso kanye amo, né mò aa kayaagyi-o na mò nyi a yø Igyipiti sweeré se ya kyéna. **15** Né baa kyéna mfeñ né Héròd a bo wu, na aneñ né Wuribware a borò mò akyaamee-o okò se tòwé-o nya waa kaseñtiñ feyé,
“Igyipiti sweeré se né mo a tee mo gyi-o lèe.”*

Aneñ né baa mao ñnyajsee Betelahem man-nø-o

16 Amo Yosef na kayaagyi-o na mò nyi a yø Igyipiti pwéé né Owure Héròd a dëe ñu feyé anyiasenpo-o a penna mò. Amosé-o né mò dun a fwii bweëtò, né oo sa kanø feyé mò asoogyaa awuye mao ñnyajsee pëee ne bo bo Betelahem man-nø na eman né e maa mfeñ-o, né bo moñ tee kyon nsu ñnyo-o, nsu né o fa feyé kayaagyi-o a gyi-o, lèe sañ né anyiasenpo amo a bo tòwé gywii mò feyé baa ñu kékÿee-e-kpa-agyi-o a lèe-o. **17** Né kétò

* **2:15** Hoseya 11.1.

ne Wuribware kyaamee Yeremeya a kyoree waa abwareseñ wore-o-ro-o a waa kaseñtiñ feyε,

18 “Baa nu bore ko a lee Rama mañ-no,
bore-o de elawo bweetø.

Rakyel i su o sa mò gyi-ana.

O kine kepopore,
a lee feyε bo mon lee bo bo-ro.”*

Aneñ ne baa kinjji lee Igyipiti sweere se-o

19 Ne Owure Herod a wu. Mò a wu-o, ne Wuribware kaboo ko a bee lee Yosef se dee-ro Igyipiti sweere se. **20** Ne oo tawé feyε, “Koso, taa kayaagyi-o na mò nyi, na mon! kinjji yo moné aye Isireelii sweere se, a lee feyε mò ne oo kpa kayaagyi-o kemoo-o a wu.”

21 Ne Yosef a koso taa kayaagyi-o na mò nyi, ne baa kinjji yo Isireelii sweere se. **22** Bamø a fo mfeñ-o, ne Yosef a lju feyε Aakilayus a gyi mò se Herod a kuwure-o mfeñ. Amose se-o kufu a nya mò mfeñ kekyena. Ne Wuribware a yii mò se dee-ro feyε bo ma kyena Yudeya mfeñ. Amose-o ne baa kinjji ya borø toŋ ko ya fo Galileya sweere se. **23** Ne baa ya kyena mañ ko ne ba tee ε Nasaret-o-ro, na aneñ ne Wuribware kyaamee ko a tawé-o nya waa kaseñtiñ feyε,

“Ba ba a bo tee mò ε Nasaretenyi.”

3

*Yohanee Osuubøpo-o abwareseñ kötawé
(Maak 1.1-8; Lukas 3.1-18; Yohanee 1.19-28)*

* **2:18** Yeremeya 31.15.

¹ Ne እንያረጋ ክ ቤት የ. በ ተወስኝ መ እ Yohanee, ne ቤት ቤት ይ ተወስኝ መ እ Osuubዕሮ-ዢ. Ne ዘ ው Yudeya kimukee-ro, ne ዘ ለ ዓ ተወስኝ Wuribware አሰን የ gywii ጽጋጌ ክ ቤት መ እ feyε, ² “Mon' nu mone ዜ የ na mon' kinjji ለ ዓ መ እ ይ ቤት የ, a ለ feyε Wuribware ይ የ a kuwure-o a ተ-ዢ.” ³ Yohanee ይ ዜ ጽጋጌ ne Wuribware kyaamee Isaya a ተወስኝ መ እ aseñ-ዢ feyε,

“Okø ይ የ ቤት የ kimukee-ro feyε,
 ‘Mon' lənja kpa nεnεe ቤት ቤት የ Wuribware.
 Mon' waa kpa kyərara se sa መ እ a ዓ ቤት se.’”*

⁴ Nyoma ifwii ne baa bo waa Yohanee ato buñse, ne kabø wore kereses da mò laare-ṛ. Mò ateese e gyé akyankyanja na gyabwéekyu. ⁵ Ne asees bweet a ba mò ase. Bokø a leē Yerōalem mañ-nø, bokø mø a leē Yudeya sweere abegya kemaa se, ne bokø mø a leē emaj pëee ne e maa Yoodan boj-ዢ se. ⁶ Ne baa tawé bamø ይ ቤት gywii mò, ne ዘ bo bamø asuu Yoodan boj-nø.

⁷ Ne oo ነን አሰስ ይ ቤት bamø e Farisii awuye na Sadukii awuye-o ይ ቤት a bo bo deerē anen ne ዓ bo asuu-o. Ne ዘ ተወስኝ gywii bamø feyε, “Monē awa mø, emene se ne mone mø mone a ba mfée? Okø a kaapo mone feyε a tiri feyε mone gbaa moj lee mone ዜ ዓ bo lee ይ ቤት a kakøka ne Wuribware e kpa a ዓ ba bo sa aboyewaapo-ዢ-ṛ aaa? ⁸ Ma kɔore a n gyi. Amaa mo e ተወስኝ mo i gywii mone feyε, mone akat a ya pee amo se feraa, amo mon' waa ato kemaa ne a kaapo feyε mone a nu mone ዜ, ne mone a kinjji ለ ዓ መ እ ይ ቤት -ዢ. ⁹ Monē ma fa

* ^{3:3} Isaya 40.3 (LXX).

feyε mone a gyε nε nana Abraham mò ananagyi-o si-o, mone moj tii kakoka nε Wuribware e kpa a o ba bo sa aboyewaapo-o se. A lee feyε Wuribware e taare a o ba mfeε a aforε mɔ bo buruwi asesε na bo kii Abraham mò ananagyi. ¹⁰ Mon' sa se, a lee feyε Wuribware a waa kakwii-at sira, na o ba bo ne kiyii kema a nε kε maa swεε agyi timaa-o ilen kaase, na o bo da na o twεε waa deekpa-ro.”

¹¹ Ne oo tawε gywii asesε pεεε nε ba nu mò ase-o feyε, “Nkyu nε n de mo e bo mone asuu, na a kaapo feyε mone a nu mone eyee kinji lee mone ebayε-ro. Amaa oko san o ba mo kamεε na o kyε mo, ne moj fo feyε n sor o mò asebeta gbaa. Mò feraa, o sa a Wuribware a kufwiliye timaa-o ywεε mone se nee, na mon' nya keyaalej feyε deekpa-o. Na o ba Wuribware a kufwiliye timaa-o bo gyee mone. ¹² O de mò kaworaa nε o ba a o bo kyaarε ayu na o swii waa mò keporekyee-ro. Na nkee o kpanε afenfeneetee-o pεεε na o kywεε amo deekpa nε o maa dun-o-ro. Anεj nε o gyi asesε pεεε asej-o nee.”

Yohanee a bo Yeesuu asuu

(Maak 1.9-11; Lukas 3.21-22; Yohanee 1.32-34)

¹³ San amo-o, Yeesuu a lee Galileya sweere se ba Yoodaŋ boj-no na Yohanee bo mò asuu. ¹⁴ Amaa Yohanee a lenj eyee feyε o kyurowi Yeesuu mfeεre. O ye, “Weetee a bware feyε fo e gyε nε fo bo mo asuu, amaa fo ya koj ba mo ase feyε m bo fo asuu.”

¹⁵ Ne Yeesuu a lee kan o feyε, “Mbeyom o feraa, sa a a waa anεj, a lee feyε a bware feyε anε waa anεj nε Wuribware e kpa-o.”

Amose se-o nε Yohanee a sure si, ne oo bo Yeesuu asuu. ¹⁶ Yohanee a deŋ bo mò asuu, ne Yeesuu a

lee nkyu-ro-o, puri amo-rɔ nɛ awore-rɔ a buŋŋi-ro, nɛ oo ɳu Wuribware a kufwiijɛ-o a bo ywɛɛ mò sɛ feyɛ kuwurelepɔ-ɔ. ¹⁷ Nɛ bore kɔ a lee soso tɔwɛ feyɛ, “Kɛɛ mo gyi timaa nɛ mo e kpa mò aseŋ bweetɔ-ɔ, nɛ mo akatɔ a gyi mò se-ɔ.”

4

*Yeesuu kokyɔrɔkee
(Maak 1.12-13; Lukas 4.1-13)*

¹ Amo kamɛɛ-rɔ nɛ Wuribware a kufwiijɛ timaa-o a sa nɛ Yeesuu a yɔ o naa o muruwi kimukee-ro, na ɔbɔnsam kyɔ mò-rɔ kɛɛ feyɛ o nya mò a o bo waa ebɔye-rɔ aaa. ² Nɛ Yeesuu a gyi ɳke aduna mpase na kanye kimukee-ro mfɛŋ, na o maa gyi ateese. Amo ɳke amo a kyɔŋ-ɔ, akɔŋ de mò. ³ Nɛ ɔbɔnsam nɛ bo bɛɛ ba tee mò ε ɔkyɔrɔpɔ-ɔ a ba mò ase. Nɛ o yɛ, “Fɔ i nyi feyɛ Wuribware mò gyi-o e gye fo kasentinj, amo feraa sa a abu mɔ buruwi bodobodoo sa fo a fo gyi.”

⁴ Nɛ Yeesuu a bɛŋŋaa feyɛ, “Baa kyɔrɛɛ waa abwaresen wɔre-ɔ-rɔ feyɛ,

‘Ateese wɔrɛ maa sa sɛsɛ ɳkpa, amaa Wuribware aseŋ

tɔwɛsɛ kɛmaa mɔ mɔ bɛɛ a tiri sa mò ɳkpa.’”*

⁵ Nɛ ɔbɔnsam a bɛɛ yaa Yeesuu Yerɔsalɛm nɛ bo bɛɛ ba tee mfɛŋ ε maŋ kpeyaa-ɔ, nɛ oɔ taa mò yaa bo yera Wuribware sunkpa-ɔ katwɛɛ-rɔ. ⁶ Nɛ oɔ tɔwɛ gywii Yeesuu feyɛ, “Fɔ i nyi feyɛ Wuribware mò gyi e gye fo kasentinj, amo feraa fuwi ywɛɛ-rɔ

* **4:4** Mbriaa kɛbɛesa 8.3.

a እ kee. A lee feyε baa bee kyorεε waa abwareseη
wore-o-rɔ feyε,

‘Wuribwareε sa a mò mboo-o bo kuη fo,
na bo sorɔ fo bamo asareεε se,
na fo ma nya da keyaa kibu si.’ ”*

7 Neε Yeesuu a bee bεηηaa mò feyε, “Neε amo mo
a bee a bo abwareseη wore-o-rɔ feyε,

‘Mone ma kaη kyo mone nyanpe Wuribware-rɔ
kee’ ε?”*

8 Neε እkee ችንsam a taa Yeesuu yaa kebεe
sosweeη ko se, neε o ba kaye-rɔ emaj peeε na emo
kedabe bo kaapo mò. **9** Neε o towε gywii mò feyε,
“Fo ya kpuni aŋurii suη moo, n de emo peeε moo e sa
fo.”

10 Neε Yeesuu a towε feyε, “Bobonsam, narε lee-rɔ,
a lee feyε baa bee kyorεε waa abwareseη wore-o-rɔ
feyε,

‘Mon! suη mone nyanpe Wuribwarewore kpeη. ’ ”*

11 Neε ችንsam a leeε Yeesuu aseε. Mò a deη o
yii-o, puri amo-rɔ neε Wuribwaremboo ko a bo kya
Yeesuu-ro.

*Anet ne Yeesuu a lee mò kusun kaasε Galileya-o
(Maak 1.14-15; Lukas 4.14-15)*

* **4:6** Kiliη 91.11, 12.
Mbraa kebεesa 6.13.

* **4:7** Mbraa kebεesa 6.16.

* **4:10**

12-13 Sanj ne Yeesuu bo mfəŋ-ɔ, Hərɔdt ne o gyę Galileya swęere se owure-o a tii Yohanee Osuubəpo-ɔ. Yeesuu a nu amo-ɔ, ne oo kinjji yɔ mò aye Nasaret ne o bo Galileya-ɔ, ne oo tu ya kyęna Kapaaniyum ne o maa Galileya kepare dabe kęe-ɔ, ne a gyę Saburɔŋ na Nafatalii ifuri si-o. **14** Ḍɔ waa anęŋ nęe na Wuribware kyaamęe Isaya kętɔ ne oo tɔwę-ɔ nya waa kaseṇtiŋ feyε,

15 “Saburɔŋ ifuri si na Nafatalii ifuri si,
 mfəŋ ne kpa dabę bo-ṛɔ ne ba tęe mò ε Ḍpoq a
 kpa-ɔ,
 ne oo lęe Yoodaq boŋ kyowę lęekpa a kębegya-ɔ se,
 borɔ mfəŋ taa yɔ kaase-ṛɔ a kębare-ɔ,
 na Galileya ifuri
 ne bamo ne bo moŋ gyę Yudaa awuye-o te
 si-o,
16 mfəŋ a asęsə mo ne baa dęe narę kibugyii-ro-o
 a ḋu kęlaŋŋerɔ dabe.
 Bamo ne bo sere lowi-o,
 kęlaŋŋerɔ a weę bamo se mbęyəmo.”*

17 Lee saŋ amo-ɔ Yeesuu a lęe o tɔwę mò asen
 feyε, “Mɔn' nu mone eyęe na mɔn' kinjji lęe mone
 eboye-ṛɔ, a lee feyε Wuribware se a kuwure-o e
 kpa a kę ba.”

*Anęŋ ne Yeesuu a tęe ᯥkiŋgyi akrapo ana-ɔ
 (Maak 1.16-20; Lukas 5.1-11)*

18 Ne Yeesuu a borɔ Galileya kepare dabe a
 kębegya-ɔ. Mò a naa nkyu-o ękęe kęe se-ɔ, ne oo
 ḋu ᯥkiŋgyi akrapo anyɔ ko ne ba tęe bamo ε Siməŋ

* **4:16** Isaya 9.1-2.

ne mò keñasenyare e gyé Peetroo-o na mò tire Andruu, na ba tweé kisawu ba kra ɣkiŋgyi. ¹⁹ Né Yeesuu a tewé gywili bamo feyé, “Mon' ba a ané yø. Moné ma lëe kra ɣkiŋgyi. Amaa mò e kaapo moné anéj né moné i buwi asesé na mon' baa bamo mò ase-ɔ.” ²⁰ Né baa yøwé bamo asawu bø bëya puri amo-rø, né baa gya Yeesuu si bø yii.

²¹ Né oo mëraa së yø ya tø anyaré anyø kó bëe, Yakubu na mò tire Yohanee. Bamo aa bamo se Sibidii e bø koree-rø ba waa bamo asawu sira. Né Yeesuu a tee bamo. ²² Puri amo-rø né baa yøwé bamo se na koree-ɔ, né baa gya Yeesuu si bø yii.

Yeesuu atø kekaapo na abwaresej kotowé na alpo këkyä

²³ Amo pëee kamëe-ɔ, né Yeesuu a muruwi Galileya swéere së toŋ kemaa o kaapo asesé atø kebwarekore akyan-nø, na o tewé asej timaa bø leé Wuribware së a kuwure-o si, na o kya alopo. Né oo taare kya asesé né baa baa mò ase-ɔ alägyi kemaa. ²⁴ Mò asej a saŋjé-rø børø Siriya emaj pëee-rø, anej se-ɔ asesé amo a taa alopo né ba lø alägyi kemaa-ɔ baa mò ase, né oo kya bamo pëee. Asesé-ɔ bokø, ibrisi te bamo se, né bokø gyé kigbungbuŋ aläpo, né bokø mò gyé agyabøø. ²⁵ Né asesé bwëetø né baa leé Galileya swéere së na Dekapolis (kaase e kaapo feyé Emanj-Kudu) ifuri si na Yerøsalem maŋ-nø na Yudeya swéere së na Yoðdan nnoŋ a boŋbe-ɔ a gya mò se.

5

*Kebëe së abwaresej kotowé
(Lukas 6.20-23)*

1 Yeesuu a ኃኔ asesē bweeto nē baa ba mō ase-o, nē oo dee kebeē kō sē kafwē ya kyēna na o kaapo ato, nē mō agyasepo-o a kyaa muruwaa mō. **2** Nē oo lee o kaapo bamō feyε,

3 “Bamō ne bo nyi feyε Wuribware ase
bo moj de seye a bo sa mō-o de nyure,
a lee feyε bo tii Wuribware sē a kuwure-o si.

4 Bamō ne bamō ebore-rō i duñwi bamō-o de nyure,
a lee feyε Wuribware i yuri bamō nkpono-rō.

5 Bamō ne ba yuri bamō eyee-o de nyure,
a lee feyε saj e fo feyε kaye pεee i kii bamō lee.

6 Bamō ne wōrē de bamō itimaa kowaa-o de nyure,
a lee feyε Wuribware e sa a itimaa kowaa-o
waa bamō kōne.

7 Bamō ne ba ኃኔ boko ewee-o de nyure,
a lee feyε Wuribware i ኃኔ bamō ewee anen dεe.

8 Bamō ne bamō nkpono-rō a fwiiri-o de nyure,
a lee feyε ba ኃኔ Wuribware.

9 Bamō ne ba suj ba kpa kayeejuri
ba sa bamō abeekō-o de nyure,
a lee feyε Wuribware e teē bamō feyε mō
gyi-ana.

10 Bamō ne boko e sa ne ba gyi aworefō
bo lee anen ne ba waa ketō ne Wuribware e
kpa-o de nyure,
a lee feyε bo tii Wuribware sē a kuwure-o si.

11 Mone ne asesē e saare mone bo lee feyε mone
gye mo agyasepo-o se-o, ne ba sa ne mone i gyi
aworefō-o, ne ba ba ayeba kemaa ba dəñjō mone
se-o, mone de nyure, a lee feyε bamō kowaa mone
anen-o e kaapo nee feyε mone gyē mo agyasepo-o.

12 Amose-*o* mon' sa a mone akato gyi bweeto, a lee feye kakoka dabe timaa ko gywii mone Wuribware se. Bo lee feye anen ne ba waa mone-*o* dee ne baa waa Wuribware a akyamee ne baa gye mone nkpee ba-*o*."

Mfore na kelanjer
(Maak 9.50; Lukas 14.34-35)

13 Ne Yeesuu a kya se twe feye, "Mone du nee feye mfore-*o* bo sa sese dimaadi. Amaa mfore kone ya lee feraa, oko maa lee taare a o boro kpa kemaa se bo sa a m bee kii mfore daa. M mon lee n de keto waase, amose-*o* ba taa a bo bo twe nee a ases kyikye mmo se.

14 Mone bee mone du nee feye kelanjer bo sa kaye peee. Maj ne o yere kebee se-*o* maa kwer.

15 Anen dee ne oko maa kyanje mo fetiri si na o kon bera kike bo bun si. N gye kabuno ne o taa a o bo yera aaa, na o lanje lon-*o*-ro peee? **16** Mfaanee dee ne mon' lanje-*r* ases akato-*r*, na bo nya nu ato timaa ne mone e waa-*o*, na bo kyoro Wuribware, mone se ne o bo sososo-*o*."

*Mbraa-*o* kekaapo*

17 Ne Yeesuu a kya mo ato kekaapo-*o* se feye, "Mone e fa feye mo a ba a m bo gya ane odedaapo Mosis a mbraa-*o* na Wuribware a akyamee a abwaresen kekaapo-*o* bo twe nee eee? Daabii. Mon ba a m bo gya mmo bo twe nee, amaa mo a ba a m bo waa keto kemaa ne baa kaapo-*o* kyeekyee lowe. **18** Mo e twe mo i gywii mone feye bo fo saj ne soso na sweere e kyon-*o*, mbraa-*o* kabegyee beee mmo asen kagyingyii maa lee se daa, amo keto se ne Wuribware a sa ne ane mbraa-*o* a

ba-rɔ. **19** Amose-ɔ ɔkemaa nɛ mò ya fo mbraa-ɔ pɛee katogyingyii k̄emaa, nɛ ɔɔ kaapo bok̄o na bo fo mbraa-ɔ aneŋ dɛɛ-ɔ, amo feraa, o kii kagyingyii Wuribware se a kuwure-o-ro. Amaa ɔkemaa nɛ mò ya gya mbraa-ɔ se, nɛ ɔɔ kaapo bok̄o a bo gya mmo se-ɔ feraa, ba t̄ee mò ε s̄es̄e dabe Wuribware se a kuwure-o-ro. **20** Mo e t̄ow̄e mo i gywii mone feye mone itimaa na k̄edamenan̄se e moŋ kyɔ Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye lee-o, amo feraa mone maa tii Wuribware se a kuwure-o si pɛee.”

*Atə nɛ Yeesuu a kaapo bo lee kadunfwii si-o
(Lukas 12.57-59)*

21 Nɛ Yeesuu a kya se t̄ow̄e feye, “Mone a nu feye dedaa-ɔ baa t̄ow̄e gywii ane nana-ana feye ɔko ma kanj mɔɔ s̄es̄e.* ɔkemaa nɛ ɔɔ mɔɔ s̄es̄e-ɔ, ba bu mò k̄epo na bo mɔɔ mò. **22** Amaa mbeyom̄o, mo-ɔ mo e t̄ow̄e mo i gywii mone feye ɔkemaa nɛ mò dunj ya fwii mò bɛek̄o se-ɔ, bo bu mò k̄epo na bo mɔɔ mò, nɛ ɔkemaa nɛ ɔ t̄ee mò bɛek̄o feye mfεere k̄e-moŋ-de wuye-o, bo bu mò k̄epo abr̄es̄e akato-ro na bo mɔɔ mò, nɛ ɔkemaa nɛ ɔ t̄ee mò bɛek̄o feye ɔmanjbweepon̄-ɔ, a bware feye ɔ yɔ aworefɔɔ deekpa-ro. **23-24** Amose-ɔ fo ko ya yɔ ləŋŋəkpa a fo ya ləŋŋə Wuribware, nɛ fo ya nyiŋji si feye aseŋ ko bo fo aa fo bɛek̄o mboŋtɔ-ro, yew̄e atɔ nɛ fo e yaa bo ləŋŋə mò-ɔ bo b̄ey a ləŋŋəkpa akato-ro, na fo kiŋŋi yɔ fo bɛek̄o-ɔ ase a mon' ləŋŋə mone mboŋtɔ-ro, pw̄ee na fo d̄ee kiŋŋi ba bo ləŋŋə Wuribware.”

25 Nɛ Yeesuu ye, “Aneŋ d̄ee nɛ fo aa ɔko i de aseŋ, nɛ mò e kpa a ɔ yaa fo s̄engyikpa, fo ne fo a waa

* **5:21** Keleq̄ Igyipiti 20.13.

aseñ-ɔ na aseñ wuye-o ləñjɔ amo pwεε na mɔn' dεε fo sεñgyikpa-ɔ mfεñ. N gye anεñ, o gyiiri fo a ɔ yaa ɔsεñgyipɔ-ɔ aseñ, na mò mɔ baa fo bɔ waa apurisii kesaree-rɔ na bɔ tii fo. ²⁶ Kaseñtiŋ si mɔ e tɔwε mɔ i gywii fo feyε fo i di tiikpa mfεñ anεñ-aaa bɔ fo sañ ne fo e ka fo kɔkɔ a fo lɔwε na pasɔwa gbaa mɔn sañ-ɔ."

Anεñ nε Yeesuu a kaapɔ kakyeeɛkpa na kanyarekpa aseñ-ɔ

²⁷ Nε Yeesuu a kya sε tɔwε feyε, "Mone a nu feyε dεdaa-ɔ baa tɔwε feyε ɔkɔ ma waa kakyeeɛkpa na kanyarekpa.* ²⁸ Amaa mbeyɔmɔ mɔ-ɔ mɔ mɔ e tɔwε mɔ i gywii mone feyε ɔkemaa nε ɔ deerε ɔkyee, nε ɔ yorɔwε feyε o kii mò lee-o a kyɔ kpa mò mò kakponɔ-rɔ kyee. ²⁹ Amose sε-ɔ fo kigyi sekato e sa nε fo e waa ebɔye, lee kεmo bɔ twε. Fo ya tεñ fo kayowɔrε tɔñ kɔ bo twε, nε fo ya nya ɔkpa, a bɔ feyε bamɔ a twε fo kayowɔrε pεε bɔ waa awɔrefɔɔ deekpa-rɔ. ³⁰ Anεñ dεε nε fo kigyi sesaree e gye ne ke e sa nε fo e waa ebɔye, tεñ kεmo bɔ twε. Fo ya tεñ fo kayowɔrε kεbegya, a bɔ feyε fo kayowɔrε pεε a lwee awɔrefɔɔ deekpa-rɔ."

Anεñ nε Yeesuu a kaapɔ ɔnyare kikine mò ka aseñ-ɔ

(Matiyo 19.9; Maak 10.11-12; Lukas 16.18)

³¹ Nε Yeesuu ye, "Mone a bee nu feyε dεdaa-ɔ baa tɔwε feyε ɔnyare ya kine mò ka, ɔ kyoree kikine wɔrε sa mò feyε oo kine mò.* ³² Amaa mbeyɔmɔ, mɔ-ɔ mɔ e tɔwε mɔ i gywii mone feyε ɔnyare ya kine mò ka, ne ɔkyee-ɔ ya waaree ɔnyare

* ^{5:27} Kelεe Igyipiti 20.14.

* ^{5:31} Mbrra kεbeesa 24.1.

bañbañ, mò nè oo kine mò ka-ɔ a sa nè ɔkyee-ɔ a waa kanyarekpa, amə ɔkyee-ɔ a kyɔ lèe mò kuri-o kamee feraa. Nè ɔnyare nè mò-ɔ mɔ a bęe waaree anęj a ɔkyee-ɔ mɔ a waa kakyeeekpa.”

*Anej nè Yeesuu a kaapo etaj kowaa asej-ɔ
(Yakubu 5.12)*

³³ Nè Yeesuu a kya mò atɔ këkaapo-ɔ sè feyε, “Mone a bęe nu feyε dedaa-ɔ baa tɔwε feyε ɔko ma waa etaj na ɔ laññe mò kanɔ. Kɛtɔ nè ɔko ę waa etaj feyε ɔ waa-ɔ, ɔ waa. ³⁴ Amaa mbeyɔmɔ, mo-ɔ mo ę tɔwε mo i gywii mone feyε mone ę kpa a mon' tɔwε bo bęya feyε mone e waa kɔtɔko, mone ma waa etaj bo tɔwε. Mone ma kañ ba Wuribware sè bo waa etaj, a lee feyε mfej nè Wuribware a kuwuregya-ɔ bo. ³⁵ Anej dεε nè mone ma ba sweere bo waa etaj, a lee feyε sweere sè nè Wuribware ayaapapaa yere a kyure. Mone ma ba Yerøalem bo waa etaj, a lee feyε mfej gye Owure-bo-eleñ-Bwarę mañ nęe. ³⁶ Mone ma kañ ba mone aju gbaa bo waa etaj, a lee feyε mone maa taare a mon' waa kipwiigyi koñkɔ kufufuri bεε kigiyigyi. ³⁷ Amaa kɛtɔ nè mon' bo tɔwε asej bo bęya bεε mon' bo bęñjaa asej-ɔ e gye feyε, ‘Oñj, anę e waa’, bεε ‘Daabii, anę maa waa.’ Kɛtɔ kemaa nè ńkee mone ę tɔwε a mon' bo tii ɔañ bεε daabii si-o a lee ɔbɔnsam ase nęe.”

*Anej nè anę kpa anę adoŋ asej-ɔ
(Lukas 6.27-36)*

³⁸ Nè Yeesuu a kya sè feyε, “Mone a bęe nu feyε baa tɔwε feyε, ‘Okɔ ya bwee mò bεεkɔ kɛkatɔ, anę dεε nè bo bwee mò lee bo teere. Nè ɔko ya kyuwi

mò bεεkò kεbwānə, bò kyuwi mò lee.* ³⁹ Amaa mbeyəmə mò-ɔ mò mò e tòwè mò i gywii mònè feyε ɔkò ya waa mònè bøyε, mònè ma ba bøyε bò ka mò kòkò. ɔkò ya da fò kigyisesebə-rɔ kεbaa, bεe buruwaa kεbenasəbə-rɔ sa mò a ɔ da. ⁴⁰ Nè ɔkò ya yaa fò iwurekpa a ɔ ya gyi aseñ bò da fò na ɔ bɔ fò kòkò, nè mò e kpa fò kaare a ɔ kɔrε, taa fò waagya bò tii mò sè na ɔ taa nare. ⁴¹ Nè ɔkò ya yεrε fò feyε fò sɔrɔ mò atɔ mayere kɔŋkɔ, sɔrɔ yaa mò emayere enyɔ. ⁴² ɔkεmaa nè ɔ kore fò kɔtɔkɔ-ɔ, fò i de, sa mò ketɔ-ɔ. ɔkò e kpa a ɔ para kɔtɔkɔ, bò para mò.

⁴³ Mònè a bεe nu feyε baa tòwè feyε, ‘ɔkεmaa kpa mò bεεkò aseñ,* na o kisi mò dɔŋ.’ ⁴⁴ Amaa mbeyəmə, mò-ɔ mò e tòwè mò i gywii mònè feyε mon' kpa mònè adɔŋ aseñ, na mon' kore kεbwarekɔrε sa bamò nè ba waa mònè bɔrɔkraa-ɔ, ⁴⁵ na bò ȳu feyε kaseñtiŋ si mònè gyε Wuribware, mònè sè nè ɔ bò soso-ɔ, mò gyi-ana. Bò lèe feyε ɔ sa nè mò kyɔwε e wεe aseñ bøyε na atimaa si kyεεkyεε. Aneñ dεe nè bware e ba ɔ wεe bamò nè ba waa itimaa-o na bamò ne ba waa ȳbøyε-ɔ atɔ se. ⁴⁶ Mònè e kpa bamò nè ba kpa mònè-ɔ wɔrε aseñ, Wuribware maa sa mònè amo kakɔka. Bò lèe feyε aneñ dεe nè lenpoo akɔɔrepø gbaa e kpa bamò bεεkɔ-ana lenpoo akɔɔrepø aseñ. ⁴⁷ Nè mònè e ka mònè anyarε kanə, ntetɔ itimaa ne mònè a waa kyon ɔkò? Bò lèe feyε aneñ dεe nè bamò nè bò maa suŋ Wuribware-ɔ gbaa e waa. ⁴⁸ Amosé sε-ɔ bøyε kò ma kyεna mònè sε, feyε aneñ nè bøyε kò moŋ te Wuribware, mònè sε nè ɔ

* 5:38 Keleē Igyipiti 21.24; Kɔlɔŋjɔ mbraa 24.20; Mbraa kεbεesa 19.21. * 5:43 Kɔlɔŋjɔ mbraa 19.18.

bo soso-o, se-o.”

6

Anē ma waa itimaa lamañ-nō na ḋkēmaa nya ḥu

¹ Nē Yeesuu a kya mō atō kēkaapo-o se feyε, “Mōn’ sa se, mfenj nē mōne e waa itimaa-o. Mōne e kpa feyε mōn’ ke atiripo atanne, bεεe mōn’ kōrē kēbwarekōrē, bεεe mōn’ kra akōj, mōne ma waa amo lamañ akato-rō a bo nya ḥu mōne. Mōne ya waa amo lamañ-nō, mōne maa nya kakōka a mōn’ lee Wuribware, mōne se ne o bo soso-o, ase. ² Amosē se-o mōne ḋkēmaa ya ke atiripo ato, fo ma sa a ḋkēmaa nu amo se, feyε anej ne nnō ḥnyo ḥnyo awuye e waa kēbwarekōrē akyāñ-nō na mbore se-o. Sañ kēmaa nē ba waa itimaa-o ba fore mberē lamañ-nō. Mo i gyi mōne kaseñtiñ feyε dimaadi nkyorō e gyε bamō kakōka. Bo maa lee nya nkyorō ko a bo bo lee Wuribware ase. ³⁻⁴ Mōne feraa, mōne ko ya ke otiripo ato, o waa bo kweerō, na mō kēbenasaree gbaa ma nya pini kētō nē mō kigyisesaree e waa-o. Fo ko ya ke otiripo-o kētō na øko moj ḥu, amo feraa fo se Wuribware nē o ḥu kētō kēmaa nē sesē e waa o kweerō-o e gyε nē o ka fo kokō.

⁵ Anej deε ne mōne e kōrē kēbwarekōrē, mōne ma waa feyε nnō ḥnyo ḥnyo awuye-o. Ba kpa keyere kēbwarekōrē akyāñ-nō na ḋkpa gyañjekpa ba kōrē kēbwarekōrē na ḋkēmaa nya ḥu bamō. M beε mo i gyi mōne kaseñtiñ feyε dimaadi nkyorō dooo e gyε bamō kakōka. ⁶ Amaa fo ko e kōrē kēbwarekōrē, fo yo fo kēkyāñ-nō na fo tii pōne, na fo kōrē Wuribware fo se ne fo moj kēe-o. Na mō-o mō nē o ḥu kētō kēmaa nē

okemaa e waa o bo kweero-o sa fo amo kakoka.
 7 Ketə ne kɔ kyɔ ne ki tii si-o e gye feyε mɔnε e kore Wuribware, mɔnε ma kore kebwarekore soswee soswee soswee, feyε anεŋ ne bamø ne ba sun ikisi-o e da laa-o, ne ba fa feyε bamø nlaada soswee se-o, bamø ikisi i nu a e sa bamø-o. 8 Mɔnε ma waa feyε bamø-o, a lεe feyε mɔnε se Wuribware kyɔ o nyi ketə ne mɔnε e kpa-o pwεε ne mɔnε a dεe kore mò.”

*Anεŋ ne Yeesuu a kaapo anε anεŋ ne anε kore kebwarekore-o
 (Lukas 11.2-4)*

9 Ne Yeesuu yε, “Mfaanεε ne mɔn' kore kebwarekore.

Anε se Wuribware ne fo bo soso-o,
 sa a bo kyɔrɔ fo kenyare timaa.

10 Na fo baa fo kuwure-o bo gyi mfεe.

Na fo sa a fo kεprε waa sweere se mfεe,
 feyε anεŋ ne kε e waa soso-o.

11 Sa anε ateese ne a tiri anε
 ndɔɔ na kake kεmaa-o.

12 Na fo taa anε ebɔyε bo ke anε,
 feyε anεŋ ne boko a waa ebɔyε bo kye anε,
 ne anε a taa bo ke bamø-o.

13 Na fo ma sa kpa a ḥbɔnsam kyɔ anε-rɔ kεe
 feyε anε e waa ebɔyε aaa.
 Na fo lee anε lee ɔkyɔrɔpo a kesaree-o-rɔ.

14 Mɔnε ya ba boko a ebɔyε ne baa waa mɔnε-o bo
 ke bamø, Wuribware, mɔnε se ne o bo soso-o, mɔ e
 ba mɔnε lee a o bo ke mɔnε. 15 Amaa mɔnε e mɔn
 taa mɔnε bεεkɔ-ana ebɔyε bo ke bamø, amo feraa

mone se ne o bo soso-o gbaa maa taa mone lee a o bo ke mone.”

Akoŋ kekra aseŋ

¹⁶ Né Yeesuu a kya mò ato këkaapo-o se feyε, “To, mone ya kra akonj, mone ma kaŋ ba nsə bo bure mone akato-ro, feyε aneŋ ne nnə ḥnyo ḥnyo awuye e waa-o. Ba waa aneŋ nee a asesε nya ḥu feyε ba kra akonj. Mo i gyi mone kasentij feyε dimaadi nkyorø e gye bamø kakøka. ¹⁷⁻¹⁸ Mone feraa, mone ko e kra akonj, o fwøe mò akato-ro na o see mò kuŋu-ro, na øko ma nya ḥu feyε o kra akonj nee. Amø Wuribware, fo se ne fo moŋ kεe mò-o, wøre e gye ne o ḥu. Na fo se ne o ḥu kεtø ne økemaa e waa o bo kweerø-o e gye ne o ka fo koko.”

Kapotεε aseŋ

(Lukas 12.33-34; 11.34-36; 16.13)

¹⁹ Né Yeesuu ye, “Mone ma kpa kapotεε bo yera sweere se mføe sa mone eyee. A lee feyε mføe a kapotεε-o feraa igyeeri na nsekreeke na ḥkanjtøne e nyera kamo, ne ayu e gyaa fo løŋ a bo lweero ya ywii kamo. ²⁰ Gya ekpa ne ee sa a Wuribware kpa kapotεε bo yera soso sa fo-o se. A lee feyε soso mføen feraa igyeeri na nsekreeke na ḥkanjtøne maa nyera kamo, ne ayu maa taare a bo gyaa fo løŋ lweero ya ywii kamo. ²¹ A lee feyε toŋ kemaa ne fo kapotεε da-o, fo mføere e ya døŋø kamo se mføen.

²²⁻²³ N taa feyε fo fetiri e bo danj. O laŋŋe-ro løŋ-no pøeεε. Né mò ya nyera feraa, kibugyii e da fo løŋ-no. Aneŋ deε ne fo akato e bo danj, fo kεe neεnεε. Amaa amo e moŋ kεe feraa, a du nee feyε fo a te kibugyii-ro-o. Kelaŋŋø maa taare a ki yii fo akato-ro. Amose se-o fo ayorøwøtø e moŋ bo danj,

fо kakponɔ-rɔ maa fwiiri. Nε kibugyii nε fо te-ro-o kyɔ bwεetɔ.

24 Aneŋ dεe nε sεsε maa taare a o suŋ anyanpε anyɔ. Amɔ ya ba aneŋ, o kisi ɔkɔ na ɔ kpa ɔkɔ aseŋ, na o suŋ ɔkɔ kyoŋ ɔkɔ. Amose-ɔ mone maa taare a mon' kpa Wuribware na mon' bee kpa atanne.”

*Kɔɔrε Wuribware gyi
(Lukas 12.22-31)*

25 Nε Yeesuu a kya sε feye, “Aneŋ sε-ɔ, mo e tɔwε mo i gywii mone feye mone ma sa a ateese ne mone i gyi-o beeεε atɔ nε mone i buŋ-o aseŋ tɔraa mone. Nkpɑ aseŋ tiri a kyɔ ateese beeεε? Nε kayowore mɔ tiri ka kyɔ atɔ buŋse. **26** Mon' kee mbogyii. Bø maa taare a bø dø nya ateese, haree ba swii amo ako a bø bø waa akyenkyeŋku-ro. Amaa Wuribware, mone sε nε o bø soso-ɔ, e gyε ne o bera bamø saŋ kεmaa. Mone mɔ mone kyɔ mbogyii beeεε? **27** Kano nkεmaa nε mone e fa mone nkpa aseŋ bwεetɔ-ɔ, mone ɔkɔ maa taare a o sa kake kɔŋkɔ kpen gbaa bø tii mò nkε nε Wuribware a sa mò feye o bø gyi kayε mɔ-rɔ-sε.

28 Ntεtɔ sε nε atɔ buŋse aseŋ e tɔraa mone? Mon' kee aneŋ nε afεraagyи e dan-ɔ. A maa suŋ, nε a maa lo atɔ buŋse a sa amo eyee. **29** Amaa mo e tɔwε mo i gywii mone feye Owure Solomɔn gbaa a dεe kyεna-ɔ, na mò aa mò atɔ buŋse damenajse gbaa ooo, o moŋ nya waagya timaa na o bø dan feye afεraagyи amo. **30** Mone Wuribware kɔkɔɔregyi moŋ kyɔ. Mon' kee aneŋ nε efa gbaa nε e yere ndø, nε bø fø nyane-ɔ na aseſe teŋŋe emo bø kure deekpa, nε emo aseŋ tiri-ɔ. Amɔ mone fεraa nε mone gyε aseſe-ɔ, Wuribware nε o sa emo atɔ

buñse-ɔ maa pee akatɔ a o sa mone atɔ buñse aaa?
31 Amose-ɔ mone ma sa a ketɔ ne mone i gyi-o na ketɔ ne mone i nuu-o na ketɔ ne mone i buñ-o aseñ tɔraa mone. **32** A lee feyε bamɔ ne bo maa sun Wuribware-ɔ e gye ne ba tɔraa bamɔ eyee mfaanee a atɔ-ɔ se. Wuribware, mone se ne o bo soso-ɔ, nyi feyε atɔ mo pεee tiri mone. **33** Amaa mon' sa a mone mfeerε yɔ Wuribware a kuwure-o-ro atɔ se, na ketɔ ne o kpa feyε mone waa-ɔ se. Mone i buwi mone e kpa Wuribware a kuwure-o-ro atɔ feraa, Wuribware e taa amo a o bo sa mone, na o bee sa mone ketɔ kemaa ne ki tiri mone-ɔ bo tii si. **34** Amose-ɔ mone ma sa a nyanje aseñ tɔraa mone. Nyanje aseñ gye nyanje lee nee. Amose-ɔ a mon lεe a tiri feyε mon' tɔraa mone eyee bo lee kake kemaa a ketɔ ne ke e ba-ɔ se."

7

*Mone ma porɔ mone bεekɔ-anā**(Lukas 6.37-38, 41-42)*

1 Ne Yeesuu a kya se tɔwε feyε, "Mone ya porɔ mone bεekɔ-anā, Wuribware mo e porɔ mone. Amose-ɔ mone ma porɔ mone bεekɔ-anā. **2** A lee feyε aneñ ne mone e waa mone bεekɔ-anā-ɔ dεe ne Wuribware mo e ba a o bo waa mone. O ba mone fɔñfɔñ aseñ tɔwεse a o bo porɔ mone bu mone kepɔ."

3 Ne Yeesuu a tɔwe kekpare mo gywii bamɔ feyε, "Emene se ne kakpafεe ne ka dɔŋ fo bεekɔ kekatɔ se-ɔ ne fo kεe, ne fo mon kεe kebenjiñ dabε ne ke dɔŋ fo lee si-o? **4** Beeε emene ne fo e waa na fo tɔwe gywii fo kɔsobεe-ɔ feyε, 'Mo kɔsobεe, sa a n lee kakpafεe ne ka dɔŋ fo kekatɔ se-ɔ', na fo feraa

fo de kēbēntiŋ dabē na kē dəŋ fo fəŋfəŋ kēkatō se?

⁵ Fō nnə ḥnyo ḥnyo wuye mə, lee kēbēntiŋ dabē nē kē dəŋ fo fəŋfəŋ kēkatō se-ɔ pwεε na fo dεε taare ḥu damēnaŋse lee kakpafεε nē ka dəŋ fo bεekə lee si-o.

⁶ Amose-ɔ fo ma taa fo kabə nē fo a bə ləŋŋə Wuribware-ɔ kiyee bə sa igyono, bə ləe feyε bamə ya nya fo, ba duŋwi. Anəŋ dεε nē fo ma taa fo atə timaa bə sa prako na o gyi, a ləe feyε o kyikye amo se a ɔ bə waa eṣe-rɔ.”

*Anəŋ nē anə kōrə Wuribware-ɔ
(Lukas 11.9-13)*

⁷ Nē Yeesuu yε, “Mone ya kōrə Wuribware atə, mone e nya kētō nē mone e kpa-ɔ. Mone ya buwi kpa Wuribware a ékpa-ɔ, mone i ḥu kētō nē mone e kpa-ɔ. Mone ya yere kawu tēe mō, ɔ taye pone-ɔ, na mon' nya lweero. ⁸ A ləe feyε əkemaa nē ɔ kōrə atə-ɔ e nya, nē əkemaa nē o buwi a ɔ kpa Wuribware a ékpa-ɔ i ḥu, na pone buŋji bə sa əkemaa nē ɔ yere kawu ɔ tēe-ɔ.

⁹ M bęe taa feyε mone nsə nē mō gyi e təwε feyε ɔ kpa bodobodoo a ɔ wo, nē ɔ taa kibu a ɔ bə sa mō? ¹⁰ Beεε mō ya kōrə kakiŋgyi a ɔ wo, fo e taa kowə a fo bə sa mō aaa? ¹¹ Mone nē mone gyε asesε bɔye-ɔ gbaa nyi esa mone gyi-ana atə timaa, sanjbotə Wuribware, mone se nē ɔ bə soso-ɔ, e gyε nē mone ya kōrə mō atə timaa, nē ɔ maa taare a ɔ sa mone aaa?

¹² Amose se-ɔ, katiŋ-ɔ e gyε feyε anəŋ nē mone e kpa feyε mone abeεkə waa mone-ɔ, mone mō mon' waa anəŋ dεε sa bamə. A ləe feyε kētō nē mbraa nē Mosis a sa anə-ɔ na kētō nē Wuribware akyaamεε a kaapo-ɔ kaase née.”

*Kabunogyii bəηbəηse-ɔ
(Lukas 13.24)*

¹³ Ne Yeesuu yε, "Mon' borɔ kabunogyii bəηbəηse-ɔ-rɔ lweero, a lεe feyε mfeŋ ne ηkpa na kukyure ne a moŋ de kεε-ɔ bo. Amose-ɔ moŋ' lenj eyee borɔ mfeŋ lweero. Bo lεe feyε mone ya borɔ kabunogyii kpaŋŋesε-ɔ-rɔ lweero, mone i ηu aworefɔɔ ne a moŋ de kεε-ɔ. Kpa ne ɔ da bo yɔ aworefɔɔ ne a moŋ de kεε-ɔ-rɔ-ɔ a kpaŋŋe, ne aseſe bwεetɔ bɔ mð se ba yɔ ba lwee kabunogyii kpaŋŋesε-ɔ-rɔ. ¹⁴ Amaa mfeŋ ne ηkpa na kukyure ne a moŋ de kεε-ɔ bo-ɔ kabunogyii-o du bəηbəη. Ne kpa ne ɔ da bo yɔ mfeŋ-ɔ borɔ se bo lenj. Amose-ɔ aseſe kafwεe e gye ne ba ηu kpa amo bo bɔ se ba yɔ ba lwee kabunogyii bəηbəηse-ɔ-rɔ ba yɔ mfeŋ ne ηkpa na kukyure ne a moŋ de kεε-ɔ bo-ɔ."

*Kiyii na kemɔ agyi
(Lukas 6.43-44)*

¹⁵ Ne Yeesuu yε, "Mon' sa mone eyee se bo lee ayebapo ne bo yε bo gye Wuribware akyaamεε-ɔ se. Ba lwee mone-rɔ, na akatɔ se bo du feyε esanne ne bo maa waa ɔko bɔyε-ɔ. Amaa bamɔ mme-ro bo du nee feyε ηgboogboo-o. ¹⁶ Bamɔ awaase se ne mone e ba a mon' bo pini bamɔ. Mone a tεε ηu feyε lenjkreŋ a swεε kimango agyi aaa, ne kurunjbree mɔ a swεε kukuti agyi aaa? Daabii. ¹⁷ Amose-ɔ kiyii timaa kemaa e swεε agyi timaa nee. Ne kiyii ne ke moŋ de alaŋfiya-o mɔ e swεε agyi bɔyε. ¹⁸ Kiyii timaa-o maa swεε agyi bɔyε. Ne kiyii ne ke moŋ de alaŋfiya-o mɔ maa swεε agyi timaa. ¹⁹ Kiyii kemaa ne ke maa swεε agyi timaa-o, ba ηe kemɔ a bo bo da, na bo twεe kemɔ waa dεekpa-rɔ. ²⁰ Amose-ɔ,

bamō nē ba ba ayeba feyε bō gye Wuribware
akyaamee-o awaase nē mōne ē ba a mōn' bō pini
bamō.”

*Ebøyε awaapo nē baa ba Yeesuu kenyare bō waa
akpeñeyeeetə-o*
(Lukas 13.25-26)

²¹ Nē Yeesuu a kya mō kēkaapo-o sē feyε, “N gye
okemaa nē o tee mo ε mō nyajpe-o ē gye nē o tii
Wuribware sē a kuwure-o si, amo bamō nē ba waa
kētə nē n sē nē o bō soso-o ē kpa feyε bō waa-o.
²² Kake nsi ne mo ē ba a m bō gyi kaye-rə asesə pəee
aseŋ-o, asesə bweetə ē yere mo akatə-rə, na bō təwə
feyε, ‘O anē nyajpe, n gye fo kenyare-rə nē anē a
təwə kētə nē fo a lee bō kaapo-o gywii asesə aaa? N
gye fo kenyare nē anē a ba bō gya ibrisi bō koso
boko sē aaa? Beeε n gye fo kenyare nē anē a bō
waa akpeñeyeeetə bweetə aaa?’ ²³ Na mo-o m bee
beñjaa bamō lamaŋ-nō mfeŋ feyε, ‘M feraa n kyō
moŋ nyi mōne, a lee feyε mōne gye ebøyε awaapo
nē. Amose-o mōn' lee mo ase.’ ”

Eləŋ apwεερo anyə-o
(Lukas 6.47-49)

²⁴ Nē Yeesuu a təwə bō gye kεε feyε, “Amose-o,
mo ē təwə mo i gywii mōne anē nē okemaa nē o
nu mo aseŋ-o, nē o gya amo sē-o du-o. O du feyε
onyiasenjō ko nē oo kyena-o. Nē o kpa a o pwεε
mō ləŋ. Nē oo ba aforə bō da talii pwεε nē oo dεε
pwεε mō ləŋ-o bō yera sē. ²⁵ Mō a pwεε mō ləŋ-o bō
yera lōwε-o, bware a ba bweetə. Nē boŋ ko a tweε
kufwiiri, nē mō nkyu a gyaa bō təwaa ləŋ-o. Nē
afwii dəmanjtə ko a da bō wεε ləŋ-o sē. Amo pεee

gbaa ooo ləŋ-ɔ mɔŋ bwhee, a lee feyε onyiasenpo amo a pwee mò ləŋ-ɔ bø yera aføre se nee.

²⁶ Amaa ɔkemaa ne o nu mɔ aseñ ne mɔ e tøwø-ɔ ne mò-ɔ mɔŋ gya amo se-ɔ mɔ du nee feyε mfεere ke-mɔŋ-de wuye kɔ ne ɔ dεe ɔ bø-rø-ɔ. Ne ɔ kpa a ɔ pwee mò ləŋ. Ne mò feraa ɔɔ pwee mò ləŋ-ɔ bø yera kesepu si. ²⁷ Ne bware a ba bweetø. Ne boŋ kɔ a tweę kufwiiri, ne mò nkyu a gyaa bø towaa ləŋ-ɔ. Ne afwii demantø a da bø wee ləŋ-ɔ se. Ne ləŋ amo a bwee lee da wuuruum. Amo e gyε saasebøe.”

²⁸ Yeesuu a sa seŋsa løwø-ɔ, ne eyee a kpeŋ lamaŋ ne baa nu mò aseñ-ɔ. ²⁹ Ne bo yε, “O maa kaapo abwareseñ feyε aneñ ne ane Wuribware mbraa akaapopo e kaapo-ɔ. O kaapo nee feyε mò a gyε mbraa-ɔ ɔsapo-ɔ.”

8

Aneñ ne Yeesuu a kya bwatøpo ko-ɔ (Maak 1.40-45; Lukas 5.12-16)

¹ Ne Yeesuu a kporowø lee kebeε-ɔ se mfεñ ne ɔɔ deñ kaapo abwareseñ lowø-ɔ. Ne asese bweetø gya mò se. ² Ne bwatøpo ko a bø kpuni anjuri Yeesuu ayaa-rø. Ne ɔ yε, “Mo nyaŋpe, fo e kpa, fo e taare a fo kya mɔ kɔlɔ mɔ na ŋ nya lwee asese-rø.”

³ Ne Yeesuu a teyi kesaře bø dabørø mò tøwø feyε, “Mo e kpa. Mbeyømø fo e taare a fo lwee asese-rø, a lee feyε fo a kpaare.” Mfεñ dεe ne ɔnyare amo a kebwatø-ɔ a lowø. ⁴ Kamεε-rø ne Yeesuu a yii mò se feyε, “Deň børø kpa kyεye se yø Wuribware aløŋøpo-ɔ ɔkø ase na ɔ deere fo, na a bø kaapo ɔkemaa feyε fo a kpaare. Na fo bø aløŋøtø ne ane ɔdødaapo Mosis a tøwø ε mò ne ɔɔ lɔ

kolə mə, nə ɔ̄ kpaare-ɔ bɔ, na ɔkemaa ɳu feyε aneŋ a kolə-ɔ moŋ lεe ki te mὸ se-ɔ. Fø a maa sε fo e yɔ fo bo kpa-rɔ-ɔ, fo ma kaŋ yεrε tɔwε kεtɔ nε mo a waa sa fo-ɔ gywii ɔkɔ.”

*Aneŋ ne Yeesuu a kya Roma soogyaa ko keyaafɔrε-ɔ
(Lukas 7.1-10)*

⁵ Nε Yeesuu a yɔ Kapaaniyum maŋ-nɔ. Mfeŋ nε asoogyaa abrεsε-ɔ ɔkɔ a ba mὸ asε bo kɔrε mὸ feyε ɔ kya mὸ-rɔ. ɔ moŋ gye Isireeliinyi feyε Yeesuu-o. ɔ gye Romanyi nεe. ⁶ Nε ɔ yε, “Mo nyaŋpε, mo keyaafɔrε e lɔ ɔ da lɔŋ-nɔ, eyee bo mὸ gya bweetɔ, haree ɔ maa lεe taare a ɔ dabɔrɔ eyee gbaa.”

⁷ Nε Yeesuu yε, “Yooo, mo a nu. Mo e ba a m bo kya mὸ.”

⁸ Nε soogyaa-o a lee kanɔ feyε, “Mo nyaŋpε, moŋ bware feyε fo ba mo lɔŋ-nɔ-ɔ. Amose-ɔ fo ya deŋ sa kanɔ bo kyoŋwe gbaa, mo keyaafɔrε-ɔ e kpaare.

⁹ N gbaa mo nε n gye sesε laŋganya-ɔ. N de abrεsε ne bo kyɔ mo-ɔ. N de asoogyaa awuye mo kaase, ne mo ya tɔwε gywii bamɔ-rɔ ɔkɔ-ɔ feyε ‘Nare,’ ɔ yɔ nεe. Nε mo ya tɔwε gywii bamɔ-rɔ ɔkɔ mo feyε ‘Ba,’ puri amo-rɔ amo ɔ ba. Ne mo ya tɔwε gywii mo keyaafɔrε feyε, ‘Waa kemɔ-ɔ,’ amo ɔ waa.”

¹⁰ Yeesuu a nu aseŋ nε ɔnyare amo a tɔwε-ɔ, ne eyee a kpeŋ mὸ. Nε oo buruwaa tɔwε gywii asesε ne bo gya mὸ se-ɔ feyε, “Mo e tɔwε mo i gywii moŋe feyε moŋ tεe ɳu sesε nε ɔ kɔɔrε mo a o gyi mfaanee-ɔ. Anε Isireelii awuye-ro gbaa, moŋ tεe ɳu ɔkɔ aneŋ. Nε ɔnyare mo moŋ gye Isireeliinyi. ¹¹ Mo i gyi moŋe kaseŋtin feyε asesε bweetɔ e lee sweere kebegya kemaa sε, na bamɔ

aa anę nana-ana Abraham na Isak na Yakubu kyęna a bo gyi ateese mfeń né Wuribware i gyi kuwure-o. ¹² Amaa bamo né weetee Wuribware a kyę nyiñji bamo feyę bo ba a bo gyi ateese-o feraa (anę Isireelii awuye né mó e kaapo-o), o gya bamo a jlee mó ase bo kyonwe kibugyii-ro. Mfeń-o ba su, na ba duŋ nnə.”

¹³ Né Yeesuu a təwę gywii soogyaa amo feyε, “Nare pe, na ketə né fo a kɔɔrę gyi-o e waa a kę sa fo.”

San kɔŋko amo-rə dəe né soogyaa amo a kεyaafɔrε-o a kpaare.

*Aneń né Yeesuu a kya alɔpo bweetə-o
(Maak 1.29-34; Lukas 4.38-41)*

¹⁴ Né Yeesuu a lwee Peetroo a lɔŋ-o-rə ya to feyε Peetroo mó saa kyeesε e lɔ fekyu o da. ¹⁵ Né Yeesuu a dabɔrə ɔkyee-o kεsaree. Mfeń né fekyu-o a yɔwę mó, né oo koso puri amo-rə waa ateese sa Yeesuu.

¹⁶ San né kyawę a twεe-o, né asešε a baa bamo anyipo né ibrisi te bamo se-o Yeesuu ase. Né oo sa ibrisi-o kano, né e ya koso bamo se. Né oo kya alɔpo pεεe né baa baa bamo mó ase-o.

¹⁷ Amose-o kętə né Yeesuu a waa-o a sa né kętə né Wuribware kyaamεε Isaya a kyoreε waa ab-waresen wɔre-o-rə-o nya waa kasentin feyε,

“Kasentin si, mó ya kɔɔrę anę kayeegya bo waa mó lee,
né oo kya anę alɔgyi.”*

*Bamo né ba kpa a bo gya Yeesuu si-o
(Lukas 9.57-62)*

* **8:17** Isaya 53.4.

18 Né asəsə bweetə e ba bo kpowé buŋ Yeesuu si saŋ kəmaa. Aneŋ se-o, nē oo tōwé gywii mō agyasepo-o feyε bo waa koree siraa na mō aa bamō nya tēn kəpare dabe-o-rō yo nnor a boŋbe-o se, na bo nya kyure kafwē.

19 Saŋ nē ba yo-o, nē Wuribware mbraa ōkaapopo ko a tēn bamō kpa ya tōwé gywii Yeesuu feyε, “Ókaapopo, tōn kəmaa nē fo e yo-o, mo e gya fo se.”

20 Nē Yeesuu a lee kanə feyε, “Sabran-nō igyono de idikpa, nē mbogyii de asaa bo da-rō. Amaa mo, dimaadi mō gyi-o, feraa moŋ de mfen nē mo i di a n kyure-o.”

21 Nē oko nē o tii bamō nē bo gya Yeesuu si bo naa tōn kəmaa nē o yo-o a bo kore mō feyε, “Mo nyanpe, sa a n kiŋji yo pē na n ya pure n se pwee na n dēe bēe bo gya fo se.”

22 Nē Yeesuu a beŋŋaa mō feyε, “Bamō nē bo moŋ te kakyena popwεε-rō-o, bamō e gyε nē bo pure bamō akowebεe nē ba ba a bo bo wu-o. Na fo feraa fo gya mo se.”

*Aneŋ nē afwii na alaŋkpare a bu Yeesuu-o
(Maak 4.35-41; Lukas 8.22-25)*

23 Nē Yeesuu mō aa mō agyasepo-o a lwee koree-o-rō. **24** Bamō a meraa se ba yo-o, bo bo sa se-o, afwii dabe ko a kya nkyu si mfen, nē alaŋkpare a da nkyu bo waa bamō koree-o-rō. Ademanté mo ne a su-o peee na Yeesuu da koree-o-rō o di idi. **25** Nē mō agyasepo-o a yo mō ase ya kiŋji mō tōwé feyε, “Ané nyanpe, ané e kpa a ané wu. Morowé ané.”

26 Ne Yeesuu a beñjaa feyε, “Nteto se ne monε maa kɔrε mo monε i gyi-o nεe? Ntø se ne kufu de monε?”

Ne Yeesuu a kɔsø sa kanø feyε afwii-o na alaŋkpare-ɔ yowε, ne kεtø a waa surumm.

27 Ne eyee a kpeñ mò agyasepo-ɔ, ne ɳkee ba ɳwiini ba gywii abee ε, “Nteto sese e gyε ɔnyare mɔ? Ne mò ya sa kanø, ne afwii na alaŋkpare gya kamø se-ɔ nεe.”

Anεn ne Yeesuu a kya anyare anyø ko ne ibrisi bweetø te bamø se-ɔ

(Maak 5.1-20; Lukas 8.26-39)

28 Amø kamεε-rø ne Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a kya se pare bamø koree-ɔ bo teñ-nø ya bo dañ Galileya kεpare dabe a nnøj a boñbe-ɔ. Gadara ifuri si ne baa fo-ɔ. Bamø a fo mfεñ-ɔ, ne anyare anyø ko a lee mfεñ ne ba pure asεε-ɔ bo gyanjaa bamø. Bo du nεe feyε mbø kpeñse-ɔ, a lee feyε ibrisi te bamø se. Amose-ɔ ɔkø maa taare a o bɔrø kpa amo se. **29** Ne baa faa Yeesuu si feyε, “Wuribware mò gyi-o, nteto ne fo e kpa anε ase? Fo a ba nεe a fo bo gyiiri anε kεsεbø, na kεsεbøgyiiri sanø mon tεe fo aaa?”

30 Amø aprako biribiri kø mø yere kabεegyi kø se meraa mfεñ ba gyi. **31** Ne ibrisi amø a kore Yeesuu feyε, “To, amo e gyε feyε fo e kaa a fo gya anε lee asεε mø se, amo feraa sa a anε ya kyεna aprako mø se.”

32 Ne o yε, “Kpa da feyε mon! ya kyεna bamø se.” Amose-ɔ ne baa kɔsø lee anyare-ɔ se ya kyεna aprako amo se. Ne aprako amo pεεε a ɳwεεnaŋ kporowε kabεegyi-o-ro ya lee da nkyu-ro wu wu.

33 Mfēj nē bamō nē ba deērē aprako amo sē-ɔ a እውድናንያን yō maŋ-nō ya da kētō nē kaa waa anyarē amo-ɔ kibonjboṇ. **34** Mfēj nē የአጠቃላይ nē o te maŋ-ɔ-rɔ-ɔ a lēē ya gyanjaa Yeesuu. Bamō a ነህ mō-ɔ, nē baa kōrē mō feyē o lēē bamō ifuri si kiŋjī yō mfēj nē ዘዴ lēē ba-ɔ.

9

*Anej nē Yeesuu a kya kegyabōo kō-ɔ
(Maak 2.1-12; Lukas 5.17-26)*

1 Nē Yeesuu mō aa mō agyasēpō-ɔ a lwee kōrē-ɔ-rɔ kiŋjī tēj kepare dabe-ɔ-rɔ yō nnoṇ a boṇbe-ɔ sē yō mō fāṇfāṇ aye.

2 Nē asesē kō a baa kegyabōo kō na o da kranj sē o maa taare a o daborō eyee Yeesuu ase. Anej nē baa pee akatō baa kegyabōo-ɔ sē-ɔ, Yeesuu a ነህ feyē baa kōrē mō gyi bweetō. Amose-ɔ nē ዘዴ tōwē gywii kegyabōo-ɔ feyē, “Sa a fo akatō gyi, mō nyare. Mō a taa fo eboye-ɔ bo ke fo.”

3 Wuribware mbraa akaapopo nē ba nu Yeesuu aseñ-ɔ a nu anej nē Yeesuu a tōwē-ɔ nē ba ነውንነት ba gywii abee feyē, “Onyarē mō a tōwē abuseñṣeṇ. Emene se nē o sa señsa anej feyē mō a gyē Wuribware-ɔ?”

4 Amō feraa, Yeesuu a kyo ነህ mbraa akaapopo amo mfēerē, ne oo bise bamō feyē, “Emene se nē mōnē e fa mfēerē bōye mō? **5** Kēmo-ɔ kēmo e bō tōwē lō, feyē mō a tōwē feyē, ‘Mō a taa fo eboye bō ke fo’, bēee ‘Koso nare’? **6** To, mō e kaapo mōnē feyē mō, dimaadi mō gyi-o, de kēyaaleṇ kaye mō-rō, na n taare taa የአጠቃላይ eboye bō ke mō.’” Nē ዘዴ tōwē

gywii kegyaboo-ɔ feyε, “Kee ε, koso, taa fо kraŋ a fo nare pe.”

⁷ Mfεŋ nε kegyaboo-ɔ a koso taa mò kraŋ nare mò ayaa se o yii pe. ⁸ Lamanj nε bo yere mfεŋ-ɔ a ḥu amo-ɔ, nε kufu a nya bamo, nε baa kyօrօ Wuribware feyε mò a sa sεsε dimaadi aneŋ a keyaaleŋ-ɔ.

Aneŋ nε Yeesuu a tε̄ Matiyo, nε ɔɔ ba bo gya mò se-ɔ

(Maak 2.13-17; Lukas 5.27-32)

⁹ Amo kamεε-rɔ, nε Yeesuu a lee ya ḥu lenpoo akɔɔrepɔ kɔ nε ba tε̄ mò ε Matiyo-o (nε bo bε̄ ba tε̄ mò ε Lewii-o) na o te mò lenpoo kɔɔrekpa. Nε Yeesuu a tɔwε gywii mò feyε, “Koso, gya mo se.” Mfεŋ nε Matiyo a koso gya Yeesuu si.

¹⁰ Nε Matiyo a ya waa ateese mò ayε sa Yeesuu a o gyi. Lenpoo akɔɔrepɔ bwεetɔ na asεsε nε Farisii awuye ε tε̄ bamo ε ebɔye awaapo-ɔ a bo gyi mò aa mò agyasepɔ-ɔ ase. ¹¹ Farisii awuye kɔ nε bo bo mfεŋ-ɔ a ḥu aneŋ a asεsε amo na ba gyi mfεŋ-ɔ, nε baa bise Yeesuu agyasepɔ-ɔ feyε, “Ntεtɔ se nε monε ɔkaapopo na lenpoo akɔɔrepɔ na ebɔye awaapo i gyi abεε ase?”

¹² Yeesuu a nu aseŋ nε baa bise-o, nε ɔ yε, “ɔkɔ nε ɔ lɔ-ɔ nε ba sa kadwii. N gyε ɔkɔ nε ɔ bo alaŋfiya-o.

¹³ Monε feraa, mon' bε̄ yɔ ya karε aneŋ nε baa kyօrεε waa abwareseŋ wօrε-ɔ-rɔ-ɔ, na mon' nu amo kaase. Baa kyօrεε mfεŋ nee feyε,

‘Wuribware yε, N gyε mbo nε mo ɛ kpa a mon' mɔɔ sa mo.

Amaa kēdamenangse nē mō e kpa a mōn' waa mōne bēekō-ana.*

M feraa n gye bamō ne bo mōn gye ebōye awaapoō se nē mō a ba, amaa bamō ne bo gye ebōye awaapoō se nē mō a ba, na m bo tōwe gywii bamō feyε bo nu bamō eyē kinŋji lē bamō ebōye-rō."

Akoŋ kekra aseŋ
(Maak 2.18-22; Lukas 5.33-39)

¹⁴ Nē Yohanee Osuubōpo a agyaseōpoō bōko a ba Yeesuu ase bo bise mō feyε, "Nō se nē ane aa Farisii awuye e kra akōn, nē fo feraa fo agyaseōpoō mō maa kra akōn?"

¹⁵ Nē Yeesuu a bēnŋjaa bamō feyε, "Mone e fa feyε saj nē əko e kpa a o waareeō, əkofō mō kuri mō nyareē-ana e kyēna akōn na o bo-rō aaa? Mōn kōare gyi. N du feyε əkofō mō kuri-o nē mō agyaseōpoō mō du nē feyε əkofō mō kuri mō nyareē-ana-o. Nē ŋōkō e ba nē ba lee mō a bo lē bamō ase, na ŋōkee bo kra akōn."

¹⁶ Nē Yeesuu a bēe tōwe kekpare mō gywii bamō feyε, "Aneŋ dēe nē əko maa kyan waagya popwēe na o bo taa waagya dēdaa-rō. A lēe feyε kēto maa kyee, na o ŋū feyε mfēn nē o taa-rō-o ekeekēe-sē se i wu, na a tuwi-ro lee waagya popwēe-sē, na a bēe waa bo dabē na o kyō əgyenēkpeesē-sē. ¹⁷ Aneŋ dēe nē mone nyi feyε bo de nta ba waa pranjōwa ne baa ba kabōworeē bo waa-o-rō. Nta popwē ya lwee pranjōwa dēdaa-rō, nta-o i fwii na pranjōwa-o bwē nyera, na nta-o twiiri wē. Amoseō bo de

* 9:13 Hoseya 6.6.

nta popwεε ba waa pranṭowā popwεε-ro, na nta-o na pranṭowā-o mpεpeyo nya waa damenājse. Amoṣe-o mo agyasepo-o maa kra akon na mo aa bamo naa.”

*Aneñ ne Yeesuu a kyiñji kakyeesee ko lę̄ lowi-ro,
ne oo beę̄ kya əkyee ko-o*

(Maak 5.21-43; Lukas 8.40-56)

¹⁸ Sañ ne Yeesuu maa se o tawé amo-o o gywii bamo-o, ne kebwarekorekyan abrεse-o əko a ba Yeesuu ase mfεn bø kpuni anjurii mò ayaa-ro. Ne o ye, “Mo gyi kyees e lø, haree o kpa a o wu. Amoṣe-o mo e kore fo nee feyε fo bø ba fo asaree bø dəñjø mò se a o nya ɳkpa.” ¹⁹ Ne Yeesuu a koso, ne mo aa ɔnyare-o na Yeesuu agyasepo-o a lę̄ ba yo.

²⁰⁻²¹ Bamo a maa se ba yo-o, ne əkyee ko a gya Yeesuu si. Əkyee mo e lø kekyeetø, a lę̄ feyε kiferi kemaa-ro o taare bwiino waa iluwi kanø ɳkø. Waa nsu kudu ɳnyø nee feyε mò a lø aneñ a kolo-o. Ne ɳkee o fa feyε, “Mo ya daborø mò atø buñse gbaa, mo e kpaare.” Ne oo yo Yeesuu kamee ya daborø mò waagya kanø.

²² Mò a deñ daborø Yeesuu a waagya-o, ne oo kpaare. Ne Yeesuu a buruwaa ɳu mò mfεn. Ne o ye, “Dpekyee, sa a fo akatø gyi. Bo lee aneñ ne fo a kɔore mo gyi-o si-o, fo a kpaare.”

²³ Ne ɳkee Yeesuu a lwee kebwarekorekyan obres amø a løñ-o-ro. Ne oo ɳu ba waa kakyeesee-o kale. Bøko e fore mbere, na bamø bweetø mo i su kenken. ²⁴ Ne oo tawé gywii bamø feyε, “Mon’ lee mfεn. Kakyeesee-o moñ wu, o di idi nee.” Mò a tawé aneñ-o, ne baa məse mò. ²⁵ Mò a sa ne asesee-o pεee a lee løñ-o-ro-o, ne oo lweero. Ne oo ya

kra kakyeesee-o kesaree-rø, ne kakyeesee-o a koso.

²⁶ Ne aseñ amo peee a sañje-rø lwee ifuri amo se a emañ-o peee-rø.

Anej ne Yeesuu a kya atenapo anyo ko-o

²⁷ Yeesuu a leø mfeñ o naa ø yø-o, ne atenapo anyo ko a leø bo gya mó se, na ba tøø ba kyoñwe mó feyø, “Deefid mó nana, ñu ane ewee, na fo kya ane.”

²⁸ Ne Yeesuu a lwee løj ko-rø. Ne atenapo amo a yø ya ñu mó mfeñ. Ne oo bise bamø feyø, “Moñe e kooře moñe i gyi feyø mó e taare a n kya moñe aaa?”

Ne baa beñjaa feyø, “Oøj, ane nyanpe, fo e taare.”

²⁹ Amose-o ne ø daborø bamø akatø tøwø feyø, “Ketø ne moñe a kooře gyi-o e waa a ke sa moñe.”

³⁰ Mfeñ ne bamø akatø a buñji. Ne Yeesuu a yii bamø se feyø bo ma kañ bonboñ mó kenyare tøj ko. ³¹ Amaa bamø a leø mfeñ-o, ne baa yaa Yeesuu kenyare timaa ifuri amo a këbegya-o peee se.

Anej ne Yeesuu a kya kamunyare ko-o

³² Atenapo ne Yeesuu a kya-o a leø mfeñ ba yø-o, ne aseñe kø a taa ɔnyare kø baa mó ase. Ibrisi a te ɔnyare-o se-o se-o, o maa taare a o sa señsa.

³³ Yeesuu a deñ gya ibrisi-o koso kamunyare amo se-o, ne kamu-o a leø o sa señsa. Ne eyee a kpeñ lamañ ne bo bo mfeñ-o, ne bo ye, “Ane moñ tee ñu aneñ a akpeñeyeeñtø mø ane Isireelii swéere mø se mfee, amø ndøo.”

³⁴ Amaa Farisii awuye kø ye, “Obønsam ne o de ibrisi keyaaleñ-o ya sa Yeesuu eleñ mø ne o de ø gya ibrisi o koso aseñe se-o.”

Anej ne Yeesuu kusuñ a waa kokyø-o

35 Né እkee Yeesuu a muruwi ifuri amo mfen a emaŋ na mmaŋyii-o-ro pEEE se, o naa o kaapo abwareſen mfen a kēbwarekore akyan-ɔ-rɔ tɔwé aſeŋ timaa bø lęe Wuribwarę se a kuwure-o si, na o kya aſeſe koləgyi kemaa. **36** Mò a ነu aſeſe demanṭe n̄ ba ba mò aſe ſan kemaa-o, n̄ bamō aſeŋ a waa mò ęwEE, a lęe feyε bø du n̄ee feyε ęſanne n̄ bø moŋ de ədēerēſepo-o. Bø naa ba laye ba l̄ n̄ee, n̄ bø moŋ l̄ee bø de keyaaleŋ-o. **37** N̄ Yeesuu a da kékpare m̄ gywii mò agyasepo-o feyε, “Moŋe a ነu aſeſe demanṭe m̄ aaa? Bø du feyε yaabrraa-o. Yaabrraa-o kyo bweet̄, amaa moŋe ne moŋe gye atenjepo-o m̄ moŋ kyo. **38** Amoſe-o moŋ' kore kōdā wuye n̄ o bø ſos̄-o na o kyōn̄wē moŋe atenjepo bweet̄, na moŋe aa bamō tēn̄je yaabrraa m̄ kpawē baa mò l̄oŋ-n̄o.”

10

Anęŋ n̄ Yeesuu a lee mò ayaa-rɔ ayerepo kudu anyɔ-o

(Maak 3.13-19; Lukas 6.12-16)

1 N̄ Yeesuu a t̄ee mò agyasepo kudu anyɔ-o bø gyanjε, n̄ o sa bamō keyaaleŋ feyε bø bø gya ibrisi bø kōs̄o aſeſe se, na bø kya aſeſe koləgyi kemaa n̄ ba l̄-o.

2 N̄ o t̄ee bamō feyε mò ayaa-rɔ ayerepo. Bamō-rɔ, mò n̄ o gye እkpEE-o kenyare e gye Simɔŋ. (Oo bee sa mò keŋasen�are feyε Peetroo.) Bamō ne bø gya se-o anyare e gye Simɔŋ mò tire Andruu, na Sibidii mò gyi-ana Yakubu na Yohanee, **3** na Filipo na Bar-Tolomiyu na Tomas na Matiyo lenjoo əkɔɔrēpo-o, na Alafiyus mò gyi Yakubu, na Tadiyus, **4** na Simɔŋ n̄ ba t̄ee mò e Kananee-o, na

ŋkee Yudas Kariyotinyi nē ɔ ba a ɔ bō gyi Yeesuu kidiburo-o.

*Aneŋ nē Yeesuu a suŋ mō agyasepo kudu anyo-o
bō kyoŋwē emaj se-o
(Maak 6.7-13; Lukas 9.1-6)*

⁵ Nē Yeesuu a suŋ mō agyasepo kudu anyo nē oo lee bamō-o bō kyoŋwē emaj se feye bō narē tōwē abwareseŋ. Ne ɔɔ tōwē gywii bamō feye, “Mōne ma kaŋ borō kpa kemaa nē ɔ yō bamō nē bō maa suŋ Wuribware-o sweere-o se. Mōne ma kaŋ beŋ lwee Samariya awuye maŋ kemaa-ro. ⁶ Amaa mōn' yō anē Isireelii awuye-o ase, a leŋ feye bō du nē feye esanne nē baa fō efa-ro-o. Bamō aa Wuribware ase bō efō. ⁷ Mōne a yō-o, na mōn' tōwē gywii bamō feye Wuribware se a kuwure-o a tō-ro eba. ⁸ Mōn' kya alōpo, na mōn' kyinji alowipo bō leŋ lowi-ro, na mōn' kya abwatāpo na bō nya beŋ lwee asesē-ro, na mōn' gya ibrisi bō koso asesē se. Mōne a nya keyaaleŋ mō pεεε, na mōne mōŋ ka seye, amosē-o mōn' kya asesē-ro, na mōne ma kōrē atanne bamō ase. ⁹ Mōne ma kaŋ taa atanne pipee bεεε afufuri bεεε kōabōa gbaa bō waa mōne igyife-ro. ¹⁰ Mōne a yō-o, mōne ɔkō ma taa kōrē na atō bō tii mō kaare nē oo buŋ-o na asebēta nē ɔɔ naa se-o na kayii naresesē nē o de-o si. A leŋ feye bamō nē ba suŋ kusun ba sa Wuribware-o e nya bamō ateese gyise a bō leŋ kusun amo-ro.

¹¹ Mōne ya yō maŋ kō se bεεε kamaŋgyii kō se, mōn' lweero na mōn' buwi kpa ɔkō nē o sure a mōn' sōwē mō lōŋ-nō-o. Na mōn' kyēna mfēŋ bō fō ŋke nsi nē mōne e leŋ maŋ amo-ro-o. ¹² Pwεε nē mōne i lwee lōŋ kemaa-ro, mōn' gyē ŋkpεε ka kanō,

na mɔn' tɔwɛ feyɛ, ‘Wuribwarē yure lɔŋ mɔ-rɔ aseſe!’ ¹³ Nɛ aſeſe timaa ɛ bo lɔŋ-ɔ-rɔ, nɛ bamɔ ya kɔɔrɛ mɔnɛ kanɔka feraa, Wuribwarē i yure lɔŋ amo aſeſe. Mfɛŋ nɛ bamɔ ɛ mɔn̄ kɔɔrɛ mɔnɛ kanɔka-ɔ feraa, Wuribwarē maa yure lɔŋ amo-rɔ aſeſe. ¹⁴ Lɔŋ-nɔ awuye bɛeſe maŋ awuye ɛ mɔn̄ kra mɔnɛ neeñee, nɛ bamɔ ɛ mɔn̄ nu mɔnɛ aſeŋ̄, amo feraa, mɔnɛ ɛ lee mfɛŋ̄, bamɔ maŋ-nɔ ɛſe nɛ ɛ ya sii mɔnɛ aſebɛta kaase-ɔ gbaa, mɔn̄ kpoŋkpaj ɛmo bo sii bamɔ ayɛ bo yii bamɔ ſe. ¹⁵ Mo i gyi mɔnɛ kaseñtiŋ̄ feyɛ kake nsi nɛ Wuribwarē ɛ ba a ɔ bo gyi kaye-ɔ aſeſe pɛeſe aſeŋ-ɔ, o gyiiri maŋ amo aſeſe kɛſebɔ a ɔ kyoŋ̄ aneŋ̄ nɛ o gyiiri Sɔdɔm na Gomora awuye kɛſebɔ-ɔ.’

Aneŋ̄ nɛ Kristoo agyasepo i kperi mɔ ſe na bo ȳu aſeŋ-ɔ

(Maak 13.9-13; Lukas 12.11-12; 21.12-17)

¹⁶ Nɛ Yeesuu a kya ſe tɔwɛ gywii mɔ agyasepo-ɔ feyɛ, “Mɔn̄ laatɔ a mɔn̄ nu mɔ aſe! Mo i suŋ mɔnɛ mo ɛ kyoŋwɛ nɛe feyɛ nsannegyii nɛ ba ya lwee ngyankɔrɛſe-rɔ-ɔ. Amoſe ſe-ɔ, mɔn̄ buŋji mɔnɛ akatɔ feyɛ awɔ, na mɔn̄ yuri mɔnɛ eyee feyɛ awurelepo. ¹⁷ Mɔn̄ sa mɔnɛ eyee ſe, bo lee feyɛ aſeſe kɔ bo-rɔ nɛ ba kra mɔnɛ a bo yaa Yudaa awuye maŋ abrɛſe akatɔ-rɔ, na bo bee daye mɔnɛ ane kɛbwarekɔre akyan abrɛſe akatɔ-rɔ. ¹⁸ Na bo bee kperi aneŋ̄ nɛ mone gye mo agyasepo-ɔ ſe, na bo kra mɔnɛ yaa agominaa na awure akatɔ-rɔ. Na mɔn̄ tɔwɛ abwareſeŋ̄ gywii bamɔ aa bamɔ nɛ baa ſaŋ̄ nɛ bo maa suŋ Wuribwarē-ɔ. ¹⁹⁻²⁰ Saŋ nɛ ba kra mɔnɛ a bo yaa aneŋ̄ a eſeŋyikpa-ɔ, mɔnɛ ma kaŋ̄ ſa a aſeŋ̄ nɛ mɔnɛ ɛ ya tɔwɛ mfɛŋ-ɔ na aneŋ̄

ne mone e kya kano-o mfeeere tawraa mone. Bo lee feye sanj-o ya fo, mon' tawet ketet ne ke bo mone mfeeere-ro-o, a lee feye ketet ne mone e tawet mfenj-o maa lee mone fajfaj ase, ke e lee mone se ne o bo soso-o a kufwiij-e-o ase nee.

21 Saq amo dee na seses yaa mò daa bese mò tire maaj ayaaleñpo akat-o-rø a bo maa mò. Na se maa yaa mò gyi maaj ayaaleñpo akat-o-rø na bo maa mò. Na nyaagyi maa yere bo kye bamoo ase na anyi yaa bamoo maaj ayaaleñpo akat-o-rø a bo maa mò. **22** Okemaa i kperi mo se, na o kisi mone. Amaa mo e morowé okemaa ne oo taare yere kejken bo fo aseñ amo kese-o. **23** Bamoo ya waa mone aworefø maaj ko se, na mon' bee sere yø oko se. Mo i gyi mone kaseñtij feye mone maa lwee ane Isireelii sweere se eman preee-ro pwee na mo, dimaadi mò gyi-o, dee ba.

24 N gyé mo e gyé mone akaapopo aaa? Sukuu kigyi ko moj bo-ro na o kyø mò akaapopo, ne kenyø ko moj bo-ro na o kyø mò nyanje. **25** Amose-o sukuu kigyi ma tee feye o nu aseñ aneñ ne mò akaapopo i nu-o dee. Aneñ dee ne kenyø i nu mò nyanje lee-o.

M bee taa feye mo a gyé løj wuye-o. Ba tee løj wuye-o ε Obensam, sanbotø mone ne mone gyé mo løj-nø awuye-o ne bo maa tee aneñ aaa?"

*Mone ma sere oko amo Wuribware
(Lukas 12.4-7)*

26 Ne Yeesuu a kya se kaapo mò agyasépo-o feye, "Amose se-o mone ma sere ases, a lee feye ketet kemaa ne baa buñ si-o i buñji si, na ketet kemaa ne baa taa bo kweero-o lee ifuri. **27** Mone feraa, aseñ kemaa ne mo a tawet keri si gywii mone-o, mon'

ya tɔwɛ lamaŋ-nɔ. Kɛtɔ kɛmaa nɛ mɔ a kuri waa mone ɛsɛbɔ-rɔ-ɔ, na mɔn' ya tɔwɛ alɔŋdɛ sɛ.

²⁸ Mɔ e tɔwɛ mɔ i gywii mone feyɛ mone ma kaŋ sere bamɔ nɛ ba kpa a bɔ mɔ mone-ɔ, a lɛ̄ feyɛ bamɔ ya mɔ mone, bɔ maa lɛ̄ taare a bɔ waa mone seye. Amaa mɔn' sere Wuribware nɛ mɔ ya mɔ mone, ne kɛmɔ kamɛɛ-rɔ o de eleŋ feyɛ ɔ bɛ̄ kywɛɛ mone ηyowɔrɛ na mone ɛkra dɛɛkpa nɛ oo kure bɔ beya sa ɛbɔye awaapo-ɔ-rɔ. ²⁹ N gye ɛpasɔwa adunyɔ nɛ bɔ de ba sɔɔ nteyete耶 ηnyɔ-ɔ ɔɔɔ? Amaa mɔ e tɔwɛ mɔ i gywii mone feyɛ kakɔŋkɔ gbaa maa wu na mone sɛ Wuribware mɔn sure. ³⁰ Mɔn' nu feyɛ mone sɛ Wuribware a karɛ ipwii nɛ i te mone aŋu si-ɔ, nɛ oo ηu ɛmɔ kano. ³¹ Amose-ɔ mone ma sa a kufu nya mone, a lee feyɛ nteyete耶 ηkpeŋ ηkpeŋ mɔn fo mone ɔko.”

*Yeesuu kipini na Yeesuu kikine
(Lukas 12.8-9)*

³² Nɛ Yeesuu a kya sɛ tɔwɛ gywii mɔ agyasɛpo-ɔ feyɛ, “Okɛmaa nɛ ɔ nya kakponɔ na ɔ tɔwɛ lamaŋ-nɔ feyɛ o tii mɔ se-ɔ, η gbaa mɔ e waa mɔ aneŋ dɛɛ Wuribware, n sɛ nɛ ɔ bɔ sɔsɔ-ɔ, akatɔ-rɔ. ³³ Nɛ ɔko nɛ mɔ ya kine mɔ lamaŋ-nɔ-ɔ, η gbaa mɔ i kine mɔ n sɛ Wuribware akatɔ-rɔ.”

*Aneŋ nɛ Yeesuu kegyase sɛ, asɛsɛ mbɔŋtɔ-rɔ e nyera-ɔ
(Lukas 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ Nɛ Yeesuu a kya sɛ tɔwɛ gywii bamɔ feyɛ, “Mɔnɛ nyi feyɛ mɔ a ba a m bɔ baa kayeeyuri kaye mɔ-rɔ nee ɛee? Daabii! Mɔ a baa kaye beberɛ nee. ³⁵⁻³⁶ Feyɛ aneŋ nɛ baa kyɔrɛɛ waa abwareseŋ wɔrɛ-ɔ-rɔ-ɔ, mɔ a ba a m bɔ brawɛ asɛsɛ-rɔ na

‘Onyare na mò se mbɔŋtɔ-rɔ e tɛŋ-nɔ.

Okyee na mò nyi e kɔ.

Okyee na mò saa kyeesε e kɔ.

Na sese akowebεε fɔŋfɔŋ kii mò adɔŋ.*

³⁷ Okemaa ne o kpa mò se bεεε mò nyi aseñ a o kyon mo-o moŋ fo feyε o kii mo agyasepo-o ɔko. Okemaa ne o bεe o kpa mò gyi-ana aseñ a o kyon mo-o, anej dees nee. ³⁸ Okemaa mə ne o maa taare a o sɔrɔ mò fɔŋfɔŋ kiyii kpare-abεε-rɔ gya mo se-o moŋ fo feyε o kii mo agyasepo-o ɔko. Okemaa ne o gya mo se-o i gyi aworefɔɔ. ³⁹ A lee feyε ɔko ne o maa kpa a o yɔwε mò kakyeña dεdaa-o maa nya nkpa. Amaa ɔko ne o kperi mo se na o yɔwε mò kakyeña dεdaa-o e nya nkpa.”

*Aseñ ne Yeesuu a tɔwε bo gyε kεε gywii mò agyasepo-o
(Maak 9.41)*

⁴⁰ Ne Yeesuu a tɔwε bo gyε kεε gywii mò agyasepo-o feyε, “Okemaa ne o kra moŋe neenee-o a kra mo-o mo neenee nee. Ne mò ne oo kra mo neenee-o mo a kra mò ne oo suŋ mo bo kyonwε-o dees nee. ⁴¹ Okemaa ne o kra Wuribware a akyaamee-o ɔko feyε mò a gyε Wuribware a kyaamee-o se-o, kakɔka ne o nya-o na Wuribware a kyaamee-o lee-o ta. Ne ɔkemaa ne o kra sese timaa neenee feyε mò a gyε sese timaa-o si-o, Wuribware e ka mò kokɔ kɔŋkɔ dees ne o ka sese timaa-o. ⁴² Mo i gyi moŋe kaseñtiŋ feyε ɔko ne o sa mo agyasepo mo-rɔ kagyingyii gbaa akuyuuri na o nuu, feyε anej ne

* **10:35-36** Miika 7.6.

o gye mō agyasepo-o se-o, a da feyε sese amo e nya mō kakoka.”

11

*Anēj nē Yohanee Osuubəpo-o a suŋ mbəə Yeesuu ase-o
(Lukas 7.18-35)*

¹ Yeesuu a sa seŋsa gywii mō agyasepo kudu anyɔ-o lowe-o, nē o lēe mfen̄ yo eman̄ nē e maa mfen̄-o-ro na o ya kaap̄o bam̄o ato, na o tōwē abwaresen̄ gywii bam̄o. ²⁻³ Saŋ amo Yohanee Osuubəpo da tiikpa. Owure Herəd ya tii mō. Nē baa tōwē ato nē Yeesuu Kristoo a waa-o pεee gywii Yohanee. Mfen̄ nē o tēe mō fəŋfəŋ agyasepo-o bok̄o suŋ bam̄o Yeesuu ase bise mō feyε, “Yohanee Osuubəpo-o yε, fō e gye Kristoo nē Yohanee yε o ba a o bo lēe Wuribware ase-o aao, bεee sese ban̄baŋ ko bee o bo-ro nē anē kēe mō kpa?”

⁴⁻⁵ Nē Yeesuu a bεŋŋaa bam̄o feyε, “Mon! kinji nar̄e ya tōwē kēt̄o nē mōne i nu mō e tōwē-o, na kēt̄o nē mōne i nyu mo e waa-o gywii Yohanee. Feyε anēj nē Wuribware kyaamee kō a kyoree waa abwaresen̄ wōre-o-ro bo lēe mō nē o ba a o bo ba-o kuňu si aseŋ-o, amo e gye feyε mbeyəm̄ atēnapo kee, nē agyabəə naa, nē abwatəpo kēbwatə a lowe, nē akpawu i nu aseŋ, nē bam̄o nē baa wu-o a kyinji, nē atiripo i nu aseŋ timaa-o. ⁶ Oko nē o maa yōwe kokɔr̄e mo gyi-o e nya nyure.”

⁷ Saŋ nē Yohanee Osuubəpo a mbəə-o a kinji bo yii-o, nē Yeesuu a lēe o tōwē Yohanee aseŋ o gywii lamaŋ-o. O yε, “Saŋ nē mōne a yə Yohanee ase kimukee-ro-o, ntēt̄o nē mōne a yə a mon' ya deere? Oko nē o kyurowi mō mfεere feyε anēj nē

efa i kpeere ee yo mfee na mfee saj ne afwii e da emo-o ne moné a ya deere aaa? ⁸ Nteto ne moné a leé ya deere? Sesé ne o buñ waagya timaa-o ne moné a yo ya deere aaa? Asesé ne bo buñ anej a ato-o, ne bamó kakyena-ró bo kóne anej-o e gye ato awuye ne bo te elonj damenaijsé dabe dabe-ró-o. ⁹ Mon' tawé gywii mo, nsé ne moné a yo a mon' ya deere? Wuribware kyaaméé aaa? Kaseñtiñ neé, amaa n gye Wuribware kyaaméé-o wore ne moné a ñu. Moné a ñu okó na o kyó bo tii si. ¹⁰ A leé feyé Yohanee Osuubópo-o aseñ ne baa kyoree waa abwaresen wore-o-ro feyé Wuribware e tawé o gywii Kristoo feyé,

‘Mo i suñ mo kaboo a m bo gye fo ñkpëe,
na o ya lonyo kpa bo yera fo.’ ”*

¹¹ Ne Yeesuu a tawé bo tii si feyé, “Mo e tawé mo i gywii moné feyé sesé ko moñ kyena sweere mo se na o kyó Yohanee Osuubópo-o, amaa mó ne o gye kagyinyii Wuribware se a kuwure-o-ro-o kyó Yohanee. ¹² Lee saj ne Yohanee a tawé abwaresen lowe-o bo fo ndoo, Wuribware se a kuwure-o-ro a ba ne kaa dan waa kokyó, ne okemaa i neñ mó beekó lee-ró, na o nya nya kpa a o bo tii si. ¹³ Mbraa ne Wuribware a boró Mosis si bo sa asesé-o na ketó ne Wuribware a akyaaméé-o a kyoree waa abwaresen wore-o-ro-o peee a tawé Wuribware se a kuwure-o-ro aseñ na kemó kebo ba. Yohanee mó bo ba-o, ne mó gbaa a tawé kemó aseñ. ¹⁴ Ne moné ya kóre aseñ ne Mosis na akyaaméé amo a kyoree bo kaapo moné-o gyl, mo e kpa a m bee bo

* **11:10** Malakii 3.1.

kaapo mone asen kō ne a kyɔ-ɔ. Amo e gyε feyε Wuribware kyaamee kō a kyɔrεε waa abwareṣen wɔrε-ɔ-rɔ feyε Wuribware kyaamee Iliya bεe ɔ ba. Nε mo e kaapo mone feyε Yohanee e gyε Wuribware kyaamee amo ne oo bεe ba-ɔ. ¹⁵ Amose-ɔ skemaa ne o de esεba-ɔ, o nu.

¹⁶ Mbeyom, ntetə ne mo e nya a m bø biri ndoo a asεse-ɔ nεe? Emene ne bø du? Bø du nεe feyε nyaagyi a te ba soori aləndε se-ɔ, ne bamø katun kō e feε-rɔ ba kyɔnwe katun kō feyε,

¹⁷ ‘Anε a da kokofɔ-rɔ akoye sa mone,
amaa mone moŋ kyaa ooo.

Nε anε a bee waa kale,
amaa mone moŋ su ooo.’

¹⁸ Bø maa koore ɔko abwareṣen kɔtowε ba gyi. Yohanee a kemo-ɔ ooo, mo lee ooo ne bø maa kpa. A lεe feyε Yohanee Osuubɔrɔ-ɔ a ba-ɔ, ne oo kra akon, ne oo kisi nta kunuu, ne bø yε, ‘Obənsam te mò se.’ ¹⁹ Amaa saj ne mo, dimadi mò gyi-o, a ba-ɔ, mo a gyi, ne mo a nuu, ne bo bee bo yε, ‘Mon’ kee ɔnyare amo, o gyε oteesekpapo, na ɔtanuupo, na lenpoo akɔɔrepø bamø nyare, na ɛbɔye awaapo bamø nyare nεe.’ Amaa fo ya ɲu ɔko ne mò e gya Wuribware a kanyiasen a ɛkpa-ɔ se, fo i ɲu feyε mò kanyiasen-ɔ gyε kaseñtiŋ.’

*Kesebagyiiri ne emaj awuye ne baa kine
Yeesuu-o yere bo sa-ɔ
(Lukas 10.13-15)*

²⁰ Ne Yeesuu akatə moŋ gyi mò fɔŋfɔŋ Isireelii awuye boko se, a lεe feyε oo waa akpeñeyεetə bwεetə bamø emaj-nɔ, ne bø moŋ tεe nu bamø

eyeē kiñji lēe bamō əbəye-rō. ²¹ የ yε, “Mone nē mōne te Korasin na Bētesayēda eman̄-nō i ነu aseñ neē fēe. Atā dabe nē mo a waa mōne ayē-ō nē mo a dēe waa amo Tiro na Sidōn eman̄ nē e moñ bo Isireelii-ro-o neē, weetee mfēñ a awuye-o a kyo waa kēmo nē ke e kaapo feyē baa nu bamō eyeē kiñji lēe bamō əbəye-rō kyee. ²² Mo i gyi mōne kaseñtiñ feyē kake nē Wuribware i gyi aseñ pēee aseñ-ō, o gyiiri mōne kēsēbō a የ kyon Tiro na Sidōn awuye. ²³ Mōne Isireelii awuye nē mōne te Kapaaniyum mañ-nō-ō mo, mōne e kpa feyē mon' yasē mōne eyee yaa Wuribware se neē eē? Wuribware e twēe mōne a የ bo kyonwē mfēñ nē o gyiiri əbəye awaapo kēsēbō-ō. Mōne a karē abwareṣen wōrē-ō-rō anēn nē Sōdōmt mañ awuye nē bo moñ gye Isireelii awuye-o a waa əbəye bweētō, nē anēn se-ō Wuribware a sa nē bamō mañ a kpuri-o ooo? Mo e tōwē mo i gywii mōne feyē atā dabe nē mo a waa mōne ayē-ō nē mo a dēe waa amo Sōdōm neē, weetee mfēñ a awuye-o a kyo nu bamō eyeē kiñji lēe bamō əbəye-ō-rō, nē anēn se-ō bamō mañ amo moñ kpuri. ²⁴ Mo i yi mōne se feyē kake nē Wuribware i gyi aseñ pēee aseñ-ō, o gyiiri mōne Kapaaniyum awuye kēsēbō a የ kyon Sōdōm awuye-o.”

*Anēn nē Wuribware i yure aworōba na bamō nē
bo moñ nyi aseñ bweētō-ō
(Lukas 10.21-22)*

²⁵ Sañ amo-ō, Yeesuu yε, “N se, Wuribware, soso na sweērē Owure, mo e sa fo aŋse feyē fo a taa fo kaseñtiñ-o bo kweērō anyiasēnpo se, nē fo a taa bo kaapo bamō nē bo moñ nyi aseñ bweētō-ō. ²⁶ N se,

mo a እኔ kasenjtiŋ si aneŋ nē fo a kpa feyε fo waa-ɔ nee.”

²⁷ Nē ዘዴ tōwē gywii mō agyasepo-ɔ feyε, “N sē a taa kētō kēmaa bō waa mō kesaree-rō. ዲkēmaa mō moŋ nyi aneŋ nē n du-o, amō n sē nē o bō soso-ɔ wōrē, nē የkēmaa mō moŋ nyi aneŋ nē n sē du-o, amō mō aa bamō nē bō du feyε mōnē-ɔ, nē mō a lee feyε bō gyii mō-ɔ wōrē kpeŋ.”

²⁸ Nē Yeesuu a tōwē bō gye kee feyε, “Ekpa nē mōnē gya sē mbeyəmō-ɔ bō leŋ aaa? Ekpa nē mō e kaapo-ɔ feraa moŋ bō leŋ. Amose-ɔ nē ካ yē mōnē የkēmaa nē ዘ kpronē o sō tōsōrō dwiidwiise-ɔ ba mō ase, na o nya bō sōwē kyure. ²⁹⁻³⁰ Na እkee ካ kaapo mō aneŋ nē o sōrō tōsōrō nē mō e sōrō mō-ɔ. የ moŋ bō leŋ, a lee feyε kēkēe nē mō e sa mō-ɔ bō dan, nē tōsōrō-ɔ mō maa waa dwii. Na o እኔ feyε nyanjpe wōrōba na nyanjpe timaa e gye mō, na n sa a mō kakpronō-rō yuri mō.”

12

Kukyure ንke aseŋ (Maak 2.23-28; Lukas 6.1-5)

¹ Kukyure kake kō, nē Yeesuu mō aa mō agyasepo-ɔ naa ba kyoŋ abwaye adōo kō-rō. Nē mō agyasepo-ɔ a lee ba gyeε abwaye nē ba kyoŋ amo-ɔ-rō-ɔ, nē baa fee ba wō, a lee feyε akōŋ de bamō. ² Farisii awuye kō a እኔ amo-ɔ, nē baa tōwē gywii Yeesuu feyε, “Kee ε, fo agyasepo a kegyεε abwaye fee-o gye kusun. Nē a kye ane mbraa feyε akōŋ a waa kusun kō kukyure kake.”

³ Nē Yeesuu a beŋŋaa bamō feyε, “Mōnē moŋ tēe karę abwareſen wōrē-ɔ እኔ kētō nē ane ዓdēdaapō Deefid a waa saŋ nē akōŋ de mō aa

mò anarebεερο-ɔ ॥?* ⁴ Ketə bø abwareseñ wore-ɔ-rɔ feyε oo lwee Wuribware suŋkpa, nε baa sa mò aa mò anarebεερο-ɔ bodobodoo akuri ne baa bø ləŋjø Wuribware-ɔ. Na a mɔŋ gyε mbraa kikye aaa? A lee feyε anε mbraa-ɔ ye Wuribware aləŋjøpo wore ɛ gyε ne bø de kpa feyε bø gyi anεn a bodobodoo-o. ⁵ Beεε mone mɔŋ kare anε mbraa a wore-ɔ feyε kukyure kake kemaa Wuribware aləŋjøpo fɔŋfɔŋ i suŋ bamø kebwaresuŋ Wuribware suŋkpa aaa? Anεn se-ɔ ba kye mbraa ne ŋ ye anε kyure kukyure kake-o, beεε? Na ɔko ma taare taa kemø feyε ba waa bøye, beεε? ⁶ Mø ɛ tøwø mo i gywii mone feyε ɔko bø mfεe ne mò kedadø kyo Wuribware suŋkpa lee-o. ⁷ Mon' nyiŋji si anεn ne baa kyørεε waa abwareseñ wore-ɔ-rɔ feyε,

'Wuribware ye, N gyε mbo ne mo ɛ kpa a mon' mɔɔ sa mɔ.

Amaa kedadønaŋse ne mo ɛ kpa a mon' waa mone beεkø-ana.*

Mone dεε mone i nu amo-ɔ kaase kyεεkyεε nee-ɔ, weetee mone maa pørø bamø ne bø moŋ waa ebøye-ɔ. ⁸ A lee feyε mo, dimaadi mò gyi-o, de kukyure kake-o gbaa eļen."

*Kesaree wuse wuye ko aseŋ
(Maak 3.1-6; Lukas 6.6-11)*

⁹ Ne Yeesuu a lee mfεŋ ya lwee kebwarekørekyø ko ne kε maa mfεŋ-ɔ. ¹⁰ Ne ɔɔ ya to kesaree wuse wuye ko. Na Farisi awuye-o

* **12:3** 1 Samuwel 21.1-6. * **12:7** Hoseya 6.6.

bee bo bo mfen. Bamo a kpa a bo poro Yeesuu feyε
o waa eboye-o se-o, ne baa pee kekato a bo deeree
kee feyε o kya kesaree wuse wuye amo kukyure
kake amo aaa, a lee feyε bo maa waa kusuj kemaa
kake amo. Amose ne baa bise mo feyε, “A mon kye
ane Wuribwaree mbraa feyε oko kya clərpo kukyure
kake aaa?”

¹¹ Ne Yeesuu a lee kano feyε, “N taa feyε mone
oko de mo sanne. Ne sanne-o a lee da kemantaj
kenkenjse-ro o da, ne o maa taaree a o lee. Ne amo
e gye kukyure kake gbaa ooo, fo e ya a fo ya lee
mo, na fo morowe mo beee fo maa yo aaa? ¹² Amaa
sanne mon fo sese. Dimaadi kyo kabo. Amose se-o
ane mbraa-o a sa kpa feyε ane waa kedamənanjse
kukyure kake.”

¹³ Ne ngkee oo təwe gywii kesaree wuse wuye-o
feyε, “Teyi fo kesaree-o-ro.” Mo a teyi-ro-o, ne kaa
kpaare nya keyaalen feyε anen ne koko-o du-o.
¹⁴ Mfen ne Farisii awuye amo a lee kawu ya da
Yeesuu kuju si kikpuni a bo nya mon mo.

Anen ne Yeesuu e gye Wuribware keyaafəre timaa-o

¹⁵ Yeesuu a nu kikpuni ne baa kpa a bo da mo
kuju si-o asen-o, ne oo lee mfen, ne oo yo o naa
ifuri banban se. Ne asese biribiri a gya mo se, ne
oo kya bamo alərpo peee. ¹⁶ Mo a kya bamo-o, ne
oo yii bamo se feyε bo ma təwe keto ne oo waa sa
bamo-o gywii oko. ¹⁷ Oo waa amo-o ne na keto ne
Wuribware a təwe bo bo-ro mo kyaamee Isaya si-o
nya ba kasentij feyε,

¹⁸ “Wuribware yε, Mon’ kee mo keyaafəre ne mo a
lee-o,

mò nè mò e kpa mò aseñ nè mò akato a gyi mò
se-ɔ.

N de mò kufwiiŋe-o mò e waa mò-rɔ.

Mò e gyè nè o baa kaseñtiŋ kigyi ndè se awuye
pεεε se.

¹⁹ Mò aa boko maa gyiiri ikii bεεε bø fεε abεε se,
anεñ dεε nè o maa yere mbore se na o fεε sa mò
eṣenjsa.

²⁰ O yuri mò eyee a o sa bamø nè bo mɔŋ bo lεŋ-ɔ,
na o ma duŋ bamø nè bamø kɔkɔɔregyi mɔŋ
kyɔ-ɔ nnɔ,
amɔ saŋ nè mò kaseñtiŋ kigyi a gyi si tɔŋ
kemaa-ɔ.

²¹ Mò nè ndè se awuye pεεε e kɔɔrø a bo gyi.”*

*Yeesuu na Biil-sibul
(Maak 3.20-30; Lukas 11.14-23)*

²² Nè asesè kɔ a baa ɔnyare kɔ Yeesuu ase. ɔnyare
amo mɔ mɔŋ kεe, na o bεe o maa taare a o sa
señjsa, a lee feyε ibrisi kɔ te mò se. Nè Yeesuu a
kya ɔnyare-ɔ, nè mò akato a buŋni, nè mò kano
a buŋni, nè o taare a o sa señjsa. ²³ Lamaŋ-ɔ a ɳu
Yeesuu a waa anεñ a atɔ-ɔ, nè eyee a kpeŋ bamø,
nè baa bise abεε feyε, “N gyè anε ɔdεdaapø Deefid
mò kεnanagyi nè baa tɔwε feyε Wuribware i sun
a o bo kyonwe anε-ɔ née eee?”

²⁴ Amaa Farisii awuye kɔ a nu anεñ nè ba tɔwε-ɔ,
nè bo ye, “Daabii, ɔnyare mɔ gyè sεsε bɔye née.
ɔbɔnsam, nè bo bεe ba tεe mò ε Biil-sibul-o e gyè
ne o de ibrisi si keyaaleŋ, nè o sa ɔnyare mɔ elein
feyε o gya ibrisi bo kɔsø asesè se-ɔ.”

²⁵ Amɔ Yeesuu a kya ɳu kεtø nè ba fa-ɔ. Nè oɔ da
bamø kekpare mɔ feyε, “Ekɔ ya lwee maŋ-nɔ, nè

* ^{12:21} Isaya 42.1-4 (LXX).

maŋ-ɔ ya ke-ro, amo manj amo i bwee née, anenj dεe nε kasuro bεε kabuno ya ke-ro, nε ka bwee.

²⁶ Amose-ɔ amo e gye kaseŋtiŋ feyε Ḍbənsam e gya ibrisi a o bo koso asesε se, a kaapo née feyε Ḍbənsam na mò kamεε-rɔ awuye a ke-ro. Na kεtɔ ma kyee, na mò kuwure gye kεe. ²⁷ Mone yε n de Biil-sibul nε o gye Ḍbənsam-ɔ eleŋ mo e gya ibrisi. Amaa n yi feyε mone agyasepo-ɔ bokɔ e gya ibrisi ba koso asesε se. Ntetɔ eleŋ ne bo de? Ḍbənsam a eleŋ-ɔ bεε Wuribware lee-o? A gye Wuribware a eleŋ-ɔ ne bo de, bεε? To, mone agyasepo amo fɔŋfɔŋ gbaa a kaapo née feyε mone a fo kpa. ²⁸ Amaa amo a gye Wuribware a kufwiijε-o keyaaleŋ ne n de mo e gya ibrisi-o si-o, a kaapo mone née feyε Wuribware a kuwure-o a kyɔ ba mone ase.

²⁹ M bεe taa feyε Ḍbənsam du née feyε ɔyaaleŋpo ne o de mò ləŋ-ɔ. Ḍkemaa maa lwee ɔyaaleŋpo amo ləŋ-nɔ, na o ya bera mò kapotεe taa, amo o ɲure ɔyaaleŋpo-ɔ pwεe na o dεe taare lweero ya bera mò kapotεe-ɔ bo yo. ³⁰ Amose-ɔ mo i yii mone se feyε mone ɔkemaa ne o moŋ yere mo kamεε-ɔ gye mo doŋ née. Ne ɔkemaa mɔ ne o maa kya mo-rɔ na n kpwε asesε bweetɔ bo tii mo eyε se-ɔ mɔ e brawε bamo-rɔ née. ³¹ Mone a tɔwε feyε eleŋ ne Wuribware a kufwiijε timaa-o a sa mo-ɔ a leę Ḍbənsam ase aaa? To, mon' nyiŋji si feyε Wuribware e taare a o taa sesε ebɔye kemaa ne oo waa-ɔ na aseŋ bɔye kemaa ne oo tɔwε-ɔ na o bo ke mò, amo aseŋ bɔye ne oo tɔwε bo kye Wuribware a kufwiijε timaa-o feraa, Wuribware maa taa bɔye amo a o bo ke mò pεε. ³² Ḍkemaa ne o tɔwε aseŋ bɔye kemaa a o bo kye mo, dimaadi mò

gyi-o, Wuribware e taare a o taa sese-o bɔye amo bo ke mò. Amaa ɔkemaa mo ne o tɔwε aseñ bɔye kemaa a o bo kye Wuribware a kufwiijε timaa-o, Wuribware maa taa sese-o bɔye amo a o bo ke mò, mbeyɔmɔ a kaye mo-rɔ bεεε kaye ne ka ba a ka bo ba-ɔ-rɔ.

³³ N yε, fo ya nju kiyii ko a swεε agyi timaa, a kaapo neε feyε kiyii-o bo dan. Ne fo ya nju kiyii suo ko mo a swεε agyi preepreesε, a kaapo neε feyε kiyii amo moŋ bo dan. Kiyii agyi ne bo de ba pini kiyii suo ne ke gye-o. ³⁴ Anen se-o, mone moŋ nyi aseñ kpeyaa etɔwe. Mone awo mo, emenε ne mone e waa a mon' tɔwε aseñ kpeyaa na kεbwεe bo mone nnɔ-rɔ? A lee feyε ketɔ ne ke bo kakpono-ro-o ne kanɔ e tɔwε. ³⁵ Atɔ timaa a lee kakpono timaa-ro, ne aseñ bɔye a lee kakpono bɔye-rɔ. ³⁶ Mon' nyiŋji si feyε kake nsi ne Wuribware i gyi aseñ pεεε aseñ-o, o bise ɔkemaa keṣenkparegyi kemaa ne oo tɔwε, ne ke moŋ bo dan-o aseñ, na ɔkemaa lee mò eyee kanɔ gywii Wuribware. ³⁷ A lee feyε fo aseñkparegyi ne Wuribware e deere-rɔ a o bo gyi fo aseñ na o bu fo kebeñ bεεε kεpɔ."

*Atɔ dabe kowaa aseñ
(Lukas 11.29-32)*

³⁸ Mfeñ ne Farisii awuye ko na Wuribware mbraa akaapopo ko a tɔwε gywii Yeesuu feyε, "Okaapopo, anε e kpa feyε fo waa akperjeyεetɔ ko na fo bo kaapo feyε Wuribware bo fo ase."

³⁹ Ne Yeesuu a beñjaa bamɔ feyε, "Mone ndɔa a kaye mo-rɔ aseñ-o gyε aseñ bɔye ne mone maa kɔɔre Wuribware mone i gyi-o. Mone yε n waa

akpeñeyeeñtō bō kaapo mōne. Amaa ma waa, amo Wuribware kyaamee Yonaa a akpeñeyeeñtō-o wore.

40 A bō abwareseñ wore-o-rō feyε baa taa mō bō tweē əpoō-rō, nē kakinji dabē kō a kra mō mee, nē oo sii kamō kame-ro ḥke nsa pwee nē kakinji-o a dēe kpuu mō bō bēya nkyu kē na o kē. Anēn dēe nē mo, dimaadi mō gyi-o, i gyi ḥke nsa eṣe-rō.

41 Kētō nē ki tii si-o e gyē feyε kake nsi nē Wuribware i gyi əkemaa aseñ-o, Niniwee awuye e koso a bō yere poro mōne ndōa a kayē mo-rō aseñse-o, na bō bu mōne kepō, a lēe feyε Yonaa a yō bamō ase ya tōwē abwareseñ-o, nē baa nu bamō eyee, nē baa kiñji lēe bamō ebøyē-rō. Nē mbeyōmō, n gyē əko nē o kyō Yonaa-o ya ba o yere mōne akato-rō-o əcā? Nē mōne a kine mō abwareseñ kōtōwē-o. **42** ḥke nsi amo dēe nē owurekyee kō nē o lēe kyōwē lēekpa kigyise si a sweere kō se-o e koso a o yere na o poro mōne ndōa a kayē mo-rō aseñse-o, na o bu mōne kepō, a lēe feyε oo tu kpa lēe hareē mō ayē ba anē ədēdaapō Owure Solomōj ase mfēe bō nu owure amo a kanyiasen aseñ-o. Nē mbeyōmō, mōne a ḥju əko nē o kyō Owure Solomōj-o a ba o yere mōne akato-rō. Nē mōne a kine kunu mō kanyiasen-sen.”

*Ibrisi-o ya kiñji ba, kētō nē ke e ba-o
(Lukas 11.24-26)*

43-44 Nē Yeesuu yε, “Ibrisi ya koso sēsē sē, amo e naa e kaa əfa-rō ee kpa toñ kō a e kyena kyure. Emō e moñ nya toñ kō, amo ee ya fa emō mfēerē feyε ii kiñji a e yo lōj nē baa gya emō lēe mō-rō-o-rō. Na i kiñji ya to feyε lōj amo-rō bō danj o moñ de iyisi, nē əko moñ te mō-rō. **45** Na e lēe ya kpa ibrisi isunoo nē e bō leñ e kyō emō fəñfəñ-o, na

é bo kyéna mfeñ. Ibrisí lóñ é gyé sésé. To, amó emó a waa isunoo i te sésé amo sé se-ó, amó sésé a kólo-ó a waa kókyó kó kyón sañ né íbrisí kóñkó é gyé né ki te mó se-ó. Mfaanee a aseñ-ó é gyé ná a ba ndó a kayé mó-ró a aseñ-ó sé bo lée bamó ébóyé sé.”

*Yeesuu mó nyi na mó tire-ana aseñ
(Maak 3.31-35; Lukas 8.19-21)*

⁴⁶ Yeesuu sañ o sa señsa o gywii lamanj amo, ná mó nyi na mó tire-ana a ba. Né baa yere kawu sunj bo kyónwé mó feyé ba kpa feyé o ba a mó aa bamó a sa señsa. ⁴⁷ Né óko a tówe gywii mó feyé, “Kéé fó nyi na fó tire-ana yere kawu ba téé fó-ó.”

⁴⁸ Né Yeesuu a lee kanó feyé, “Nsé é gyé n na? Né nsé-ana mó é gyé mó tire-ana?” ⁴⁹ Né oo teyi mó kesaréé bo kyó mó agyasepo, ná o yé, “Mon' kéé, n na na mó tire-ana i te mó ase mfeñ-ó. ⁵⁰ Amóse-ó ókemaa ná o waa kétó ná Wuribware, n sé ná o bo sosó-ó é kpa-ó, ná mó é téé mó é mó tire na mó pekyéé na n na.”

13

*Ódáapo kitee
(Maak 4.1-9; Lukas 8.4-8)*

¹ Kake amo dée ná Yeesuu a lée lóñ-nó yó képare dabé-ó kée, mfeñ ná o kyéna kaapo lamanj ató. ² Amaa aseñ ne baa bo gyanjé muruwaa mó mfeñ-ó a kyó bwéetó se-ó, ná oo buwi kpa koreé. Mó a nya-ó, ná oo neñ koreé-ó bo dónjó nkyu-o si kafwéé. Né o kyéna-ró o kaapo aseñ-ó, na bamó mó bo yere nkyu kée ba nu mó ase. ³ Né o ba itee na akparé bo kaapo bamó aseñ bwéetó.

Aneñ a itee mɔ kokoñkɔ e gyε feyε, “N gyε ɔdɔɔpɔ kɔ e bo-rɔ aaa? Nε ɔɔ yɔ a ɔ ya ηonyan mɔ yaabrraa. ⁴ Mɔ a yɔ ɔ ηonyan-ɔ, nε ayaabraagyi amo akɔ a lee da kpa-rɔ, nε mbogyyi a bɔ tesi gyi. ⁵ Nε amo akɔ a lee da kagyaase mfeñ nε sweere-ɔ moñ bɔ dan kyεekyεe-ɔ. Sweere-ɔ a moñ bɔ keñ-o si-o, nε aa kwεe mεnañ. ⁶ Amaa amo a kwεe-ɔ, nε kyɔwε a bɔ da yaabrraa-ɔ mɔɔ, a lee feyε sweere-ɔ moñ bɔ keñ a amo ilen yɔ kaase. ⁷ Ayaabraagyi-o akɔ nε aa lee da ɛfa-rɔ-ɔ mɔ a kɔsɔ dan. Amaa ɛfa a dan mwiire amo se. ⁸ Nε ηkee ayaabraagyi amo akɔ a lee da sweere timaa si. Nε aa kwεe neenεe, nε aa dan bɔ kowε. Haree amo akɔ a waa aju adabε adabε, nε amo akɔ a waa aju nyiresε, nε amo akɔ mɔ a waa aju ngyingyii. Amo e gyε saasebεe. ⁹ Amose-ɔ, okemaa nε o de ɛsebɔ-ɔ, o nu.”

Ketɔ se nε Yeesuu a ba itee na akpare bɔ kaapo aseñ aseñ-ɔ

(Maak 4.10-12; Lukas 8.9-10)

¹⁰ Nε Yeesuu agyasepɔ-ɔ a bɔ bise mɔ feyε, “Emene se nε fo de itee na akpare fo e tɔwε aseñ fo i gywii lamañ-ɔ?”

¹¹ Nε ɔɔ bεñjaa bamɔ feyε, “Moñe wɔrε nε mo e tɔwε aneñ ne Wuribware se a kuwure-o du-o mo i gywii, amaa ma kaapo lamañ-ɔ aneñ a atɔ-ɔ.

¹² A lee feyε okemaa nε o nu mo aseñ timaa-o, nε o kɔɔrε a o gyi-o, Wuribware e sa mɔ kanyiasen bweetɔ na o bɔ tii kamɔ nε o de-o si. Nε mɔ-ɔ mɔ nε o kine amo-ɔ e pañ mɔ kanyiasen kafwεe nε o kyo o de-o. ¹³ Ketɔ se nε n de itee na akpare mo e tɔwε aseñ mo i gywii lamañ-ɔ e gyε feyε bɔ de akato, amaa bɔ moñ kee, nε bɔ de ɛsebɔ, amaa bɔ maa

nu aseñ. ¹⁴ Aneñ a ases-e-o se-o, kētō nē Wuribware
kyaaamee Isaya a tōwē-o a waa kaseñtiñ feyε,

‘Mone ya nu mo aseñ kpora-rō iluwi bweetō gbaa,
mone maa nu amo kaase.
Mone beeñ mone e deereñ aseñ-o-rō
na mon' fa amo mfεerε kpone,
mone maa nu kaase.’

¹⁵ Nē Isaya a kya se tōwē feyε Wuribware yε amo a
waa aneñ,

‘A lee feyε bamō aju-ro a waa leñ,
nē baa tii bamō ešebo,
nē baa buñ bamō akatō se.

N gye aneñ, bamō akatō i buñji a bo ḥu atō,
na bamō ešebo mo tayε a bo nu aseñ,
na bo nu aseñ kaase
na bo nu bamō eyee,
na ḥkee mo, Wuribware,
n̄ nya taa bamō eboyε bo ke bamō.*

¹⁶ Mo agyasəpo-o, mone feraa, de ḥjure. Wuribware akatō a gyi mone se, amo se-o o sa nē mone e deereñ aseñ mo-rō, nē mone i nu aseñ amo kaase. ¹⁷ Mo i gyi mone kaseñtiñ feyε Wuribware akyaaamee na mo ases-e nē baa san-o nē baa deε kyεna-o bweetō a yorowē feyε bo ḥu atō nē mone i ḥu ndoo a kake mo-o, na bo nu aseñ nē mone i nu mbeyəmo-o. Amaa o moñ sa bamō kpa.”

*Aneñ nē Yeesuu a kaapo adəəpo kitee a kaase-o
(Maak 4.13-20; Lukas 8.11-15)*

* ^{13:15} Isaya 6.9-10 (LXX).

18 Ne Yeesuu a kya se tɔwɛ gywii mò agyasepo-ɔ feye, “To, mbeyəmə mɔn' sa a ɔ kaapo mɔnɛ a mɔn' nu ədəəpo a kitee-o kaase. **19** Ayaabramaagyi ne aa lee da kpa-rɔ-ɔ yere bo sa sese ne o nu Wuribware se a kuwure-o aseŋ-ɔ, ne mò-ɔ mɔ maa nu amo kaase-ɔ. Mfəŋ ne ɔbɔnsam e ba a ɔ bo lee amo lee mò mfεεre-rɔ. **20** Ayaabramaagyi ne aa lee da kagyaase-ɔ mɔ yere bo sa sese ne o nu abwareseŋ-ɔ, ne mò feraa, mò ya nu amo, amo-ɔ a waa mò kɔne, na ɔ kɔrɛ waa mò kakpono-rɔ. **21** Amaa mò akato a mɔn pee si-o si-o, mò kɔkɔrɛgyi maa kyee. Aseŋ kuŋu bɛɛɛ aworefɔɔ ya tɔ mò bo lee abwareseŋ ne ɔɔ kɔrɛ gyi-o si, amo ɔ yɔwɛ amo se kegya. **22** Ayaabramaagyi amo ne aa lee da ɛfa-rɔ-ɔ mɔ yere bo sa sese ne o nu abwareseŋ-ɔ, ne kaye mɔ-rɔ atɔ tɔoraase, na katannɛkpa ne ka taare a ka pɛnna sese-ɔ, ya lwee mò mfεεre-rɔ, amo aa waa kɔkyɔ kyoŋ abwareseŋ ne a bo mò kakpono-rɔ-ɔ. Amo mò kɔkɔrɛgyi-o maa waa mò seye. **23** Lalalowɛ-ɔ e gyɛ ayaabramaagyi ne aa lee da sweere timaa-o si-o. Amo mɔ e yere bo sa aseŋe ne baa nu amo kaase, ne aa waa kɔkyɔ bamɔ nkrono-ɔ-rɔ. Ne ʃkee aneŋ a aseŋe-ɔ bokɔ a waa itimaa na kɛdamenajse bwɛetɔ, ne bamɔ bokɔ mɔ a waa na a kyɔ, ne bamɔ bokɔ mɔ a waa nyiire.”

Efa kitee

24 Ne Yeesuu a bee tɔwɛ kitee ko gywii bamɔ. Ne ɔ yɛ, “Mon' nu aneŋ ne Wuribware se a kuwure-o du-o. N gyɛ ədəəpo ko e bo-rɔ aaa? Ne ɔɔ ɔonyan ayaabramaagyi timaa ko mò kɔdɔɔ-rɔ. **25** Kanye ko san ne ɔkemaa a di idi-o, ne mò doŋ a ywii ya ɔonyan afagyи boye ko bo waa mò yaabram

kodoo-ɔ-ro. ²⁶ Né ayaabraagyi amo a kwεε, nē aa bø danj kowε, nē ɳkee afagyi bøyε amo mø a bø kwεε lee amo eyee ifuri.

²⁷ Mfεñ-ɔ nē ədæropɔ-ɔ ayaafɔrε a bø tøwε gywii mò feyε, ‘Ané nyarŋpe, nēe fɔ a ɳonyan ayaabraagyi timaa nēe ε? Né mfεñe nē efa bøyε mø a lee?’

²⁸ Né oo lee kanɔ feyε, ‘Odoŋ kɔ ya waa amo-ɔ.’

Né baa bεe bise mò feyε, ‘Amø fɔ e kpa feyε ané ya kyuwi efa-ɔ lee yaabrraa amo-ro aaa?’

²⁹ Né oo lee kanɔ feyε, ‘Mon' yøwε, a lee feyε monε i kyuwi efa-ɔ, monε i kyuwi yaabrraa-ɔ a mon' bo tii si. ³⁰ Amose-ɔ mon' sa a yaabrraa-ɔ na efa-ɔ pεεe danj bo fɔ kεtεnεjεbεe. Saŋ amo nē mo e tøwε a n gywii bamø nē ba tεnεjε-ɔ a bø kyuwi efa-ɔ pwεε. Na bo ɳure emø bo beya apireŋ si apireŋ si na bø kywεε. Na bo dεe tεnεjε yaabrraa-ɔ bo waa mo akyenjkyenku-ro.’”

Anεŋ nε Yeesuu a ba kupurutugyi bo da kekpare-ɔ

(Maak 4.30-32; Lukas 13.18-19)

³¹⁻³² Né Yeesuu a da bamø kekpare ko. O yε, “Wuribware se a kuwure-o du nēe feyε kupurutugyi-o. Kigyi mø du kagyingyii, amaa sesε ya dwii kεmo, amo ke e kwεε a ke danj kii kikiree, nē ke bo eswee ko kyon ayii pεεe. Na mbøgyii bo kyena kεmo se waa bamø asaa.”

Yiisi a kekpare-ɔ

(Lukas 13.20-21)

³³ Né Yeesuu a bεe da bamø kekpare mø feyε, “Wuribware se a kuwure-o du nēe feyε ɔkyee a kpa a o waa bodobodoo, nē o ba yiisi bo waa esam

kyañṣe borɔ-rɔ, nɛ oo nwiini, nɛ esam-ɔ a tiŋ waa bweetɔ-ɔ.”

*Keto kɔ bɛe sɛ nɛ Yeesuu a ba itee na akpare bɔ kaapo aseſe aseŋ-ɔ
(Maak 4.33-34)*

³⁴ Akpare na itee nɛ Yeesuu a bɔ tɔwɛ abwareſen gywii lamaŋ-ɔ. Ḍ moŋ tɔwɛ keseŋ kɔ gywii bamɔ na a moŋ gye kɛkpare bɛee kitee. ³⁵ Ḍ waa aneŋ nɛ nɛ na keto nɛ Wuribware kyaamee kɔ a kyoree waa abwareſen wɔrɛ-ɔ-rɔ-ɔ waa kasențiŋ feyɛ,

“Akpare nɛ mo e da a m bɔ sa seŋsa gywii bamɔ,
na m bɔ kaapo bamɔ aseŋ nɛ aa kweerɔ
pwɛe nɛ Wuribware a dɛe tweɛ kaye-ɔ.”*

Aneŋ nɛ Yeesuu a kaapo efa kitee-o kaase-ɔ

³⁶ Nɛ ɻkee Yeesuu a lɛe lamaŋ-ɔ-rɔ lwee lɔŋ-nɔ. Mfɛŋ nɛ mɔ agyasepo-ɔ a ba mɔ ase tɔwɛ gywii mɔ feyɛ, “Kaapo aneŋ efa kitee-o kaase.”

³⁷ Ne o ye, “Yooo. Ḍdəapɔ nɛ oo ɲonyan ayaabraagyi timaa amo-ɔ e gye mo, dimaadi mɔ gyi-o. ³⁸ Mɔ kɔdɔɔ-ɔ mɔ e gye kaye mɔ. Nɛ ayaabraagyi-o mɔ e gye bamɔ nɛ bɔ tii Wuribware se a kuwure-o si-o. Efa-ɔ mɔ e gye bamɔ nɛ bɔ gya ɻbɔnsam a ekpa-ɔ se-ɔ. ³⁹ Nɛ ɔdɔŋ nɛ oo ɲonyan afagyи amo-ɔ e gye ɻbɔnsam fɔŋfɔŋ. Yaabrama keteŋŋebɛe-ɔ mɔ e gye saŋ nɛ kaye mɔ e gye kɛɛ-ɔ, ne bamɔ nɛ ba teŋŋe yaabram-ɔ mɔ e gye Wuribware a mbɔɔ-ɔ.

⁴⁰ Feyɛ aneŋ nɛ ɔdɔɔpɔ-ɔ a sa nɛ baa kyuwi efa-ɔ swii bɔ beya kywɛe-ɔ, aneŋ dɛe nɛ mo, dimaadi

* **13:35** Kilin 78.2.

mò gyi-o, e waa aboyewaapo saj ne kaye mò e gye kεε-ɔ. ⁴¹ Mo i suŋ mo mbɔɔ a m bo kyoŋwé kaye mɔ-rɔ na bo ba bo kpɔwé kɛtɔ kɛmaa ne ke gye bɔyε-ɔ na aboyewaapo pεεε. ⁴² Na mo mbɔɔ-ɔ lee bamɔ leɛ mo kuwure-o-ro, na bo twε̄e bamɔ waa kɛdɛekpεεtekii-ro. Mfεŋ-ɔ ne ba su, na ba duŋ nnɔ. ⁴³ Na ɳkee a saj aseše timaa-o, na bamɔ itimaa-o sa a bo laŋŋε-rɔ fεyε kyɔwε-ɔ bamɔ sε Wuribware a kuwure-o-ro. Amo e gye saasebεε. Amose-ɔ ɔkɛmaa ne o de eſebɔ-ɔ, o nu aseŋ mɔ.”

Kalɔgyii na atanne kitee

⁴⁴ Ne Yeesuu a tɔwε kitee mɔ fεyε, “Wuribware sε a kuwure-o bee ku du nee fεyε kalɔgyii na atanne ne baa kwii bo kwεrɔ kɔdɔɔ kɔ-rɔ-ɔ. Ne kepaafowɔ kɔ a dɔɔ ya puruwi si. Ne oo bee lɔŋŋɔ eſe bo buŋ si neenεε. Ne mò akatɔ a gyi fεε. Mò a kpa atanne amo kyoŋ kɛtɔ kɛmaa-ɔ sε-ɔ, ne oo kinŋji yɔ pe ya fe mò kapotεε pεεε, ne oo yɔ kɔdɔɔ-ɔ wuye aſe ya sɔɔ kɔdɔɔ amo ne atanne-ɔ pure-ro-o.”

Akukye-ro a ketanŋyi-o kitee

⁴⁵ Ne Yeesuu a bee ba kitee kɔ bo kaapo bamɔ aseŋ. ɔ yε, “Mon' bee nu aneŋ ne Wuribware sε a kuwure-o du-o. N gye yawogiyipɔ kɔ e bo-rɔ aaa? Mò kusuŋ e gye atanŋyi damenaŋsε kɔ ne a bo akukye-ro-o kɔsɔɔ. ⁴⁶ Ne kake ɳkɔ oo ya ɳu ɔko de aneŋ a atanŋyi-o kɛdamenaŋsε kɔ. Amaa kɛmɔ yawo bo leŋ fεε. Amose-ɔ ne oo kperi kɛmɔ sε yɔ pe ya fe mò kapotεε pεεε ya sɔɔ ketanŋyi amo.”

Kisawu kitee

⁴⁷ Ne Yeesuu a bee ba kitee kɔ bo kaapo aneŋ ne Wuribware sε a kuwure-o du-o. Ne ɔ yε, “N gye ɳkinŋyi akrapɔ kɔ e bo-rɔ aaa? Ne baa yɔ

kisawu-ro, n̄e baa ya tweē kra Ȱkingyi bweētō. ⁴⁸ Bamō a nya Ȱkingyi bweētō-ɔ, n̄e baa d̄eē kidenjbe ya kyēna tesi Ȱkingyi-o-ro. N̄e baa swii ntimaa-o waa bamō atwēetwēē-ro. N̄e baa swii mmō n̄e ba kisi kigyi-o bō tweē. ⁴⁹ Amōse-ɔ kayē bō gyē kēe-ɔ, anēj d̄eē n̄e kētō Ȣ ba. Wuribware a mbōo-ɔ Ȣ ba a bō bō lee aseſe bōyē-ɔ lee atimaa-o-ro. ⁵⁰ Na bō taa abōyē-ɔ tweē waa kēdēekpēetekii-o-ro. Mfēn-ɔ n̄e ba di-ro, na ba su, na ba duñwi nnō.”

⁵¹ Yeesuu a tōwē itee na akpare amo lowē-ɔ, n̄e oo bise mō agyasēpo feyē, “N̄e mōne a nu itee mō kaasē ε?”

N̄e bō yē, “Cōn̄, anē a nu kaasē.”

⁵² N̄e Yeesuu a tōwē gywii bamō feyē, “Wuribware mbraa akaapopo kyo bō nyi Wuribware a atō-ɔ kekaapo. Amōse-ɔ bamō Ȣko ya bee kii feyē sukuu kigyi n̄e oo suye Wuribware s̄e a kuwure-o ekpa-ɔ kēgya se-ɔ lee mo ase, ɔ waa nee feyē atō wuye kō n̄e o de atō damēnaŋsē popwēe na adēdaa mō kēkyan̄-nō-ɔ, n̄e oo lee amo pēee bō kaapo aseſe-ɔ.”

*Anej n̄e Nasaret awuye a kine Yeesuu-o
(Maak 6.1-6; Lukas 4.16-30)*

⁵³ Yeesuu a tōwē itee na akpare amo lowē-ɔ, n̄e ɔɔ lee mfēn̄. ⁵⁴ N̄e ɔɔ yō mō ayē Nasaret. Mō a bō mfēn̄-ɔ, n̄e ɔɔ kaapo aseſe abwareſen̄ maŋ amo a kebwarekorekyan̄-ɔ-rō. Bamō a nu mō asej-ɔ, n̄e aa kpēŋ bamō eyēe. N̄e baa tōwē bamō wōrē wōrē feyē, “Mfēn̄ n̄e ɔnyare mō a nya mfēerē mō lee? N̄e n̄se ya sa mō kpa feyē ɔ waa akpēŋeyēetō mō n̄e anē a nu amo asej-ɔ? ⁵⁵ Anē ayēpo fōñfōñ Ȣ gyē mō. N̄ gyē kaapēntaa-ɔ mō gyi-o nee eee? N̄ gyē mō nyi Ȣ

gye Mariya aaa? N gyē mō tire-ana e gyē Yakubu na Yosef na Simon na Yudas aaa? ⁵⁶ Mō pēkyēe-ana moj te mfēe aaa? Nē ḥkee mfēne nē oo nya amo-ɔ pēee lēe?” ⁵⁷ Nē baa kine mō.

Mfēj nē Yeesuu a tōwē gywii bamō feyε, “Ba bu Wuribware kyaamēe tōj kēmaa, amaa mō fōnfōj ayē awuye na mō lōj-no awuye feraa mō moj de mō bo tēe seye.”

⁵⁸ Bamō a moj kōrē mō gyi-o si-o, o moj waa akpenjeyēetō bwēetō mfēj.

14

*Anēj nē Yohanee Osuubəpo-ɔ a wu-o
(Maak 6.14-29; Lukas 3.19-20; 9.7-9)*

¹ Sanj amo-ɔ, nē Hērōd nē o gyē Galileya swēerē sē owure-o a nu Yeesuu asej na anēj nē oo waa akpenjeyēetō bwēetō-ɔ. ² Nē oo tōwē gywii mō ayaafōre-ɔ feyε, “Mo e kōrē a n gyi feyε ḥnyare mō e gyē Yohanee Osuubəpo nē mo a mō mō-ɔ, nē oo bēe kyinji lee lowi-ro. Amo e moj gyē anēj feraa, o maa taarē a o waa anēj a akpenjeyēetō mō.”

³⁻⁴ Mfaanēe nē Yohanee Osuubəpo-ɔ a wu. Sanj ko, nē Owure Hērōd a kōrē mō tire Filipo mō ka Hērōdeya waaree. Nē Yohanee Osuubəpo-ɔ mō a yii owure-o si iluwi bwēetō feyε, “A moj bware feyε fo a kōrē fo tire mō ka waaree.” ⁵ Mfaanēe sē-ɔ, nē Hērōd a yōrōwē feyε o mō Yohanee. Amaa o sere lamañ nē bo yē Wuribware a akyaamēe-ɔ ɔko e gyē Yohanee-o. Amo feraa ketō nē owure-o a waa-ɔ e gyē feyε oo sa nē baa kra Yohanee, nē baa ba agbarabi bo ḥnure mō, nē baa tii mō.

6 Owure-o kokowe kasu kana kigyi a fo-o, ne o teē asese dabe ko bo gyanje feye bo bo gyi ateese mo aye, na bo gyi akata. Ngyanje amo-ro, ne owure-o mo ka Herodeya mo gyi kabregyii a lwee boj-na o kyaa. Mo a kyaa-o, ne aa gyi owure-o akata bweets. **7** Amose-o ne o waa etan feye o sa kabregyii-o ketto kemaa ne o towe a o gywii mo ε o kpa-o. **8** Ne kabregyii-o a ya bise mo nyi Herodeya ketto ne o towe gywii mo feye o kpa-o. Ne o beñjaa ε, “Towe gywii mo ε Yohanee Osuubopo-o kuju ne fo ε kpa kyanse-r mbeyomo.” Ne kabregyii-o a ya towe anen dee gywii owure-o. **9-11** Owure-o a nu ketto ne o ye o kpa-o, a moj waa mo kone peee. Amaa anen ne o kya waa etan lamañ-na se-o, o sa kana feye soogyaa ko yo mfeno ne baa tii Yohanee-o ya tuwi mo kuju baa. Ne o ya tuwi Yohanee kuju-o bo waa kyanse-r taa yaa bo sa kabregyii-o, ne mo-o mo a taa yaa bo sa mo nyi.

12 Ne Yohanee a agyasepo-o boko a bo sorro mo kifuniñ-o yaa pure. Mfeno ne baa ya towe ketto ne kaa waa Yohanee-o gywii Yeesuu.

*Anen ne Yeesuu a sa asese ηkpeñ nnuu ateese-o
(Maak 6.30-44; Lukas 9.10-17; Yohanee 6.1-14)*

13 Yeesuu a nu anen ne baa mo Yohanee-o, ne o fa mfeare feye mo aa mo agyasepo-o yo mfeno ne asese moj bo-ro-o ya kyure kafweē. Ne mo aa bamo a lwee koree-r ba kpa a bo pare yo mfeno ne a du dino-o. Amaa boko a kya ηu mfeno ne o kpa a o yo-o, ne anen se-o asese biribiri a lee mfeno a emano-r meraa se bo boro nkyu ekeeke se bo gya mo se. Ne baa sere gye mo ηkpee ya fo mfeno ne o kpa a o yo-o. **14** Koree-o a bo dano, ne Yeesuu a lee-o,

ne oo ላှု asesε biribiri amo, na bo gywii mò. ၎မ်းလောက်များမှာ အကြောင်းပါသော ဘမ်းမှာ မူမျှနေရန် ဖြစ်ပါသည်။ ၎မ်းလောက်များမှာ မူမျှနေရန် ဖြစ်ပါသည်။

¹⁵ Amo kyowē a kpa a ၎ twεε-း, ne mò agyasepo-း a bo təwə gywii mò feyε, “Kyowē a lowē. Amo a gyε efa-rə se-း, sa a asesε-း yə eman̄ ne e maa mfee-း-rə, na bo nya ya səo kotəko gyi.”

¹⁶ Ne Yeesuu a bəŋŋaa bamō feyε, “A moŋ bware feyε bo yə. Mone fəŋfəŋ, mən' sa bamō kotəko a bo gyi.”

¹⁷ Ne baa lee kanə feyε, “Bodobodoo akuri anuu na ɻkiŋgi ɻnyo wore kpeŋ ne ane de mfee.”

¹⁸ Ne Yeesuu a təwə gywii bamō feyε bo taa baa mò a ၎ kee. ¹⁹ Ne ၎ yε asesε-း kyəna efa se sweere mfəŋ. Ne ၎ taa bodobodoo akuri anuu-o na ɻkiŋgi ɻnyo-း waa mò asaree-rə, ne ၎ deere soso, ne ၎ sa Wuribware aŋse. Ne ɻkee ၎ teŋŋe-rə bo sa mò agyasepo-း, ne baa ke-ro sa asesε-း peεε.

²⁰ Bamō peεε a gyi bodobodoo-o kpone, ne baa wo ɻkiŋgi-o kpone. Ne ɻkee mò agyasepo-း a taa ake kudu anyo swii bodobodoo na ɻkiŋgi mpupuri-asəe ne ၎ ya san-း bo bora. ²¹ Akyee na ɻyaagyi ne baa gyi ateeso-း e moŋ tii si, anyare-း wore bo ɻkpeŋ nnuu.

*Aneŋ ne Yeesuu a nare nkyu si-o
(Maak 6.45-52; Yohanee 6.16-21)*

²² Amo-း kamεε-rə, ne Yeesuu a sa ne mò agyasepo-း a lwee koree-း-rə gyε mò ɻkpree yə nkyu-o nnɔŋ a boŋbe-း se, ne mò-း mò a sii a ၎ sa lamaŋ-း kpa a bo yə pe. ²³ Mò a brawē bamō-း-rə peεε

bo kyoŋw  bam   pe- , n   o y  k b e  k  s  ya k r 
k b ware k r  m  w re k p n.

B  fo kanye-o, Yeesuu w re bo k b e -  s  mf n.
²⁴ Na m  agyase o a k r e -  a f  k f . Am  b  mo 
l e  ba taare bo pare y  akat -r , a l e  fey  bam  a
pare ba gyan aa afw i-o si-o, ala kpare   da bam 
a ki n i.

²⁵ B  fo gyegyaye kese-ro, n  Yeesuu a nare
nkyu-o si fey  m  a naa sw ere -  ya t  bam . ²⁶ M 
agyase o-  a  u m  a naa nkyu-o si-o, b  mo  pini
m , amo -  kufu a nya bam  p ee , n  baa f e -r 
fey , “Ky n ja po ne !”

²⁷ M f n n  Yeesuu a t w  fey , “Mo ne . Mo n ’
nya kakpon . Mo ne ma sa a kufu nya mo ne.”

²⁸ N  Peetroo y , “Mo ny n pe, amo   gye fo
k se nt  si, amo f raa sa kan  na n nare nkyu-o
si ba f  ase.”

²⁹ N  Yeesuu a be n aa m  fey , “Ba!”

Amo -  n  Peetroo a l e  k r e - -r  l e    naa
nkyu-o si   y  Yeesuu ase. ³⁰ Amaa afw i-o a da
m  nkyu si mf n-  s - , kufu a nya m , n   o l e 
o kirewi. N   o faa-r  t w   , “Mo ny n pe, mo r ow 
mo!”

³¹ Puri amo -r , n  Yeesuu a f  m  ase, n   o twe 
kra m -r  t w  fey , “F  k k o regyi n  f  d -o mo 
ky  p ee ! Emene s  n  f  mo  k ore  gyi?”

³² Sa n n  Yeesuu na Peetroo a l wee k r e - -r - ,
n  afw i-o a y w . ³³ N  Yeesuu agyase o- 
a gy n ja su  m  k r e - -r  mf n. N  b  y ,
“K se nt  si, Wuribware m  gyi-o   gye f .”

*Ane  n  Yeesuu a kya al po G nesaret ifuri si-o
(Maak 6.53-56)*

34 Né baa meraa sē ba yo nkyu-o si. Né njee bamō korēe-o a bō dāñ Ginēsaret ifuri si. **35** Mfēñ a asēse-o a dēñ iju Yeesuu-o, né baa da kibonjboñ mmañgyii na emaj né e maa mfēñ-o-rō. Né ifuri-o si a asēse-o a taa bamō aləpo pēee baa Yeesuu ase. **36** Né baa korē mō feyē o daborō bamō na bō kpaare, bēee o sa aləpo-o kpa na bō daborō mō waagya kanō gbaa. Bamō né baa daborō mō waagya-o pēee a kpaare.

15

Anēj né adēdaapo a kaapo-o (Maak 7.1-13)

1 Sañ kō né Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye kō né baa lēñ Yerōsalēm mañ-nō-o a ba Yeesuu ase bō bise mō feyē, **2** “Ntētō sē né fo agyasepo-o maa gya ekpa né anē adēdaapo a kaapo anē-o sē? Kētō sē né anē a bise amo-o e gyē feyē bō maa fwēe asaree, pwēe dēe gyi ateeese.”

3 Né Yeesuu a bēñjaa bamō feyē, “To, ntētō sē né mōne gbaa mōne maa gya Wuribware fōñfōñ a mbraa-o sē, né mōne gya mōne asēse a ekpa-o sē?

4 Mōne nyi feyē Wuribware yē,

‘Bu fo sē na fo nyi’,*
na ‘Ókēmaa né oo lōñ mō sē bēee mō nyi-o, bō mō
mō.’*

5-6 Amaa mōne feraa, mōne e kaapo nee feyē atannē bēee kētō timaa kō né əko de a o bō kya mō sē na mō nyi-ro-o, mō ya taa yaa bō sa Wuribware

* **15:4** Keleē Igyipiti 20.12; Mbrra kebēesa 5.16. * **15:4** Keleē Igyipiti 21.17; Kōlōñjō mbrra 20.9.

na mò kusuŋ, amo feraa Wuribware e bo, a kaapo feyε sese-o a nya mò eyee, ne monε bee monε ye mò se na mò nyi kitiri ne ba wu-o moŋ lee a gyε mò aseŋ nee. Mò akowepo atanne kesa maa kaapo nee feyε o bu bamø nee eee? Monε fəŋfəŋ a ekpa mo ne monε e kaapo. A moŋ lee a gyε Wuribware aseŋ ne monε gya se. Ne ŋkee mo Wuribware aseŋ moŋ lee a gyε kotoŋko monε ase. ⁷ Monε nnɔ ŋnyo ŋnyo awuye mo, saŋ ne Wuribware kyaamee Isaya a kyoree aseŋ ko waa abwareseŋ wore-o-ro-o, monε aseŋ ne oo tøwε, o moŋ ba ayeba. Oo kyoree nee feyε Wuribware ye,

8 ‘Asesε mo de bamø nnɔ kpaŋkpaŋ nee ba bonyaa mo,
amaa bamø ŋkpono moŋ bo mo se.

9 Bamø kusuŋ mo ne ba suŋ mo-o gyε kwaa,
ke e gyε kegya mbraa na amanberε
ne dimaadi a kaapo-o se dooo.’ ”*

*Ata ne a waa sese iyisi-o
(Maak 7.14-23)*

10-11 Yeesuu a tøwε aseŋ gywii Farisii awuye-o na Wuribware mbraa akaapopo-o lowe-o, ne oo bee tøe lamanj-o bo gyanjε mò ase, ne oo tøwε gywii bamø feyε, “Mon’ løŋ ɛsəbø, na mon’ nu mo ase, na mon’ nu kaasε feyε n gyε ketø ne sesε i gyi o waa kame-ro-o e gyε ne ke e sa a o waa iyisi. Amaa ketø ne ke e lee mò kanø-ro-o e gyε ne ke e sa a o waa iyisi.”

* **15:9** Isaya 29.13 (LXX).

12 Né Yeesuu agyasepo-o a ba mò ase bø tøwø gywii mò feye, “Fø moŋ nyi feye aseŋ né fo a tøwø-o se-o, Farisii awuye-o iduŋ a fwii fo se aaa?”

13 Né Yeesuu a da kékparé mø bo lee kanø feye, “Ketødwii kemaa ne Wuribware, n se ne o bo soso-o, moŋ dwii-o o kyuwi. **14** Farisii awuye-o feraa, mone ma kaŋ beŋŋaa bamø. Bo yø bo gye tønapo kayii-ro akrapo née. Amaa bamø føŋføŋ moŋ kée. Tønapo ya kra tønapo kiyii-ro a o gye mò nkree, bamø pøee e lëe a bo lëe da këmaŋtan-nø.”

15 Né Peetroo yø, “Fø yø n gye këtø né sësë i gyi o waa kame-ro-o e gye né kë e sa a o waa iyisi, kaapo ané këmo kaase.”

16 Né Yeesuu yø, “Ntø se né moŋ du feye ase së amo-o née? **17** Ntø se né moŋ moŋ nu aseŋ amo kaase-o née? Moŋ' nu feye këtø né sësë i gyi-o i lwee mò kanø-rø née na kø yø mò kame-ro na ñkee o kø bo tweë. **18** Amaa këtø né kë e lëe mò kanø-rø-feraa a lëe mò kakponø-rø née. Këmo e gye né kë e sa né o waa iyisi. **19** A lëe feye sësë kakponø-rø né mfëerø bøyø e lëe, né ka sa né o mao mò bëekø, né o waa kakyeekpa bëee kanyarekpa, né o ywii, né o tøŋ mò bëekø kanø, né o tøwø aseŋ bøyø o kye mò bëekø. **20** Anéŋ a atø mø e gye né a sa né sësë e waa iyisi. Amaa mò ya gyi ateeše na o moŋ fwëe asaree, a maa taare a a sa a o waa iyisi.”

*Okyee ko ne o moŋ gye Yudaanyi-o a kokɔɔregyi-o
(Maak 7.24-30)*

21 Yeesuu a lëe mfëŋ-o, né oo ywii lëe bamø føŋføŋ Isireelii awuye sweere se yø ifuri kø né o da o maa Tiro na Sidøŋ emaŋ-o se, na o ya kyure kafwëe. **22** Amaa okyee kø a ñu mò a ba-o, né oo

ba mò ase. ወkyee mə moŋ gyę Yudaanyi, o gyę Kanañyi, nę o te ifuri amo se-o. Nę oo kore Yeesuu feyę, “Mo nyaŋpe, Deefid mò nana, እu mo ewee na fo kya mo-rə. Ibrisi kə te mo kayaagyi kyeesę se, nę ee təraa mò bweetə.”

²³ Amaa Yeesuu moŋ beŋjaa mò. Amosę-o nę oo su o kore mò anen-aaa. Nę እkee Yeesuu agyasepo-o a bo kore mò feyę, “Anę nyaŋpe, gya ወkyee amo bo kyoŋwe, a lee feyę o gya anę se anen-aaa, na o maa yowę elawo mə kowaa.”

²⁴ Nę እkee Yeesuu a tōwę gywii ወkyee-o feyę, “Fo moŋ nyi feyę mo kusuŋ nę Wuribware a suŋ mo a m bo waa-o e gyę feyę እ yo mo fəŋfəŋ Isireelii awuye ne baa fo-o ase, na m bo buwi bamo kiŋjaa baa Wuribware ase aaa?”

²⁵ Mfeŋ nę ወkyee-o a bo kpuni aŋjurii Yeesuu ayaan-rə tōwę feyę, “Mo nyaŋpe, mo e kore fo nee feyę fo bo kya mo-rə.”

²⁶ Nę Yeesuu yę, “N de ateese mo e sa Wuribware mò gyi-ana. Nę mo ya taa akə sa bamo ne anę aseę e tee feyę igyono-o, a bware aaa?”

²⁷ Nę ወkyee-o yę, “To, mo a nu, mo nyaŋpe, amaa igyono maa kisi bamo anyaŋpe a anowore ne a lee a da sweere-o kigyi.”

²⁸ Mò a tōwę anen-o, nę Yeesuu mə a bee tōwę gywii mò feyę, “Opekyee, fo a kərə mo gyi bweetə-o se-o, kətə nę fo a kore mo-o, fo e nya.” Puri amo-rə nę ወkyee-o mò gyi kyeesę-o a kpaare.

Anen nę Yeesuu a bee kya alpo bweetə-o

²⁹ Nę Yeesuu a lee mfeŋ kiŋji yo Galileya sweere se o naa mfeŋ a kəpare dabe-o ekeekę se. Nę oo dee kəbee kə kafwęe ya kyena. ³⁰ Mfeŋ-o nę aseę

biribiri a ba mò asę. Bamo **boko** a baa agyaboo na atenapoo na asaree wuse awuye na mmu na bamo nę ba lə aləgyi ęworese ęworese-ɔ mò akatɔ-rɔ. Nę oo kya bamo. ³¹ Lamañ nę baa ba Yeesuu asę-ɔ a ńu anę nę puri amo-rɔ mmu a sa sejsa, nę asaree wuse awuye a asaree-ɔ a kpaare, nę agyaboo a koso narę bamo ayaa se, nę atenapoo akatɔ a buñji-o, nę eyee a kpęñ bamo, nę baa kyɔrɔ Wuribware, nę bo yε, “Anę Isireelii awuye a nyanpe-ɔ keyaaleñ kyɔ bwęetɔ.”

*Anę nę Yeesuu a sa asesę ńkpeñ nna ateese-o
(Maak 8.1-10)*

³² Nę ńkee Yeesuu a tęe mò agyasepo-ɔ baa mò ase, nę oo tɔwe gywii bamo feyε, “Asesę mɔ asen bo mɔ ęwee, a lęe feyε bamo a ba mɔ asę mfęe-ɔ ńke nsa neę. Amose-ɔ bamo ateese pεee a lɔwε. Nę mɔ-ɔ mɔ ya sa nę baa yɔ ępe na mɔn̄ sa bamo ateese, akon ę mɔ boko kpa-rɔ.”

³³ Nę mò agyasepo-ɔ a bęñjaa mò feyε, “Kimukee mɔ-rɔ mfęenę nę ɔkɔ ę nya asesę demanṭę mɔ kano se ateese?”

³⁴ To, nę Yeesuu a bise bamo feyε, “Bodobodoo akuri afene nę mɔn̄ de?”

Nę bo yε, “Anę de bodobodoo akuri asunoo na ńkiŋgi nygingyi kafwęe.”

³⁵ Nę Yeesuu a sa nę lamañ-ɔ a kyęna swęere.

³⁶ Nę oo taa bodobodoo akuri asunoo amo na ńkiŋgi amo, nę oo sa Wuribware aŋse węe se. Nę oo tęñjε-rɔ, nę oo taa sa mò agyasepo-ɔ feyε bo ke-ro sa bamo. Nę baa ke-ro sa asesę-ɔ pεee.

³⁷ Nę bamo pεee a gyi ateese amo kpone. Nę ńkee mò agyasepo-ɔ a ya swii ateese mpupuriasee-ɔ bo

borɔ ake adabɛ asunoo. ³⁸ Akyee na ɳyaagyi ɛ moŋ tii si, anyare nɛ baa gyi ateese amo-o wɔrɛ bo ɳkpeŋ nna.

³⁹ Yeesuu a sa nɛ asesɛ-o pɛɛɛ mɔ a brawe-rɔ-o, nɛ oo lwee koreɛ-rɔ ya daŋ nkyu-o nnoŋ a boŋbe-o sɛ meraa manj ko nɛ ba tee mò ε Magadaŋ-o.

16

*Aneŋ nɛ Farisii awuye yε Yeesuu kaapo eļeŋ-o
(Maak 8.11-13; Lukas 12.54-56)*

¹ Nɛ Farisii awuye-o na Sadukii awuye-o bokɔ a ba Yeesuu ase na bo bo ɳu feyɛ mò k̄eyaaļen nɛ o de o waa akpeŋyeetɔ-a lee Wuribware ase kasenṭin neɛ ɛee. Anen se-o, baa tɔwɛ gywii mò neɛ feyɛ, “Sa a kɔtɔko lee Wuribware sɛ na anɛ nya ɳu feyɛ Wuribware bo fo ase neɛ.”

² Nɛ Yeesuu a lee kana feyɛ, “Kyɔwɛ ɛ twɛɛ-rɔ, nɛ kɛtɔ ya pee-ro-o, mone ɛ tɔwɛ neɛ feyɛ nyarɛ anɛ ɛ nya kaye-rɔ kayeeyuri. ³ Gyegyaye tututu mɔ awɔrɛ ya biri, mone ɛ tɔwɛ neɛ feyɛ bware ɛ kpa a o ba. Mone a taare mone ɛ deere sosɔ mone i pini kɛtɔ nɛ ke ɛ ba kaye-rɔ-o, emenɛ se nɛ mone maa taare a mon' kaapo kɛtɔ nɛ ke ɛ waa kaye mɔ-rɔ mbeyɔmɔ-o kaasɛ feraa? ⁴ Ndɔɔ a kaye mɔ-rɔ a asesɛ-o gye asesɛ bɔyɛ nɛ bo maa kɔrɛ Wuribware ba gyi-o. Mone yε ɳ waa akpeŋyeetɔ bo kaapo mone. Amaa ma waa amo a n sa mone, amo akpeŋyeetɔ kɔ nɛ aa waa Yonaa dədaa-o sɛ wɔrɛ nɛ mo ɛ waa a m bo kaapo mone.”

Nɛ ɔɔ lee bamɔ ase o yii.

⁵ Nɛ Yeesuu mò aa mò agyasepo-o a bɛɛ pare nkyu si yɔ nnoŋ a boŋbe-o sɛ. Amaa mò agyasepo-o

a taŋ sε feyε bø sɔɔ bodobodoo pwεε nε baa dεε ba.
6 Mfεŋ nε Yeesuu a tɔwε gywii bamø feyε, “Møn’ sa Farisii awuye na Sadukii awuye amo sε, a leε feyε bø de yiisi kø ba waa bodobodoo nε o tinj-o na ø mɔŋ bø kɔnε.”

7 To, nε mø agyasepo-ø a leε ba tɔwε ba gywii abεε feyε, “Aneŋ nε anε mɔŋ de bodobodoo-o si nε ø tɔwε aneŋ-ø, bεεε?”

8 Yeesuu mø a nyi kεtø nε ba tɔwε-ø se-ø, nε oo bise bamø feyε, “Ntεtø nε nε mɔnε e tɔwε mɔnε kε-mɔŋ-de bodobodoo aseŋ? Emene se nε mɔnε kɔkɔɔregyi mɔŋ tεε waa kɔkyø? **9** Mɔnε mɔŋ tεε nu mɔ kεkaapo-ø kaasε nε nε bεεε? Mɔnε a taŋ sε feyε mø a tεŋŋε bodobodoo akuri anuu-o-ro sa asesε nɔkpεŋ nnuu-o, nε baa gyi kpone aaa? Mɔnε a taŋ ake nε mɔnε a swii mpupuriasε-ø waa-rø-ø kanø se aaa? **10** Mø a bεε tεŋŋε bodobodoo akuri asunoo-o-ro sa asesε nɔkpεŋ nna-ø, nε baa gyi kpone-ø, mɔnε mɔŋ nyinjø ake nε mɔnε a bεε swii mpupuriasε-ø waa-rø-ø kanø nε bεεε? **11** Nε emene se nε mo e tɔwε gywii mɔnε feyε mon’ sa Farisii awuye na Sadukii awuye a yiisi-o si, nε mɔnε maa nu kaasε feyε n gyε bodobodoo aseŋ nε mo e tɔwε?”

12 Nε nɔkee mø agyasepo-ø a nu kaasε feyε n gyε yiisi nε bø de ba waa bodobodoo-ro-o aseŋ nε ø tɔwε. Amaa oo yii bamø se bø leε aneŋ nε Farisii awuye-o na Sadukii awuye-o maa kaapo kebwaresuŋ kpa se-ø se nee.

*Mø nε Peetroo yε Yeesuu gyε-ø
(Maak 8.27-30; Lukas 9.18-21)*

13 Saŋ ko ne Yeesuu a yo ifuri ko ne e maa Kayesareya Filipii maŋ-o se-o. Bamo a naa ba yo-o, ne oo bise mo agyasepo-o feyε, “Emene ne asese e tee mo, dimaadi mo gyi-o?”

14 Ne baa lee kano feyε, “Boko yε fo gyε Wuribware a akyaamee ne baa dee kyena-o əko ne oo kyinnji lee lowi-ro, feyε Yohanee Osuubopo-o, beeee Iliya, beeee Yeremeya, beeee bamo-ro əko-o.”

15 Ne oo bise mo agyasepo-o feyε, “Ne mone mo mone yε nse e gyε mo-o nee?”

16 Ne Simoŋ Peetroo a benjaa feyε, “Fo e gyε Kristoo, Wuribware ne mo wore dooo i de ɿkpa-o mo gyi ne Wuribware yε o suŋ ane ase-o.”

17 Ne Yeesuu a towe gywii mo feyε, “Yohanee mo gyi Simoŋ mo, fo de ɿjure, a lee feyε n gyε nyinkpase ya towe kasentij mo gywii fo, amaa n se Wuribware ne o bo soso-o ya towe gywii fo.

18 Fo keŋasenyare e gyε Peetroo, ne kemo kaase e gyε kefore-o beeee? Fo du nee feyε kefore-o. Mo e towe mo i gywii fo feyε kefore mo se ne mo e pwee mo asoree kekyan a m bo yera, na ɿbonsam na mo kamee-ro awuye ma taare a bo nyera kemo.

19 Fo ne mo e taa Wuribware se a ɿsafowa-o a n sa. Pone kemaa ne fo e tayε sweere se mfee-o, Wuribware ne o bo soso-o a tayε. Ne pone kemaa ne fo e tweee-ro sweere se mfee-o, Wuribware ne o bo soso-o a tweee-ro-o.”

20 Mfen ne oo yii mo agyasepo-o se feyε bo ma kaŋ towe gywii əko feyε mo e gyε Kristoo ne Wuribware yε o suŋ a o bo kyonwe-o.

*Anęŋ nę Yeesuu a təwę mὸ aseŋ kuňu na mὸ lowi
aseŋ-ɔ*

(Maak 8.31 - 9.1; Lukas 9.22-27)

21 Lęe kake amo bo yo, nę Yeesuu a lęe ḥ kaapo-ro
ɔ təwę gywii mὸ agyasepo-ɔ feyε, “A tiri feyε η
yo Yerosalem maŋ-nɔ. Na mfęŋ a maŋ abręsę
na Wuribware ḥ aləŋŋəpo abręsę na Wuribware
mbraa akaapopo-ɔ sa a n gyi aworefɔɔ bweętɔ. Na
bo mɔɔ mo. Amaa kęmo ηke nsa, Wuribware i
kyiŋŋi mo a ḥ lęe lowi-ro.”

22 Nę Peetroo a lee mὸ keri si, nę ɔɔ təwę gywii
mὸ feyε, “Wuribware sa a a ma ba anęŋ. Amo-ɔ
ma ba fo sę daa.”

23 Nę Yeesuu a buruwaa təwę gywii Peetroo feyε,
“Obonsam, nare lęe mo ase. Peetroo, fo du nę feyε
kefore ne ki i tii m₀ ękpa-ɔ. Fo mfęerę moŋ lee
Wuribware ase, Sęsę mfęerę nę fo de.”

24 Mfęŋ nę Yeesuu a təwę gywii mὸ agyasepo-ɔ
feyε, “Oko nę ḥ kpa a ḥ gya mo sę-ɔ yəwę kowaa kętɔ
nę kę e pre mὸ-ɔ, na ḥ sorɔ mὸ fəŋfəŋ kiyii kpare-
abęe-rɔ gya mo sę. **25** A lęe feyε əko nę ḥ kpa a ḥ
nya mὸ eyee lęe lowi ase-ɔ, lowi ę nya mὸ nsu pęeε.
Oko m₀ nę o kperi mo sę na o wu-o ę nya ηkpa na
kukyure nę a moŋ de kee-ɔ. **26** Tonɔ mo nę sęsę ę
nya feyε mὸ a nya kaye-rɔ atɔ pęeε, na bo lęe anęŋ
sę na ḥ paŋ kyenakpa Wuribware ase? A moŋ de
tonɔ. Sęyę moŋ bo-rɔ nę ḥ taare a ḥ bo sɔɔ kyenakpa
amo. **27** Mon' nu mo ase. Saŋ ko e ba a ḥ bo ba
ne n sę Wuribware a kelanjjerɔ-ɔ ę lęe sɔsɔ a ko
węę swęerę sę, na mo, dimaadi mὸ gyi-o, na n sę
a mbɔɔ-ɔ lęe ba. Na mo-ɔ n gyi ase sęsę pęeε ase
Wuribware ayaa-rɔ, na η ka əkemaa ębɔyę bęeε
itimaa nę ɔɔ waa-ɔ koko. **28** Mo i gyi moŋę kaseŋtiŋ

feyε boko bo mfεe na bo ma wu, amo baa ηu mo, dimaadi mò gyi-o, a ba fεyε owure-o pwεe.”

17

Aneŋ ne Yeesuu agyasepo-o boko a ηu mò kedabe-o

(Maak 9.2-13; Lukas 9.28-36)

¹ Nke nsiye a kyon fεyε Yeesuu a tωe aseŋ mɔ-o, ne oo lee Peetroo na Yakubu na Yakubu mò tire Yohanee, ne mò aa bamø wɔrε a yø kebøe sɔswee ko soso. ² Bamø a bo mfεn-jø, ne baa ηu fεyε Yeesuu a kyurowi. Mò akatø-rø a tɔrε se fεyε kyowε, ne mò atø buñse a fwiiri pareparepare. ³ Puri amo-rø ne baa ηu fεyε anyare anyø ko na Yeesuu yere, na ba sa seŋsa. Ne baa pini fεyε Wuribware mbraa ɔsapø Mosis na Wuribware akyaamεe Iliya nee.

⁴ Ne Peetroo a tωe gywii Yeesuu fεyε, “Mo nyarjpe, a bware fεe fεyε anε a bo mfεe. Fø e kpa feraa, mo e waa abwii asa, fo kɔŋkø, na Mosis kɔŋkø, na Iliya kɔŋkø.”

⁵ Peetroo a saŋ o sa seŋsa-o, ne kowore toresesø kuyayu a lεe soso bo døŋjø bamø se. Ne børø ko a lεe kowore-o-rø tωe fεyε, “Mon’ kee mo gyi timaa ne mo e kpa mò aseŋ bweetø, ne mo akatø a gyi mò se-o. Mon’ nu mò aseŋ.”

⁶ Agyasepo asa amo a nu børø amo-o, kufu a nya bamø fεe. Amose-o ne baa lee da bamø mme si, ne baa børa akatø bo buŋ sweere.

⁷ Ne Yeesuu a bo dabørø bamø tωe fεyε, “Mon’ koso, mone ma sa a kufu nya mone.” ⁸ Bamø a yasø akatø deere-o, bo moŋ lεe ηu øko bo mfεn, amo Yeesuu wørø kperø.

9 Bamo a kporowe kebee-o se ba ba kaase-o, ne Yeesuu a da bamo nno se feye, “Mone ma kanj towe ato ma ne mone a nu-o gywii eko, ama bo fo sanj ne Wuribwaree i kyinjimo, dimaadi mod gyi-o, a o lee lowi-ro-o.”

10 Ne mod agyasepo asa-o a bise mod feye, “Nteto se ne Wuribwaree mbraa akaapopo-o e towe feye Iliya amo ne ane a nu-o e gye ne o gye Kristoo nkpree a o ba-o nee?”

11 Ne Yeesuu a lee kanj feye, “Kasentin si Iliya e gye ne o gye nkpree a o ba na o nya bo lonjekpa-ro.

12 Amaa mo e towe mo i gywii mone feye Iliya a kyo ba, ne asese moni pini mod. Ne baa waa mod anen ne ba kpa-o. Anen dee ne ba waa mo, dimaadi mod gyi-o, borokraa.” **13** Ne nkkee mod agyasepo-o a pini feye Yohanee Osuubopo-o asen ne o towe o gywii bamo-o, a lee feye Wuribwaree kyaamee kusun ne Yohanee a waa-o du nee feye kyaamee kusun ne san-o Iliya a waa-o.

Anen ne Yeesuu a kya kanyasee ko ne ibrisi te mo se-o

(Maak 9.14-29; Lukas 9.37-42)

14 Ne Yeesuu mod aa mod agyasepo asa-o a bee kijinji bo to mod agyasepo ne baa san-o na lamaj-o. Mfen ne onyare ko a bo kpuni ajuuri Yeesuu ayaa-ro towe feye, **15** “Mo nyanpe, mo e kore fo nee feye fo nu mo gyi nyanse mo ewee na fo kya mod. O lo kigbungbun nee, ne ke e taoraamo mod bweto. San kemaa, ke e twee mod ke e da deekpa-ro bee nkyu-ro. **16** Mbeyamo ne mo a taa mod baa fo agyasepo-o ase mfen, amaa bo moni taare kya mod.”

17 Ne Yeesuu a towe gywii mod agyasepo-o feye, “Keseborolen awuye, mone maa koore mo mone i

gyi. Nsu mfene n̄ mone e kpa feye mo aa mone a kyena? Beεε nsu mfene n̄ mone e kpa feye n̄ nyite mone pwεε na mon' dεε kɔɔrε mo gyi-o nee? Mon' taa kayaagyi-o baa mo ase mfεε."

18 Bamø a taa mò baa-ɔ, n̄ Yeesuu a sa ibrisi n̄ i te kayaagyi-o si-o kanɔ, n̄ e ya koso lee mò se. Puri amo-rɔ n̄ kanyanjee-ɔ a kpaare.

19 Amo kamee-rɔ-ɔ, n̄ Yeesuu agyasepo-ɔ a ba mò ase keri si tonj ko bo bise mò feye, "Nteto se n̄ ane mon taare gya ibrisi amo-ɔ nee?"

20 N̄ oo beñjaa bamø feye, "Keto se n̄ mone mon taare gya ibrisi amo bo koso kayaagyi amo se-ɔ e gye feye mone kokɔɔregyi mon kyo. Mo i gyi mone kaseñtiñ feye mone dεε mone de kokɔɔregyi na ke ta feye kiyii kigyi kagyingyingyii gbaa nee-ɔ, weetee mone e taare a mon' tɔwε gywii kεbεe sɔswεe mɔ mfee feye 'Lee mfee yɔ mfen,' na ki bu mone. Na weetee mon' taare waa keto kemaa. [**21** Amaa aneñ a ibrisi amo, mone maa taare a mon' gya bo koso sesε se, amo mone a kore kεbwarekore na mone a kra akon pwεε.]"

*Aneñ n̄ Yeesuu a beε tɔwε mò lowi aseñ-ɔ
(Maak 9.30-32; Lukas 9.43-45)*

22 Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ pεee a naa ba muruwi Galileya sweere se ba yɔ-ɔ, n̄ oo tɔwε gywii bamø feye, "Mon' lɔŋ ɛsebɔ na mon' nu mo ase. Ba taa mo, dimaadi mò gyi-o, a bo waa sweere mo se ayaalenpo kesaree-rɔ. **23** Ba mɔ mo, amaa kemø n̄ke nsa, Wuribware i kyiñji mo a o lee lowi-ro." Mò agyasepo-ɔ a nu amo-ɔ, n̄ bɔre-rɔ a duñwi bamø.

Wuribware sujkpa a tweetwee-ɔ aseñ

²⁴ Né saj né Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a fo Kapaaniyum man-nɔ-ɔ, né tweetwéé akɔɔrepɔ kɔ a ba Peetroo ase bɔ bise mò feyε, “Ané a ba a ané bɔ kɔɔrɛ atanné lèe ané Isireelii awuye ase nèe, na bɔ bɔ taare lɔŋŋɔ Wuribware suŋkpa akyan-ɔ. Fo nyarpré e ka anen a tweetwéé amo aaa bëee o kine?”

²⁵ Né Peetroo yε, “O ka.”

Peetroo a lwee lɔŋ-nɔ-ɔ, né Yeesuu a gye nkpree bise mò feyε, “Simɔŋ, emené né fo e fa amo-ɔ mfɛɛrɛ? Kayɛ mɔ-rɔ awure ya sa kanɔ feyε bɔ ka tweetwéé sa bamɔ, bamɔ fɔŋfɔŋ aseɛ ase né ba kɔɔrɛ pwɛɛ, bëee bamɔ adon né baa kɔ kɛnaa gyi si-o ase né ba kɔɔrɛ a bɔ lèe pwɛɛ?”

²⁶ Né Peetroo a lee kanɔ feyε, “Bamɔ adon ase né ba kɔɔrɛ a bɔ lèe pwɛɛ.”

Né Yeesuu yε, “Kaseṇtin nèe. Amose-ɔ ané a gye Wuribware se a kuwure-o-ro agyi-o si-o, ané maa ka Wuribware suŋkpa kolɔŋŋɔ a tweetwéé amo.

²⁷ Amaa ma kpa feyε tweetwéé akɔɔrepɔ mɔ se, aseɛ idun fwii ané se. Amose-ɔ, yo nkyu-ro, ya twéé drɔwa waa-rɔ. Fo ya yo, kakinγyi né fo e gye nkpree a fo kra-ɔ kanɔ-rɔ fo i nju atanné kigyi né kaa fo siidii aduna-ɔ, né ke e taare a ke ka mɔ aa fo kuŋŋu si tweetwéé né ba kpa-ɔ. Na fo taa yaa bɔ ka mɔ aa fo a Wuribware suŋkpa a tweetwéé-ɔ.”

18

*Nsɛ e gye bresɛ Wuribware se a kuwure-o-ro?
(Maak 9.33-37; Lukas 9.46-48)*

¹ Saŋ amo-ɔ, né Yeesuu agyasepo-ɔ a ba mò ase. Né baa bise mò feyε, “Nsɛ e gye bresɛ Wuribware se a kuwure-o-ro?”

² Né Yeesuu a tēe kayaagyi kō baa bō yēra bamō akatō-rō. ³ Né oō tōwē gywii bamō fēyē, “Mō e tōwē mō i gywii mōnē fēyē mōnē ḥkēmaa kakponō-rō e moṇ waa fēyē kayaagyi lee-o, mōnē maa nya kpa a mōn' tii Wuribware sē a kuwure-o si. ⁴ Amōsē-ō ḥkēmaa nē o yuri mō eyēe, nē o waa fēyē kayaagyi mō nē o yērē mfeē-ō i kii bresē Wuribware sē a kuwure-o-ro. ⁵ Amōsē-ō, ḥko nē mō ya kra anēj a kayaagyi mō nēnēe mō kenyare-rō-ō, oō kra mō nēnēe nēe.”

*Mōnē ma kaapo bōkō ekpa bōye
(Maak 9.42-48; Lukas 17.1-2)*

⁶ Né Yeesuu a kya sē tōwē fēyē, “ጀko nē mō ya sa ne እyaagyi ngyingyii mō nē ba ክōrē mō ba gyi-o ḥko ya waa ይbōyē, amo feraa bamō ya ba kibu dabē bō da sēsē-ō kēbō-rō, nē baa tweē mō waa ሽpoō-rō, a bō fēyē mō a nya kēsēbōgyiiri nē Wuribware i gyiiri anēj a ይbōyē awaapo kēsēbō-ō.

⁷ A gyē afutō sa kayē-rō aseēsē fēyē bōkō a bō-rō nē ba sa nē bamō bēekō-ana e waa ይbōyē. Anēj a aseñ-ō e dee ba feraa. Amaa bamō nē baa sa nē bōkō e waa ይbōyē amo-ō a kēsēbōgyiiri-o e waa kōkyō fēē.

⁸ Amōsē-ō fō kō nē fō kesareē bēēē fō keyaa e gye nē kē e sa nē fō e waa ይbōyē, tēj kēmō bō tweē. A lee fēyē fō ya kii kesareē konjō wuye bēēē keyaa konjō wuye, ne fō a nya እkpa na kukyure nē a moṇ de kēē-ō, a bō fēyē fō kumumwii a lwee aworefōō dēēkpa nē o maa duṇ, nē Wuribware a kure bō beya na o bō gyiiri ይbōyē awaapo kēsēbō-rō-ō-rō. ⁹ Nē fō nē fō kēkato kō e sa nē fō e waa ይbōyē-ō, fō lee kēmō bō tweē. A lee fēyē fō ya lee kēmō

bo tweē, nē fo ya kii kekatō kōŋkō wuye, nē fo a nya ɳkpa na kukyure nē a moŋ de kεε-ɔ, a bō feyε fo akatō anyɔ a te fo se, nē fo a bo lwee aworefɔɔ dēekpa-ɔ-rɔ.”

*Sanne nē oo fo-ɔ kitee
(Lukas 15.3-7)*

¹⁰ Nē Yeesuu a kya se kaapo mō agyasəpo-ɔ feyε, “Mōnē ma kan̄ fa feyε ɳyaagyī ngyingyii mō moŋ gye sεyε. A lee feyε mo i gyi mōnē kaseṇtiŋ feyε Wuribware a mbōo nē ba dēerē bamō ɔkēmaa se-ɔ yere Wuribware ase saŋ kēmaa. [¹¹ Mon' lɔŋ eṣebō. Mō, dimaadi mō gyi-o, a ba a m bō dēerē kpa ebɔye awaapo nēe na m morowē bamō.]

¹² N taa feyε ɔko de ɛsanne kēlafa, nē o dēerē bamō se efa-rɔ, nē bamō ɔko ya fo, emene ne sesε-ɔ e waa? Mō e kɔɔrε a n gyi feyε o yowē ɛsanne adukpanɔɔ na ekpanɔɔ nē baa saŋ-ɔ a bō bō sii bamō gyirokpa nēe, na o ya buwi kpa ɔkōŋkō-ɔ bō fo saŋ ne o ɳu mō-ɔ. ¹³ Kaseṇtiŋ si mō ya ɳu mō, mō akatō i gyi sanne kōŋkō amo se, a kyoŋ adukpanɔɔ na ekpanɔɔ nē bō moŋ fo-ɔ. Beεε mo e ba ayeba nee eee?

¹⁴ Aneŋ dεε nē Wuribware, mōnē se nē o bō soso-ɔ, maa kpa feyε ɳyaagyī ngyingyii mō ɔko fo.”

Fo kosobεε ya waa fo bɔye, ketō ne fo waa-ɔ

¹⁵ Nē Yeesuu a kya se o kaapo ketō nē Wuribware yε ane waa ebɔye awaapo-ɔ. O yε, “Fo kosobεε ɔkɔɔregyipɔ ya waa fo bɔye, emene nē fo waa? Ketō nē fo waa-ɔ e gye feyε fo yo mō ase, na fo tee mō keri si. Na fo aa mō abεε anyɔ wɔre, fo tɔwε bɔye nē oo waa fo-ɔ gywii mō. Nē mō ya nu fo kaase, nē mō ya yere gywii fo, amo feraa fo a lɔŋŋɔ

fø aa mὸ mbøŋtø-rø. **16** Amaa mὸ e moŋ nu fø aseŋ feraa, tøe sësë kɔŋkø bëee abee anyø bo tii fø eyee së yaa mὸ ase. A lëe feyε baa kyørεe abwareṣen wɔre-ɔ-rø feyε,

‘Abee anyø bëee ñkø asa ya yere-rø tøwø feyε baa ñu kasentin si feyε sësë amo a waa bøyø kɔ feraa, abrësë e taare a bo bu mὸ këpø.*

17 Ne mὸ ya saŋ kine kunu bamø kaase feraa, moŋ' taa aseŋ-ɔ pëee yaa asoree agyi akatø-rø. Ne mὸ e ma nu asoree agyi gbaa a nnø-ɔ, amo feraa taa mὸ feyε o moŋ tii asoree-ɔ se, a lëe feyε o du nëe feyε bamø ne bo maa suŋ Wuribware-ɔ øko bëee feyε apoo lenpoo økøørøpo-ɔ.

18 Mo i gyi moŋe kasentin feyε øko bøyø kemaa ne moŋe e taa a moŋ' bo ke mὸ sweere mo se-ɔ, Wuribware ne ɔ bo soso-ɔ a taa bo ke mὸ. Ne moŋe e moŋ taa emo bo ke mὸ feraa, Wuribware moŋ taa bo ke mὸ.

19 M bëe mo e tøwø mo i gywii moŋe feyε moŋe abee anyø ya waa kanø sweere mo se mfëe kore Wuribware, n se ne ɔ bo soso-ɔ, kɔtøkø, ɔ sa moŋe.

20 A lëe feyε mfëen ne abee anyø bëee asa e gyanjø mo kenyare-rø-ɔ, m bo bamø ase mfëen.”

Keyaaføre kuŋuroleŋ wuye-o kitee

21 Ne Peetroo a bo bise Yeesuu feyε, “To, mo nyaŋpe. N taa feyε mo kosobee e waa mo bøyø saŋ kemaa, waa iluwi efene ne n taa mὸ ebøyø-ɔ bo ke mὸ na ñ yøwe? Iluwi isunoo bëee efene?”

* **18:16** Mbraa këbeesa 19.15.

22 Né Yeesuu a lee kanɔ fεyε, “Daabii. N gyε iluwi isunoo. Amaa ŋ yε iluwi adusunoo anεŋ a ntuŋkarε nsunoo-o.

23 Mɔn' nu anεŋ né a du Wuribware sé a kuwure-o-ro-o. N gyε owure kɔ ya dεε kyεna aaa? Né mò ayaafɔrε-ɔ bɔkɔ de mò kɔkɔ. Né ɔɔ waa mò mfεεrε fεyε ɔ tε̄e bamɔ pεεε a ɔ bɔ gyanjε na ɔ nya ŋu mò aa bamɔ mbɔnjtɔ-rɔ atanne né a bɔ-rɔ-ɔ na ɔ kɔɔrε lε̄e bamɔ ase. **24** Mò a lε̄e kaasε ɔ waa amo-ɔ, né baa baa mò ayaafɔrε-ɔ ɔkɔ né o de mò kɔkɔ siidii ŋkpεŋkεe kakpεŋ (GHC 1,000,000,000). **25** Owure a kpa a ɔ kɔɔrε atanne-ɔ lε̄e mò ase-ɔ, né ɔ yε ɔ maa taare a ɔ ka. Amoſε-ɔ né owure-o yε bɔ taa mò kapotεε pεεε na mò ka na bamɔ nyaagyi fe sa ɔkɔ na bo kii sese-ɔ anya. Na bo taa atanne né baa nya-ɔ baa bɔ ka kɔkɔ-ɔ.

26 Mfεŋ né keyaafɔrε amo a kpuni aŋjurii owure-o ayaa-rɔ-ɔ tɔwε fεyε, ‘Mo e kɔrε fo nee fεyε fo nyite mo, na mo e ka fo kɔkɔ-ɔ pεεε.’ **27** Né ŋkee owure-o a ŋu fεyε mò keyaafɔrε amo aseŋ a waa ɛwεε, né ɔɔ taa kɔkɔ-ɔ pεεε bɔ ke mò, né ɔɔ sa mò kpa fεyε ɔ nare.

28 Keyaafɔrε-ɔ a lε̄e kawu ɔ yɔ-ɔ, né ɔɔ ya gyanjaa mò kɔsobεε keyaafɔrε kɔ né o de mò kɔkɔ siidii kakpεŋ. Né ɔɔ ya kra mò bɔrε-rɔ, né ɔ yε, ‘Ka mo atanne né mo a bɔ para fo-ɔ sa mo mbembεyɔmɔ.’

29 Né mò kɔsobεε-ɔ a kpuni aŋjurii mò ayaa-rɔ, né ɔ yε, ‘Mo e kɔrε fo nee fεyε fo nyite mo, na mo e ka fo kɔkɔ-ɔ pεεε.’

30 Amaa né ɔ moŋ nu kɔkɔrε né mò kɔsobεε-ɔ a kɔrε mò-ɔ. Né ɔ yε bɔ kra mò tii tiikpa bɔ fo saŋ né ɔ ka atanne-ɔ pεεε a ɔ bɔ sa mò-ɔ. **31** Mò kɔsobεε-ana

ayaafore nē baa sañ-o a ḥu kētō nē oo waa-o, nē bamō iduŋ a fwii bweetō, nē baa ya tōwē gywii owure-o.

³² Amoſe nē owure-o a tēe aneŋ a keyaafore amo. Nē oo tōwē gywii mō feyε, ‘Kuŋuroleŋ wuye keyaafore e gye fo. Kokō nē fo de mo-o kyō bweetō bεε? Amaa fo a kore mo feyε ḥ nyite fo-o se-o, mo a taa fo kokō amo bo ke fo. ³³ Nē emenē se nē fo kosobee keyaafore-o a kore fo feyε fo nyite mō-o, nē fo moŋ ḥu mō ewεε feyε aneŋ nē mo-o mo a ḥu fo ewεε-o dεε? Amo-o bware aaa?’ ³⁴ Nē owure-o duŋ a fwii mō keyaafore amo se bweetō, nē oo sa kanō feyε bo ya tii mō tiikpa waa mō borokraa bo fo sañ nē o taare a o ka atanne-o pεεε-o. Amo e gye saasebεε.

³⁵ Aneŋ nē Wuribware, n se ne o bo soso-o, e waa moŋe əkemaa-o nēe, amo fo a lee fo kame-ro taa fo bεεko ebøyε bo ke mō feraa.’

19

Aneŋ nē Yeesuu a kaapo awaareye keten-nə aseŋ-o

(Maak 10.1-12)

¹ Sañ ne Yeesuu a tōwē amo-o pεεε lowε-o, nē oo lēe Galileya sweere se yō Yudeya sweere se a kebegya nē kē bo Yoođan̄ boŋ nnōŋ a boŋbe-o se-o.
² Nē aseſe biribiri a gya mō se. Nē oo kya bamō alɔpo-o mfeŋ.

³ Mfeŋ-o, Farisii awuye kō a ba mō aſe a bo lōrē mō kanō-rō. Nē bo yε, “Anē mbraa-o e sa kpa feyε əko kine mō ka bo lēe kētō kēmaa nē ənyare-o e fa feyε əkyee-o a waa-o se aaa?”

4 Né Yeesuu a bəñjaa bamō feyε, “Mōnē moŋ tεε karę abwareſen wore-ɔ-rɔ feyε saŋ né Wuribware a twęe kayę-rɔ ato pεεε-ɔ, oo twęe ḷnyare na ɔkyee nee eee?* **5** Né a bęe təwę feyε,

‘Amose né ḷnyare e lęe mὸ se na mὸ nyi lɔŋ-no na o waaree,
na mὸ aa mὸ ka a waa kanɔ kyena kii
kokon̄ko.’*

6 Amo e kaapo nee feyε bo moŋ lεe bo gyę abee anyo. Amaa Wuribware a sa né baa kii sese kon̄ko nee. Amose se-ɔ sesε moŋ de kpa feyε mὸ a brawę ketɔ né Wuribware a bo waa abee-rɔ-ɔ-rɔ.”

7 Né Farisii awuye-o yε, “Né ntetɔ nee né ane odedaapo Mosis a sa mbraa feyε ḷnyare e kpa a o kine mὸ ka, o kyoree wore na ɔkemaa nya ḥu feyε oo yure mὸ se, pwεe na o dεe gya mὸ lęe mὸ aye?”

8 Né Yeesuu a bəñjaa bamō feyε, “Mosis a sa mōne kpa feyε mōn' kine mōne aka, a lęe feyε mōne aŋu-ro bo leŋ nee fεe. Amaa mo e təwę mo i gywii mōne feyε haree lęe saŋ né Wuribware a twęe ketɔ kemaa-ɔ, a moŋ waa mὸ kōne feyε ḷnyare a kine mὸ ka. **9** Amose-ɔ, ketɔ né mo e kaapo mōne-ɔ e gyę feyε ḷnyare ma kine mὸ ka ketɔ kemaa se, amo ɔkyee-ɔ a kyɔ lęe mὸ kamεe feraa. Né n gyę aneŋ, ḷnyare-ɔ ya waaree ɔkyee banbaŋ, o waa bɔye. Mὸ kebeę waaree ɔkyee banbaŋ-ɔ du nee feyε mὸ a waa kakyeekpa-ɔ.”

10 Né Yeesuu agyasępo-ɔ a təwę gywii mὸ feyε, “᷄nyare na mὸ ka mbɔŋtɔ-rɔ e gyę aneŋ, amo feraa,

* **19:4** Keleekaasę 1.27. * **19:5** Keleekaasę 2.24.

a bware feyε የኩ ma waareē daa aaa?”

11 Ne Yeesuu a lee kanō feyε, “N gyε asēsē pεee ε gye nē ba taare a bō sure kētō nē mōnē a tōwē-ɔ se, amā bamō nē Wuribware a sa bamō anēj a eyee kekra-ɔ. **12** Kētō nē mō e kaapo-ɔ e gyε feyε anyare bōkō bō-rō nē baa kōwē bamō na bō maa taare a bō kōwē ኃyaagyī sa bamō eyee. Bōkō mā bō-rō nē baa lee bamō awee. Ne bōkō mā bēe bō bō-rō nē bamō a pee akatō Wuribware se a kuwure-o እkpa se kegya-ɔ se-ɔ, bō yε bō maa waareē. Amosē se-ɔ የኩ e bō-rō nē mō e taare a o waa anēj, mōn' sa a o waa.”

*Anej nē Yeesuu a yure ኃyaagyī-o
(Maak 10.13-16; Lukas 18.15-17)*

13 Ne asēsē kō a baa bamō ኃyaagyī Yeesuu ase, na o ba mō asareē bō dōñjō bamō se, na o kōrē kebwarekōrē sa bamō. Amaa mō agyasepo-ɔ yε bō nare, na bō ma lēe tōrraa mō.

14 Amosē-ɔ nē Yeesuu feraa yε, “Mōnē ma kanō gya ኃyaagyī mā lēe mō ase. Mōn' sa a bō ba mō ase, a lēe feyε anēj a ኃyaagyī mā na bamō nē bō du feyε ኃyaagyī mō-ɔ e gyε nē bō tii Wuribware se a kuwure-o si.”

15 Mō a ba mō asareē bō dōñjō bamō se-ɔ, nē oō lēe mfēj mēraa mō kpa se.

*A waa lej bweetō feyε atō wuye i sure si feyε
Wuribware gyε mō owure
(Maak 10.17-31; Lukas 18.18-30)*

16 Ne የonyare kō a ba Yeesuu ase, nē o yε, “Okaapopo, ntētō kētō timaa nē ij waa na ij nya እkpa na kukyure nē a mōn de kēe-ɔ?”

17 Né Yeesuu a lee kanə feyε, “Ntētə sə nē fo i bise mo atə timaa si? Ḍkə moŋ bo-rə nē o gyε otimaa bęe bo tii Wuribware se. To, fo e kpa a fo nya ńkpa na kukyure nē a moŋ de kεε-ɔ, gya Wuribware a mbraa-ɔ se.”

18 Né ɔnyare-ɔ a bise mὸ feyε, “Ntētə mbraa?”

Né Yeesuu a lee kanə feyε, “Mbraa nē ɳ yε,

‘Okə ma moɔ mὸ bεεkə, okə ma waa kakyeekpa, okə ma kaŋ ywii, okə ma kaŋ teŋ mὸ bεεkə kanə,

19 na ɔkəmaa bu mὸ sə na mὸ nyi,’*

na ‘Okəmaa kpa mὸ bεεkə feyε aneŋ nē o kpa mὸ eyee-ɔ.’ ”*

20 Né ɔnyare amo a beŋŋaa mὸ feyε, “Mo a gya mbraa mo pεεs se. Ntētə ya saŋ nē a bware feyε m bee waa?”

21 Né Yeesuu a lee kanə feyε, “Fo e kpa feyε fo kii sesə timaa lōwε, amo feraa, narə ya fe ketə kemaa nē fo de-o, na fo taa atanne-ɔ pεεs bo sa atiripo. Fo ya waa aneŋ feraa, Wuribware e kpa kapotεe a o bo yera soso sa fo. Na fo bo gya mo sə mbeyəmə.”

22 ɔnyare amo a nu mfaanε-ɔ, a moŋ waa mὸ kənε, a leę feyε o de kapotεe bwęetə. Né oo boře leę mfeň yɔ mὸ lɔŋ-nɔ.

23 Mfeň nē Yeesuu a tōwε gywii mὸ agyasepo-ɔ feyε, “A waa leŋ feyε atə wuye a sure si feyε Wuribware gye mὸ owure. **24** Nyɔma e taare a o lwee basa bo-rə dareę aaa? Amaa mo e tōwε mo i gywii moňe feyε atə wuye kusure si feyε Wuribware gye

* **19:19** Keleę Igyipiti 20.12-16; Mbria kebęesa 5.16-20. * **19:19** Koləŋŋɔ mbria 19.18.

mò owure bo lèŋ a kyɔ nyɔma kulwee basa bo-rɔ daree.”

²⁵ Yeesuu agyasepo-o a nu amo-o, nè aa waa bamø aseñ dabe. Nè baa bise mò feye, “Nè ɻkee nsɛ gbaa e gyɛ nè o de kpa feye o nya ɻkpɑ na kukyure nè a moŋ de kɛe-o nèe?”

²⁶ Nè Yeesuu a deere bamø diŋj, nè oo beŋŋaa bamø feye, “Sesɛ e gyɛ nè o maa taare a o nya aneñ a ɻkpɑ-o, amo Wuribware a sa mò kpa feraa. Kotoko moŋ bo-rɔ nè Wuribware maa taare a o waa kemo.”

²⁷ Nè Peetroo ye, “Kee ε, anɛ a yɔwɛ ketɔ kɛmaa anegya fo se-o, ntetɔ nè ane e nya?”

²⁸ Nè Yeesuu a tɔwɛ gywii bamø feye, “Mo i gyi monɛ kaseŋtiŋ feye saŋ ko e ba a o bo ba, na kaye mɔ gyɛ kɛe, na kaye popwɛe ba. Na saŋ amo-o, mo, dimaadi mò gyi-o, nya kɛdabɛ na wuraa na n kyɛna mo kuwuregya se gyi mo kuwure. Na monɛ fɔŋfɔŋ nè monɛ a gya mo se-o kyɛna ɻwuregya kudu ɻnyo se, na mon' gyi ane Isireelii awuye a nsuro kudu ɻnyo-o kuwure. ²⁹ Na ɔkɛmaa nè oo kperi mo se, nè oo yɔwɛ mò lèŋ bɛee mò daa-ana bɛee mò tire-ana bɛee mò pekye-e-ana bɛee mò se bɛee mò nyi bɛee mò gyi-ana bɛee mò adɔɔ gya mo se-o nya atɔ kɛmaa na akowebɛe kɛmaa nè oo yɔwɛ-o iluwi kelafa a o bo teere swɛere mo se mfɛe, na ɻkee o nya ɻkpɑ na kukyure nè a moŋ de kɛe-o. ³⁰ Amaa asesɛ bweetɔ nè bo gyɛ agyenkpreepo mbeyɔmɔ-o i kii nsii-amɛɛ, na bamø nè bo gyɛ nsii-amɛɛ mbeyɔmɔ-o mɔ kii agyenkpreepo.”

Kqdawo kq apafoww kitee

¹ Né Yeesuu a kya sē tawē gywii mō agyasepo-o feye, “Mon' bē nu kitee mō nē kē e kaapo anēn nē Wuribware sē a kuwure-o du-o. N gyē kqdawo wuye kō ya kyēna aaa? N adōteese kekpabē a fo, nē o kpa apafoww na bo yō mō kqdawo-o-rō ya kya mō-rō. To, nē gyeggyaye tututu o yō kawu ya to anyare kō yere. ² Nē o yē o sa bamō siidii kudu na bo yō ya sunj sa mō kake amo pēee. Nē baa sure si, nē baa yō mō kqdawo-o-rō ya sunj.

³ Kyōwē a dañ kafwēe-o, nē o bē yō kawu bē ya to anyare kō na bo yere kōloñdē sē bo maa waa seye. ⁴ Nē o tawē gywii bamō feye, ‘Monē gbaa monē ya sunj mo kqdawo-o-rō, mo e ka monē kōkō anēn nē a bware-o.’ Nē baa sure si, nē baa yō mō kqdawo-o-rō ya sunj.

⁵ Mpase a fo-o, nē o bē yō kawu ya nju boko, nē o bē tawē anēn dēe gywii bamō, nē baa sure si. Kyōwē kikpeerebē a fo-o, nē o bē yā nju boko, nē o bē tawē anēn dēe gywii bamō, nē baa sure si.

⁶ Kedēepwēta a fo nē kyōwē e kpa a o lowe-o, nē o bē yō kawu bē ya to anyare kō yere na bo maa waa seye. Nē oo bise bamō feye, ‘Emenē sē nē monē a yere mfee lee gyeggyaye bo fo kedēepwēta na monē moj waa seye?’

⁷ Nē baa bēñjaa mō feye, ‘Okō moj taa anē a anē sunj sa moj.’ Nē baa yō.

Nē o yē, ‘To, monē gbaa, mon' narē mo kqdawo-o-rō ya sunj sa moj.’ Nē baa yō.

⁸ Kyōwē a lowe-o, nē kqdawo-o wuye-o a tawē gywii mō kēpaafoww brēse feye, ‘Tēē mo apafoww-o pēee bo gyāñjē na fo ka bamō kōkō. Na fo ka bamō nē

baa sii kamεε yø mo kødøo-o-rø køkø pwεε na fø dεε ka bamø nε baa gye ηkpεε yø-o.’

9 Nε apaføwø nε kødøo-o wuye-o a taa bamø lalalowø bø suŋ mø kødøo-o-rø-o a ba akatø-rø, nε oø ka bamø økømaa siidii kudu. **10** Nε oø kya se ka mø apaføwø-o kegyase kegyase leø nsii-amεε-o ase bø yø agyεnkpεεrø-o ase. Bamø nε baa suŋ leø gyegyaye tututu-o bø fø kedeepwøta-o a ba akatø-rø-o, nε ba fa bamø mfeεre feyε ba nya atanne bweøtø a bø kyoŋ nsii-amεε-o. Amaa oø ka bamø økømaa siidii kudu dεe nεe. **11** Bamø a nyu atanne nε baa nya-o, nε baa tεe. **12** Nε bø yε, ‘Anyare mø nε baa ba fø kødøo-o-rø mfeε saŋ nε kyøwø e kpa a o løwø-o a suŋ kusuŋ døjhwerø køŋko nee. Nε ane mø ane a kpone suŋ kusuŋ ibiri mø pεee na kyøwø a da ane. Amø-o pεee gbaa fø a ka ane aa bamø atanne køŋko dεe nεe.’

13 Nε kødøo-o wuye-o a beŋjaa bamø økø feyε, ‘Mo nyare, nu mo ase. Moŋ gyi fø nεe. Fø a kyo sure si feyε fø i suŋ kusuŋ kake mumwii-o nεe a fø sa mo, na η ka fø siidii kudu. Mo e ba ayεba nee eee? **14** To, taa fø kakøka a fø narø pe. Mo ya ka fø aa onyare mø nε oo sii kamεε bø døø mø-o atanne køŋko gbaa ooo, a moŋ gye fø aseñ. **15** Mo føŋføŋ atanne nεe. Amose-o n de kpa feyε m ba amo bø waa aneñ nε mo e kpa-o. Beεε a bø fø gya feyε mo a waa kεdamεnañse nεe eee?’ ”

16 Nε Yeesuu yε, “Amø e gye saasεbεε. Amose se-o nsii-amεε i kii agyεnkpεεrø, na agyεnkpεεrø mø kii nsii-amεε.”

*Anεñ nε Yeesuu a tøwø mø lowi aseñ sasepø-o
(Maak 10.32-34; Lukas 18.31-34)*

17 Yeesuu a meraa se o yo Yerosalem-o, ne oo lee mò agyasepo kudu anyo-o keri si, ne oo tawé gywii bamo feye, **18** “Mon' nu mo ase. Yerosalem ne ane e yo mo-o, ne ba ba mo, dimaadi mò gyi-o, a bo bo waa Wuribware aləŋŋəpo abrese na Wuribware mbraa akaapopo kəsaree-rə. Bamo e gyé ne ba gyi mo aseñ na bo bu mo kepə. **19** Na ɻkee bo taa mo sa Roma awuye ne baa koore ane manj-o na bo mo-o mo. Roma awuye mo e waa mo ɻwaagyiseñje, na bo da mo paara, na bo da mo bo mera kiyii kpare-abee-rə se. Amaa kəmo ɻke nsa Wuribware i kiyinji mo a o lee lowi-ro.”

*Aneñ ne Yakubu na Yohanee-ana bamo nyi e kpa
kotəko Yeesuu ase a o sa bamo-o
(Maak 10.35-45)*

20 To, ne Yeesuu a agyasepo-o anyo kə a lee mò keri si na bo kore mò kotəko. Bamo e gyé Sibidii mò agyi nyansé anyo-o Yakubu na Yohanee. Ne baa yaa bamo nyi Yeesuu ase na o tawé bamo kanə se aseñ. Ne ɔkyee-o a kponi aŋjurii Yeesuu ayaa-rə, ne oo kore mò kotəko.

21 Ne Yeesuu a tawé gywii mò feye, “Tawé kətə ne fo e kpa-o gywii mo.”

Ne ɔkyee-o ye, “Mo e kpa feye fo ya kyena fo kuwure-o si, na fo sa a mo agyi nyansé anyo mo kyena fo ase, ɔkoŋko kyena fo kigyise si, na ɔkoŋko-o mə kyena fo kebena se.”

22 Ne Yeesuu a beŋŋaa bamo feye, “Monə moŋ nyi aneñ ne kətə ne monə i bise monə e kpa-o du-o. Monə e taare a mon' gyi aworefəo koŋko ne mo e ba a m bo gyi-o ooo? Ne monə e taare a mon' nyite aseñ deε ne asesə e taa a bo bo laye mo-o ɔo?”

Né baa bəñŋaa feyε, “Ané e taare.”

23 Né Yeesuu a təwé gywii bamø feyε, “Mø e təwé mo i gywii mònë feyε ané nè mo i gyi awɔrefɔɔ-ɔ, ané dεe nè mònë i gyi. Amaa n gyε mo e gyε nè mo i lee mò nè o kyεna mo kigyise si-o na mò-ɔ mò nè o kyεna mo kεbεna sε-ɔ. N sε Wuribware e gyε nè o lee ɛkyεnakpa amo a o bo sa bamø nè oo ləñŋo mfεŋ bo yεra bamø-ɔ.”

24 Saŋ nè Yeesuu agyasepo kudu ne baa saŋ-ɔ a nu ané nè Yakubu na Yohanee e kpa feyε Yeesuu sa bamø kedabe kyoŋ bamø pεεε-ɔ, nè bamø iduŋ a fwii Yakubu na Yohanee si. **25** Mfεŋ nè Yeesuu a tεe bamø pεεε bo gyaŋŋε, nè oo təwé gywii bamø feyε, “Néé mònë nyi feyε kayε mɔ-rɔ aseſε-rɔ feraa, bamø ne bo de maŋ-ɔ na agyεŋkpeεpo-ɔ e gyε nè bo de kεyaaleŋ ba gyi ɔkεmaa sε ε? **26** Amaa mònë-rɔ feraa n gyε ané nè a du-o nεe. ɔko nè o kpa feyε o waa mònë-rɔ ɔbresε bεεε sεsε dabε-ɔ sun sa mònë ne mònë a saŋ-ɔ. **27** Né ɔko nè mò e kpa feyε o kii mònë-rɔ ɔgyεŋkpeεpo-ɔ, amo feraa sεsε-ɔ taa mò eyee bo waa mone kεnya, **28** feyε ané nè mo, dimaadi mò gyi-ɔ, moŋ ba feyε ɔko sun sa mɔ-ɔ. Mø a ba nεe feyε m bo waa asun bo sa aseſε nεe, na ɳ wu bo sa aseſε bwεetɔ, na ɳ ka koko sa bamø a bo bεe nya nya bamø eyee.”

*Ané nè Yeesuu a buŋŋi atεnapø anyɔ kɔ akatɔ-ɔ
(Maak 10.46-52; Lukas 18.35-43)*

29 Né Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a boŋɔ Yerikoo maŋ-nɔ. Bamø a leę mfεŋ ba yɔ-ɔ, nè aseſε biribiri a gya bamø sε. **30** Amø atεnapø anyɔ kɔ i te kpa-ɔ kεε. Bamø a nu feyε Yeesuu e gyε nè o kyøŋ

kpa amo se-o, ne baa lee ba feε-rø ba tøe mò feyε,
“Anε nyanpe, Deefid mò nana, ηu anε ewεε.”

³¹ Ne asεse-o a feε bamø se feyε bo laatø. Amaa
ηkee gbaa ne baa meraa se ba feε-rø keŋkeŋ-o neε
feyε, “Ane nyanpe, Deefid mò nana, ηu anε ewεε.”

³² Ne Yeesuu a yere. Ne oo tøe bamø baa mò ase.
Bamø a ba-o, ne oo bise bamø feyε, “Ntetø ne mone
e kpa feyε η waa sa mone?”

³³ Ne bo yε, “Ane nyanpe, anε e kpa feyε fo sa a
ane akatø buŋji neε.”

³⁴ Ne Yeesuu a ηu bamø ewεε, ne oo dabørø bamø
akatø. Puri amo-rø mfεŋ ne bamø akatø a buŋji.
Ne baa gya mò se.

21

*Anεj ne Yeesuu a deε kyena kuruma si lwee
Yerøsalem maŋ-nø-o*

(Maak 11.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanee 12.12-19)

¹⁻² Bamø a kpa a bo fo Yerøsalem-o, ne baa lwee
kamaŋgyii ko ne ba tøe ε Betefage, ne ka maa
Mfø-Ayii kεbεe-o-rø. Mfεŋ-o ne Yeesuu a suŋ mò
agyasepo-o anyø bo gyε ηkpεe tøwε gywii bamø
feyε, “Mon' ya kamaŋgyii ne ka bo akatø-rø-o-rø.
Monε ya deŋ fo mfεŋ, monε i ηu bamø a ηure
kukurumanyi ko bo yera na mò gyi yere mò ase.
Na mon' saŋŋε bamø baa mò ase. ³ Okø ya bise
monε kεtø se ne monε e saŋŋε bamø-o, na mon'
tøwε gywii sεsε-o feyε monε nyanpe e gyε ne o kpa.
Monε ya tøwε anεj, na o sa monε kpa feyε mon'
taa bamø baa.”

4 Amo-o a ba nee a keto ne Wuribware kyaamee ko a kyoree waa abwareseñ wore-o-ro-o nya waa kasenjetiñ feye,

5 “Mon' tawé gywii Yerosalém mañ awuye, feye,
‘Mon' kee, mone owure e ba mone ase-o.
O gyé sworoba, ne oo dee kakurumagyii o ba.’ ”*

6 Ne agyasepo anyo amo a ya waa aneñ ne Yeesuu a tawé gywii bamø feye bo waa-o. **7** Ne baa baa kukurumanyi-o na mò gyi-o. Ne baa ba bamø awaagya bo døñjø mbø-o mmee. Ne Yeesuu a deeñ kyena kakurumagyii-o si. **8** Ne asesë bwøetø a brawé bamø awaagya-ro bo beya kpa-o se sa mò, ne oo narë se kyøn. Bøko mæ a ñeri aføraa lëø ayii ne a maa kpa kee-o bo døñjø kpa-o se sa mò, ne oo narë se kyøn. **9** Nkee bamø ne bo gyé mò ñkree na bamø ne bogya mò se-o a lëø ba fœrø nee feye,

“Mon' sa a ane da Deefid mò nana kakyirele.
Wuribware yure mò ne o ba mò kenyare-rø-o.*
Mon' sa a ane da Wuribware ne o bo sosø-o
kakyirele.”

10 Yeesuu a lwee Yerosalém mañ-nø-o, ne elawo a deeñ mañ-o-ro toñ kemaa, ne bo yε, “Ne nse nee?”

11 Ne asesë ne bamø aa Yeesuu a yø-o a lee kanø feye, “Wuribware kyaamee Yeesuu-o nee. Oo lee Nasaret mañ ne o bo Galileya sweere se-o nee.”

*Keto ne Yeesuu a waa na o bo Wuribware sujkpa-o
(Maak 11.15-19; Lukas 19.45-48)*

* **21:5** Sakariya 9.9. * **21:9** Kiliñ 118.26.

12 Amo kamεε-rɔ-ɔ, nε Yeesuu a ya lwee Wuribware sunkpa-ɔ kabuno. Nε oo nju ayawogyipo te mfeη ba fe atɔ na bokɔ e saa. Bokɔ mɔ te bamɔ iteeburi ase mfeη ba kyeeri Roma sweere se atanne ba yaa Yudeya sweere se atanne-rɔ. Asesε mɔ-rɔ bokɔ mɔ te bamɔ ngya se ba fe awurelepo nεe. To, Yeesuu a ya tɔ bamɔ anεη-ɔ, nε oɔ gyera gyera bamɔ iteeburi-o na bamɔ ngya-ɔ bɔ da, nε oɔ gya bamɔ bɔ kyoŋwe. **13** Nε oɔ tɔwε gywii bamɔ feyε, “Nee baa kyoreε waa abwareseñ wɔre-ɔ-rɔ feyε Wuribware ye,

‘Mo lɔŋ-ɔ i kii kεkyan̄ nε kayε mɔ-rɔ asesε pεεε
e ba a bɔ bɔ nya kɔrε kεbwarekɔrε-ɔ.’*
Amaa monε a taa mfeη bɔ kii ‘ayu lɔŋ nee’* bεεε?’

14 Wuribware sunkpa a kabuno-o mfeη nε atenapɔ na agyabɔɔ a ba mɔ ase, nε oɔ kya bamɔ. **15** Nε njaagyi a fεε-rɔ anεη-aaa feyε, “Mon' sa a anε da Deefid mɔ nana kakyirele.”

Nε Wuribware alɔŋŋɔ na Wuribware mbraa akaapopɔ a nju akpeŋyeetɔ nε Yeesuu a waa-ɔ, nε baa nu anεη nε njaagyi-o e fεε-rɔ-ɔ, nε bamɔ iduŋ a fwii Yeesuu si. **16** Nε baa bise mɔ feyε, “Fo a nu anεη nε njaagyi mɔ e tɔwε-ɔ oɔ? Kεtɔ bware aaa?”

Nε Yeesuu a beŋŋaa bamɔ feyε, “A bware. Nee monε moŋ tεε karε kεtɔ nε baa kyoreε waa abwareseñ wɔre-ɔ-rɔ-ɔ feyε,

‘Anε nyanŋε Wuribware,
fo a sa nε elawo nε njaagyi ngyingyii e waa mfεe-ɔ

* **21:13** Isaya 56.7. * **21:13** Yeremεya 7.11.

a sa n̄e fo a nya k̄edabe.* ε?”

17 N̄e Yeesuu a l̄eē bamō ase manj-ɔ-rɔ yɔ kamanjyii k̄o n̄e ba t̄ee ε B̄etaniya, n̄e oo di mfeñ kraye.

*Aneñ ne Yeesuu a daafigi kiyii k̄o yii-o
(Maak 11.12-14, 20-24)*

18 Kaye n̄ke gyegyaye tututu-o, n̄e Yeesuu a kinji o yɔ manj-ɔ-rɔ. N̄e akɔŋ de m̄o. **19** Mfeñ n̄e oo n̄u figi kiyii k̄o yere kpa kεε. N̄e oo yɔ a o ya deere k̄emo se feyε o nya k̄emo agyi a o gyi aaa. Amaa m̄o a yɔ k̄emo kaase-o, s̄eyε moŋ te k̄emo se, amo aferaa wɔrε. Amose-ɔ n̄e oo t̄owε gywii kiyii-o feyε, “Fo moŋ leε fo bo-rɔ a fo swεε agyi daa.” Puri amo-rɔ mfeñ n̄e kiyii amo a wu.

20 Yeesuu agyasepo-ɔ a n̄u feyε kiyii amo a wu-o, n̄e aa kpeñ bamō eyee. N̄e bo yε, “Emen̄e n̄e figi kiyii m̄o a waa wu puri m̄o-rɔ aneñ?”

21 N̄e Yeesuu a t̄owε gywii bamō feyε, “Mo e t̄owε mo i gywii mone feyε, mone ya kɔɔre Wuribware gyi, n̄e mone e moŋ lwii kamεε, amo feraa mone e taare a mon' waa aneñ n̄e mo a waa kiyii m̄o mfεe-ɔ. N gyε amo wɔrε gbaa, amaa mone e taare a mon' t̄owε gywii kebee m̄o feyε, ‘Koso nare ya tweε fo eyee waa ɔpoo-rɔ.’ Na Wuribware sa a ketɔ waa aneñ sa mone. **22** Amose-ɔ, mone ya kɔɔre Wuribware kɔtɔko, n̄e mone a kɔɔre gyi feyε o sa mone ketɔ amo, mone e nya.”

*Yudaa awuye agyεñkpeεpo a señbise k̄o ne Yeesuu a kine kanɔlee-o
(Maak 11.27-33; Lukas 20.1-8)*

* **21:16** Kiliñ 8.2 (LXX).

23 Né Yeesuu a kiŋji ba Wuribware suŋkpa a kabuno-o. Né oo kaapo lamaŋ abwareſen mfeŋ. Mò a maa sè o kaapo-o, né Wuribware aləŋŋɔpo abrēſe na maŋ-o abrēſe a ba mò aſe. Né baa bise mò feyε, “Nse ya sa fo kpa feyε fo bo gyro aſeſe bo lee Wuribware sunkpa a kabuno-o mfee? Né nse ya sa fo kpa feyε fo kaapo ato mfee?”

24 Mfeŋ né Yeesuu a bəŋŋaa bamø feyε, “To, mo-o mo i bise mone aſeŋ konko kpeŋ, ne mone ya taare bəŋŋaa mo neenee feraa, mo-o mo e kaapo mone kpa né n de feyε m bo waa aneŋ a ato m. **25** Mon' kaapo mo mò né oo sa Yohanee Osuubəpo-o kpa feyε o bo asuu-o? Wuribware ya sa mò bεeſe dimaadi aaa?”

Mfeŋ né bamø wore wore a lee ba gyiiri ikii feyε, “Emené né ane təwə-o nee? Bo lee feyε ane ya təwə feyε Wuribware ya sa Yohanee kpa feyε o bo asuu, o bise ane feyε, ‘Nteto se nee né moné moŋ koore Yohanee gyi?’ **26** Né ane m. ane ya təwə feyε dimaadi ya sa mò kpa, emené né lamaŋ mo e waa ane? Ane sere bamø, a lee feyε bamø ſkemaa a koore gyi feyε Yohanee gyε Wuribware a akyamæe-o øko nee.”

27 Amose se-o né baa bəŋŋaa Yeesuu feyε, “Ane moŋ nyi øko né oo sa Yohanee kpa feyε o bo asuu-o.”

Né Yeesuu m. a təwə gywii bamø feyε, “Aneŋ feraa, η gbaa ma təwə øko né oo sa mo kpa feyε η waa ketø né mo e waa-o a n gywii moné.”

Onyarę kō na mò agyi nyansé anyo kitee

28 Né Yeesuu a kya se təwə feyε, “Emené né moné e fa feyε kitee mo e kaapo? N gyε onyarę kō e bo-ro aaa? Né o de mò agyi nyansé anyo. Kake ηkō né oo

ya kore mò gyi bresε-ɔ tɔrɔɔ. **29** Ne oo tawé gywii mò se feyε, ‘Ma yo.’ Amaa kētɔ a waa kafwεe-ɔ, ne oo nu mò eyee, ne oo yø mò se a kōdāa-ɔ-rɔ ya døo.

30 Saŋ amo mò se kyø o yii mò gyi nyəsepo-ɔ ase a o ya kore mò tɔrɔɔ aneŋ dεε. Ne oo beŋηaa mò se feyε, ‘Yooo, n se, mò a nu. Mo e yo.’ Amaa mò-ɔ mɔ moŋ yø.

Ne Yeesuu a bise bo gye kεε feyε, **31** “Nnyaŋsεe ɳnyø mɔ-rɔ-ɔ, bamø mmo ya waa mò se kepre? Mon' lee kanø a n nu.”

Ne baa lee kanø feyε, “Gyi bresε-ɔ.”

Ne Yeesuu a tawé gywii bamø feyε, “Kaseŋtiŋ nee. Ketø ne mo e kaapo mone-ɔ e gye feyε apoo lenpoo akɔɔrepo na apurimakyee e gye ne ba gye ɳkρεe a bo tii Wuribware se a kuwure-o si na mone te. **32** Bo lee feyε Yohanee Osuubøpo-ɔ a ba mone ase nee a o bo kaapo mone ɛkpa timaa na mon' borɔ se. Ne mone mɔ mone moŋ kɔɔre mò gyi. Amaa lenpoo akɔɔrepo-ɔ na apurimakyee-ɔ feraa a kɔɔre mò gyi. Mone a ɳu amo-ɔ gbaa ooo, mone moŋ kyurowi mone mfεere na mon' kɔɔre mò gyi.”

Apafowø bɔye kɔ kitee (Maak 12.1-12; Lukas 20.9-19)

33 Ne Yeesuu ye, “Mon' nu mo ase, na m bee tawé kitee kɔ. N gye kōdāa wuye kɔ ya dεε kyøna aaa? Ne oo dwii bobe ayii kɔ, ne amo ya swεε agyi ne bo de ba waa nta-ɔ. Ne oo gyi banε dabε bo muruwaa, ne oo kwii kemantaj kōdāa-ɔ-rɔ, na o taa ayii-o agyi bo waa-rɔ a bo kyikye si lee amo nkyu-o. Ne oo bee waa kɔtøkɔ ne ba dεe yere kemø se a bo deere kōdāa-ɔ se-ɔ bo yera kōdāa-ɔ-rɔ. Ne oo taa sa

apafow̄o kō feȳe bō deere se sa mō, nē oo lee pē tu kpa yō kēfō.

³⁴ Sañ nē ayii a agyi-o a bere, nē amo kiteebēe a fo-ō, nē kōdōo-ō wuye-o a suñ mō ayaafōrē kō bō kyoñwe apafow̄o amo ase feȳe bō yō na apafow̄o-ō ke kētō nē baa nya lee mō kōdōo-ō-rō-ō-rō, na bō taa mō lee bō kyoñwe mō. ³⁵ Ayaafōrē amo a yō apafow̄o-ō ase-ō, nē apafow̄o-ō a kra bamō ḋkō nē baa da mō, ḋkō mō nē baa mō, nē ḋkō mō bee baa twē abu bō da mō mō. ³⁶ Amose-ō nē kōdōo-ō wuye-o a bee suñ ayaafōrē kō na bō kyō kegyenkp̄ee a bōmō-ō. Amaa anē dēe nē apafow̄o amo a bee waa bamō.

³⁷ Lalalow̄e-ō nē oo suñ mō gyi bō kyoñwe apafow̄o amo ase. Nē oo fa mō mfēerē feȳe, ‘Mo e kōorē a n gyi feȳe ba bu mō gyi-o.’ ³⁸ Sañ nē apafow̄o amo a ḋju kayaagyi-o e ba-ō, nē ḋkee ba tōwē ba gywii abee feȳe, ‘Kē kōdōo-ō wuye-o mō gyi-o nē mō se ya wu o gyi mō kapotēe-ō e ba-ō. Mon’ sa a anē mō mō, na mō se a kōdōo mō kii anē lee.’ ³⁹ Amose-ō nē baa kra mō kayaagyi amo, nē baa gyiiri mō lee kōdōo-ō-rō, nē baa mō mō.

⁴⁰ To, monē e kōorē monē i gyi feȳe bobē kōdōo-ō wuye-o fōñfōñ ya ba apafow̄o amo ase, emēnē nē o waa bamō-ō nēe?’

⁴¹ Nē baa lee kanō feȳe, “A waa kanō ḋkēmaa o mō ase se bōyē amo. Na o bō taa kōdōo-ō sa ase se banjbañ na bō deere se sa mō. Na kiteebēe ya fo, bō ke ayii-o agyi-ro na bō taa mō lee bō kyoñwe mō.”

⁴² Nē Yeesuu yē, “Kasēntij nēe. Mō a kōorē gyi feȳe monē a kare abwaresej wōrē-ō-rō feȳe,

‘Kefore serisē kō nē apwēepō de bō pwēe

né baa kine kemo bo twee-o,
 ya koj bo kii kemo né kaa lej ləŋ-o pεεε bo
 yera-o.
 Wuribware ya sa né aa ba anen,
 né aa kpeñ ane eyee kebañse.' ”*

43 Né Yeesuu a tɔwε bo gyε kεε feyε, “Amose se-o
 mo e tɔwε mo i gywii mone feyε Wuribware i lee
 mone Isireelii awuye a o bo lee mò kuwure-o-ro,
 na o bee teε aseεe bañbañ baa bo tii kemo se. Anen
 a aseεe mo e gyε bamø nε bamø awaase e kaapo
 feyε baa fo feyε bo tii kuwure-o si-o. [**44** Ókemaa
 nε mò ya lee da kefore amo se, ke e tεŋŋε seεε-o-ro
 kyikpuri kyikpuri. Né kemo ya lee da øko se, na ko
 kwεε mò waa feyε ese-o.]”

45 Wuribware aləŋŋəpo abrese-o na Farisii
 awuye-o a nu itee amo né Yeesuu a tɔwε-o, né
 baa pini feyε o kaapo feyε bo du feyε apafowø bøyε
 amo na apwεεpo nε baa kine kefore serise-o kebo
 pwεε-o. **46** Amose-o ba kpa mò a bo kra. Amaa
 bamø a serε lamañ-o se-o, bo moj taare, a lee feyε
 lamañ-o feraa yε o gyε Wuribware a akyaamεε-o
 øko nee.

22

Gyikpa dabε ko kitee (Lukas 14.15-24)

1 Né Yeesuu a bee ba kitee ko bo sa seŋsa gywii
 aseεe né ba nu mò ase-o. **2** Né o yε, “Mon’ nu anen
 né Wuribware se a kuwure-o du-o. N gyε owure
 ko e deε o bo-ro aaa? Né mò gyi nyanse-o e kpa
 a o waaree økyee. Né owure-o a waa kokofo-ro

* **21:42** Kilin 118.22-23.

ateese siraan sa mò gyi-o. ³ Né oo suñ mò ayaafɔré bo kyonjwé asesé nè oo nyinji bamø-o ase, feyé sanj a fo feyé bo ba na bo gyi ateese bo gyi akatø. Amaa bamø økemaa a kine këba.

⁴ Né oo bëe suñ ayaafɔré ko bamø ase bo tawé gywii bamø feyé, ‘Mo a waa kókofɔ-rø a ateese-o lówe. Mo a mao mo enaate-rø edabédabe-o, nè mo a waa këtø kemaa siraan lówe. Amose-o mon’ bo gyi.’

⁵ Amaa afø-o økemaa moñ bënjaa owure a ayaafɔré-o. Bamø-rø økonjko a yø mò ndøø-rø, nè økonjko mo a yø mò yawogyikpa. ⁶ Bamø ne baa sanj-o mo a kra owure a ayaafɔré-o nè baa da bamø mao.

⁷ Kemo ne owure-o de? Mò dun a fwii bweëtø, nè oo suñ mò asoogyaa awuye, nè baa ya mao anej a asesé bøyé-o kywëe bamø mañ.

⁸ Né oo bëe tèe mò ayaafɔré-o bo gyanjé, nè oo tawé gywii bamø feyé, ‘Mo a waa kókofɔ-rø a ateese-o siraan lówe, amaa bamø ne mo a nyinji feyé bo ba-o a kine këba. Anej a asesé-o moñ fo feyé bo bo gyi mo ateese-o nee. ⁹ Amose-o mo e kpa a n tèe asesé banjan na bo ba. Mon’ narë yø mañ-nø mbore se ya tèe sësë kemaa nè monë i nyu-o na o ba mfée bo gyi mo ateese-o.’

¹⁰ Né mò ayaafɔré-o a yø mañ-nø a mbore-o se ya tèe asesé timaa na aboyé pëee nè baa nyu mfenj-o. Né baa ba ateese-o gyikpa-o. Bamø a ba-o, baa borø owure a gyikpa a këkyaj-o.

¹¹ Né owure-o a lwee gyikpa a këkyaj-o-rø ya sa mò afø amo aŋse na këba. Mò a bo mfenj-o, nè oo nyu sësë kø na o moñ buñ kókofɔ-rø-o waagya. ¹² Né oo bise mò feyé, ‘Mo nyare, emené nè fo a waa

¹³ Né owure-o a sa mò ayaafɔré né bo yere mfeñ-ɔ kanɔ feyε, 'Mon' ɲure sese-ɔ asaree na ayaa, na mon' taa mò twε̄e bɔ kyoñwε̄ kawu kibugyii-ro. Mfeñ né aseñ da ba su na ba duñwi nnɔ, a leē feyε bɔ maa taare a bo lweero ba gyikpa-ɔ mfee.'

Amo e gye saaseb  . 14 Amose se-   Wuribware a t   as   bweet   fey   bo bo tii m   kuwure-o si. Amaa as   kafwee   ne Wuribware i lee a bo bo kii m   f  n f  n as  .”

Lenpoo kęka sęjbise (Maak 12.13-17; Lukas 20.20-26)

¹⁵ Farisii awuye-o a nu itee ne Yeesuu a waa-ɔ, ne baa ya buwi ɛkpa na bo bɔrɔ se bise mɔ aseñ lɔɔrɛ mɔ kano-ɔ. Na mɔ ya tɔwɛ kebɔyɛ ko a bo nya kra mɔ. ¹⁶ Amose-ɔ ne baa sun bamɔ fɔŋfɔŋ agyasepo ko na Owure Herod ayererɔpo ko bo kyoŋwe Yeesuu ase, ne baa ba bo tɔwɛ kɔne kɔne gywii mɔ feyɛ, “Okaapopo, ane nyi feyɛ kaseñtiŋ wuye e gye fo, ne fo maa pɛnna ɔkɔ. Na kufu moŋ de fo feyɛ asese tɔwɛ fo aseñ. Fo moŋ nyi feyɛ sese mɔ gye sese dabe bɛɛs ɔ gye sese kagyingyii. Fo feraa fo e kaapo atɔ kasenjɛ nɛ Wuribware ɛ kpa feyɛ sese dimaadi kɛmaa waa-ɔ nee. ¹⁷ Amose-ɔ ane i bise fo feyɛ, Roma awuye a kɔ kenaa gyi ane se kɔɔre ane maŋ-ɔ se-ɔ, ane ya ka lenpoo sa bamɔ owure dabe ne ba tɛɛ mɔ ɛ Kayesaa-ɔ, a kye ane Wuribware mbraa-ɔ bɛɛs a maa kye? Tɔwɛ na ane nu.”

¹⁸ Amaa Yeesuu a kyə pini bamə mfεεrə bəye-ə. Nə əə bəŋŋaa bamə feyε, “Mənə nnə ɳnyo ɳnyo

awuye mɔ. Nteto nɛe ne mɔnɛ e kyo mo-rɔ mɔnɛ e kɛe-ɔ nɛe? ¹⁹⁻²⁰ Mɔn' taa atanne fufuri kigyi ne kaa fo siidii kudu-o, ne mɔnɛ de mɔnɛ e ka leñpoo-o baa mo a n kɛe." Bamɔ a taa baa-ɔ, ne oo bise bamɔ feyε, "Nse fotoo na kenyare e dɔŋ atanne mɔ se-ɔ nɛe?"

²¹ Ne baa bɛŋjaa feyε, "Owure Kayesaa lee nɛe."

Ne Yeesuu ye, "To, amo feraa, mɔn' ka ketɔ ne ke gye Kayesaa lee-o sa Kayesaa, na mɔn' ka kemo ne ke gye Wuribware lee-o sa Wuribware."

²² Ne aneŋ ne Yeesuu a bɛŋjaa-ɔ a kpeŋ bamɔ eyee. Amose-ɔ ne baa yɔwɛ mɔ bo yii.

*Kikyinji lee lowi-ro sɛnbise
(Maak 12.18-27; Lukas 20.27-40)*

²³ Kake amo dɛɛ ne Sadukii awuye ko a ba Yeesuu ase aneŋ dɛɛ na bo bo bise mɔ aseŋ. Amɔ Sadukii awuye mɔ gye Yudaa awuye ko ne ba kɔɔrɛ ba gyi feyε sɛsɛ ya wu, mɔ kayoware na mɔ kra pɛɛɛ a wu, ne aneŋ sɛ-ɔ maa taare a o kyiinji lee lowi-ro pɛɛɛ-ɔ nɛe. ²⁴ To, ne baa bise Yeesuu feyε, "Okaapopo, ane ɔdëdaapo Mosis ya kyoreɛ mbraa mɔ waa abwareseŋ wɔrɛ-ɔ-rɔ sa ane feyε, ɔko ya wu yɔwɛ mɔ ka na bo moŋ kowɛ agyi, sɛsɛ-ɔ mɔ tire taa kpenleye-ɔ waareɛ na bo nya kowɛ kayaagyi. Na bo taa kamɔ feyε mɔ daa ne oo wu-o mɔ gyi nɛe. ²⁵ To, ɔnyare ko agyi nyaŋse asunoo e dɛɛ bo bo ane-rɔ mfɛe. Ne bamɔ-rɔ ɔbresɛ-ɔ a waareɛ ɔkyeɛ, ne ɔnyare-ɔ a bo wu na mɔ ka moŋ kowɛ agyi. Ne oo yɔwɛ mɔ ka sa mɔ tire ne o gya mɔ se-ɔ na o waareɛ mɔ. ²⁶ Ne mɔ tire amo a taa kpenleye-ɔ waareɛ. Aneŋ dɛɛ ne mɔ aa mɔ moŋ kowɛ, ne ɔnyare-ɔ a bo wu. ɔnyare amo mɔ tire ne

ɔ gya mὸ sε-ɔ aneŋ dεε. Bamὸ pεεε a waaree bamὸ daa a kpenlekyee amo gyanjε se, nε baa wu yowε mὸ na mὸ aa bamὸ əkὸ moŋ kowε gyi koŋko gbaa. **27** A bo-rὸ nε əkyee-ɔ mὸ a bo wu gya bamὸ se. **28** Nε mbeyəmὸ, bo yε əkemaa i kyiŋji a ɔ lee lowi-ro. Kake nsi amo, bamὸ-rὸ nse e gyε əkyee-ɔ mὸ kuri? Bo lee feyε bamὸ asunoo-o pεee mὸ a waaree mὸ bo gyanjε se.”

29 Mfεŋ nε Yeesuu a beŋŋaa bamὸ feyε, “Moŋe a fo kpa, a lee feyε moŋe moŋ nyi abwareſen wore-ɔ-rὸ aseŋ, nε moŋe moŋ nyi aneŋ nε Wuribware keyaaleŋ-ɔ du-o, aneŋ dεe nε moŋe maa nu kemὸ kaase. **30** A lee feyε asesε ya kyiŋji lee lowi-ro, bamὸ kakyena-rὸ du nεe feyε Wuribware a mbao nε bo bo soso-ɔ lee-o. Amose-ɔ awaareyε moŋ lee a bo-rὸ. **31** To, moŋe feraa moŋe yε alowipo-ɔ maa lee kyiŋji a bo lee lowi-ro. Amaa mo i bise moŋe feyε moŋe moŋ kare ketɔ nε Wuribware a kaapo moŋe, nε baa kyoree waa abwareſen wore-ɔ-rὸ-ɔ ooo? Mfεŋ-ɔ o yε, **32** ‘Mo ɛ gyε Wuribware, nyanjε nε fo nana-ana Abraham na Isak na Yakubu i suŋ-o.’* Amo ɛ gyε feyε ane adedaapo amo nε baa wu-o a saŋ ba suŋ Wuribware-ɔ sε-ɔ, a kaapo nεe feyε bamὸ a wu gbaa ooo, bamὸ ekra saŋ i te.”

33 Laman nε ba nu Yeesuu asε mfεŋ-ɔ a nu mὸ kekaapo amo-ɔ, nε aa kpeŋ bamὸ eyee.

*Mbraa-ɔ pεee-rὸ mmὸ nε n tiri-o
(Maak 12.28-34)*

34 Nε Farisii awuye nε bo bo mfεŋ-ɔ a nu aneŋ nε Yeesuu a sa nε Sadukii awuye-o a waa diŋj-o. Nε

* **22:32** Keleq Igyipiti 3.6.

baa gyaŋŋe a bø kpa aseŋ kø na bø ya bise mø lɔore
mø kanɔ-rø. ³⁵ Amøse-ɔ nø bamø-rø økø nø ɔ gyø
Wuribware mbraa økaapøpø-ɔ a bø bise mø feyø,
³⁶ “Okaapøpø, mbraa-ɔ pøee-rø mmo e gyø nø n tiri-o
nøe? Tøwø na anø nu.”

³⁷ Ne Yeesuu a bøŋŋaa mø feyø, “Mmo nø n tiri-o
e gyø feyø,

‘Lee fø kame-ro ba fø kakponø na fø mføere pøee
bø kpa fø nyøŋpø Wuribware aseŋ.’*

³⁸ Mmo-ɔ e gyø mbraa nø n kyø mbraa-ɔ pøee-ɔ.
³⁹ Mbøraa nø n tiri, nø n gyø sø nyøsøpo, nø n ya lee
ngyøŋkpøesø-ɔ e gyø feyø,

‘Kpa fø bø kpa aseŋ feyø anø nø fo e kpa fø eyø-ɔ.’*

⁴⁰ Wuribware a mbraa nø Mosis a kyørøe bø bøya-ɔ
pøee na Wuribware akyøamøe a køkaapø-ɔ pøee
yerø anø a mbraa nønyø amo sø nøe.”

*Oko nø Wuribware i sun a ø bø kyøŋwø-ɔ aseŋ
(Maak 12.35-37; Lukas 20.41-44)*

⁴¹ Farisii awuye-o a saŋ bø yerø ba nu Yeesuu
ase-ɔ, nø oo bise bamø seŋbise kø bø teere mø nø
baa bise mø-ɔ. ⁴² Ne ø ye, “Emøne nø møne e fa
Kristoo nø Wuribware ye o sun a ø bø kyøŋwø anø-ɔ
aseŋ? Nse kønana-rø nø ø lee?”

Nø baa lee kanø feyø, “O lee Owure Deefid a
kønana-ɔ-rø nøe.”

⁴³ Ne ø tøwø gywii bamø feyø, “Ne emøne sø nø
Wuribware a kufwiijø timaa-o mø a sa nø Deefid

* ^{22:37} Mbøraa købøesa 6.5. * ^{22:39} Køløŋŋø mbøraa 19.18.

fəñfəñ gbaa a təe mò mò nyanþe? Bo leę feyε Deefid a kyorεε waa abwareseñ wɔre-ɔ-rɔ feyε,

44 ‘Wuribware a təwε gywii mò nyanþe nee ε,
Kyεna mò kigyise si mfée
na n sa a fo adonj pεee mò ba fo kaase.*

45 To, Deefid a kyorεε aseñ amo ne Wuribware a təwε gywii øko ne o te mò ase-ɔ, Kristoo ne oo təwε gywii. Amo a gye aneɔ-ɔ se-ɔ, ne Deefid fəñfəñ gbaa a təe Kristoo feyε mò nyanþe, bamø ya kowε Kristoo ne oo waa sese dimaadi, emene ne o waa a o lee Deefid a kənana-ɔ-rɔ, na Deefid a kyø təe Kristoo feyε mò nyanþe?’

46 Bamø øko mɔŋ taare sa Yeesuu kanlee kemaa. Amose-ɔ lee kake amo bo yɔ-ɔ kufu de bamø pεee feyε bo bεe bise mò aseñ.

23

*Yeesuu yε økemaa sa Wuribware mbraa akaapopo-ɔ na Farisi awuye-o si
(Maak 12.38-40; Lukas 20.45-47)*

1 Ne Yeesuu a sa señsa gywii lamañ ne ba nu mò ase-ɔ na mò agyasepo-ɔ. **2** Ne o yε, “Wuribware mbraa akaapopo-ɔ na Farisi awuye-o e gye ne bo de kpa feyε bo kaapo mone Wuribware mbraa ne ane ødedaapo Mosis a kyorεε bo bεya sa ane-ɔ. **3** Amose-ɔ mon' bu bamø, na mon' gya ketø kemaa ne ba kaapo mone feyε mon' waa-ɔ se. Amaa feraa mone ma kañ gya bamø aseñ waase se, a lee feyε ketø ne ba təwε ba gywii mone-ɔ, bamø fəñfəñ mɔŋ

* **22:44** Kilin 110.1.

gya se. ⁴ Né bo de bamø føñføñ ananatø ba tii Mosis a mbraa-ø se, na bo nya sa a mmø këgyasø waa leñ sa mone. Amaa bamø føñføñ feraa maa kya mone-rø na mon' gya mmø se. A du néø feyø øko a taa tøsørø dwiidwiisø bo sørø fo, né mò-ø maa sørø a ø kya fo-rø-ø.

⁵ Ba waa këtø kemaa akatø se néø a asesø nya ñu. N taa feyø aneñ né ane de ndakaagyii ane da ane nsækpeenø na asareeñ-rø-ø. Wuribware mbraa akaapopo-ø na Farisii awuye-o feraa e waa amo adabe. M beeñ taa feyø aneñ né ane beeñ ane de awaagya ane i bunj anu si ane e kore kebwarekore-ø, né ane i ñure ife apøø ane kya kya amo nnø nna-ø se. Wuribware mbraa akaapopo-ø na Farisii awuye-o feraa e waa amo asoswee. ⁶ Né øko ya nyiñji bamø feyø bo ya gyi ateese, amo ba kpa gyikpa-rø a ngya dabe-ø se néø a bo kyena. Né ba kpa kebwarekore akyanñ-nø ngya dabe-ø se kekyena. ⁷ Né bamø a naa lamañ-nø-ø mø, né ba kpa feyø asesø gyøñjø ka bamø kanø tee bamø ε Akaapopo.

⁸ Amaa mone feraa, a moñ bware feyø bo tee mone øko ε Ḷkaapopo, a leeñ feyø mone pøee gyø kokowebøe konyø néø, né mo wøre kpen e gyø mone økaapopo. ⁹ Aneñ dee né mone ma kanø tee øko sweereø mø se feyø mone se, a leeñ feyø se konyø wøre kpen né mone de. Mò e gyø Wuribware. ¹⁰ Aneñ dee né mone økemaa ma sa a øko tee mò feyø øgyenjkreepo, a leeñ feyø mò né ø gyø mone øgyenjkreepo konyø kpen-o e gyø Kristoo né Wuribware a suñ bo kyøñwø kayø mø-rø-ø. ¹¹ Monø-rø øbresø waa asuñ bo suñ mone né mone a sañ-ø.

12 Bo lęe feyε ၊kemaa nę o bu mὸ eyee kędabe-ɔ, mὸ nę Wuribware e baa kaasę. Nę ၊kemaa mὸ nę o baa mὸ eyee kaase-ɔ, Wuribware e sa mὸ kędabe.”

13 Nę Yeesuu a kya se tawę feyε, “Mone nę mone gye Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye-o, mone i ሥ aseŋ ɳke ɳko fεe. Nnɔ ɳnyɔ ɳnyɔ awuye mὸ. Bamo nę ba kpa a bo tii Wuribware se a kuwure-o si-o nę mone i tii bamo kpa. Nę mone fənfən mὸ maa kpa a mon' tii kuwure-o si. [**14** Mone nę mone gye Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye-o mὸ, ɳ yε εεε, mone i ሥ aseŋ ɳke ɳko fεe. Nnɔ ɳnyɔ ɳnyɔ awuye e gye mone. Mone e gye nę mone i puni akpen-lekyee mone e kɔrə bamo ɬɔŋ, na mone e kɔrə kebwarekore aneŋ-aaa, na aseše nya ሥ saj amo feyε mone tεe mone gya Wuribware se neenee. Mfaanee se-ɔ, Wuribware i gyiiri mone kesebə bweetɔ.] **15** Mone nę mone gye Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye-o mὸ, ɳ yε εεε, mone i ሥ aseŋ ɳke ɳko fεe. Nnɔ ɳnyɔ ɳnyɔ awuye e gye mone. Bo lęe feyε mone e nare kefə kefə a mon' ya fo emaj se, na mon' bęe kyena koree-rɔ teŋ ɔpoo-rɔ ya kefə kefə ya fo esweere ko gbaa se, na mon' nya ၊kɔ nę o kɔrə mone kekaapo a o gyi-o. Na ɳkee mὸ ya kii mone ɔgyasepo-ɔ, na mon' sa a o waa ebøyę kyoŋ mone fənfən gbaa.

16 N yε εεε, mone e ba a mon' bo ሥ aseŋ fεe. Mone ne mone e tee mone eyee feyε atenapo ɳyii-ro akrapo mὸ-ɔ, mone fənfən gbaa moŋ kęe. Aneŋ deε nę mone kekaapo moŋ gye kasen̄tiŋ. Mone e kaapo feyε ၊kɔ ya waa etan̄ tawę bo beya feyε o waa kɔtəkɔ, nę mὸ ya kɔŋ bęe ba Wuribware sunjkpa bo waa etan̄, o de kpa feyε o laŋŋe mὸ kanɔ.

Né mōnē bēe mōnē e kaapo néeyē, mó ya ba atanné pipee né baa bō waa Wuribware suñkpa-ó dañ-ó bō waa étañ, amo feraa ó mōn de kpa feye ó lañjé mó kanó. ¹⁷ Abaa! Mōnē mfēeré kē-mōn-de awuye-o mō, mōnē mōn kee néee? Wuribware suñkpa bēes atanné pipee né baa bō waa suñkpa amo dañ-ó, kēmō i tiri? N gyē suñkpa-ó ya sa né atanné pipee-o a kii atimaa aaa?

¹⁸ Ketó ne ki tii amo se-ó e gyē feye mōnē yē, óko ya ba ləñjəkpa né ó bō suñkpa-ó mfēñ-ó bō waa étañ, ó taare a ó lañjé mó kanó. Amaa mó ya ba kabō né baa taa bō dəñjə ləñjəkpa-ó se-ó bō waa étañ, amo feraa mōnē e tōwē néeyē mōn de kpa feye ó lañjé mó kanó. ¹⁹ Mōnē mōn kee néee bēes? Ləñjəkpa-ó na kabō né ka dəñ mó se-ó, amo-ró kēmō i tiri? N gyē ləñjəkpa-ó ya sa né kabō-ó a kii katimaa aaa? ²⁰ Amōsē se-ó ñ yē óko né ó ba ləñjəkpa-ó a ó bō waa étañ-ó a ba ləñjəkpa-ó na kabō né baa bō ləñjə Wuribware mfēñ-ó apepeyō bō waa étañ néee. ²¹ Né óko né ó ba Wuribware suñkpa-ó a bō waa étañ-ó e ba suñkpa-ó na Wuribware fəñfəñ a ó bō waa étañ néee, a lēe feye Wuribware te suñkpa-ó mfēñ. ²² Né óko né ó ba Wuribware se a ó bō waa étañ-ó e ba Wuribware kuwuregya-ó a ó bō waa étañ néee, né a kaapo feye ó bēe ba Wuribware né o te kēmō se-ó a ó bō waa étañ néee.

²³ Mōnē né mōnē gyē Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye-o mō, m bēe mō e tōwē mō i gywii mōnē feye mōnē i ñu aseñ ooo. Nnō ñnyō ñnyō awuye e gyē mōnē. Bō lēe feye mōnē gya Wuribware mbraa né ñ yē mōn' taa mōnē adəteese kēmaa ntujkare kudu kēmaa-ró

katuŋ kɔŋkɔ na mɔn' bo ləŋŋə Wuribware saŋ kəmaa-ɔ se. Né mɔnɛ de haree koraa na akare na aleefo ako gbaa mɔnɛ e sa Wuribware. Amaa mɔnɛ mɔn̄ gya mbraa n̄ n̄ tiri n̄ kyɔ mbraa amo-ɔ se. Kētə n̄ mɔ e kaapo-ɔ e gyɛ feyɛ mɔnɛ maa waa itimaa, mɔnɛ maa waa kēdamenansɛ, n̄ mɔnɛ mɔn̄ de kasen̄tiŋ. Aneŋ a atə mɔ e gyɛ n̄ a bware feyɛ mɔn' waa, na mɔnɛ ma yɔwɛ adɔteese a ntunjkarę kudu kəmaa-rɔ katuŋ kɔŋkɔ-ɔ kētaa sa Wuribware. ²⁴ Mɔnɛ mɔn̄ kē n̄e bɛɛɛ? A l̄e feyɛ kētə n̄ mɔnɛ e waa-ɔ du n̄e feyɛ əko a ɻu kyɔsen̄ a l̄e da mò kotowa na nkyu si, n̄ oo lee mò bo tweɛ, n̄ oo mee nyɔma dabe n̄ o da kotowa na nkyu-o kaase na o mɔn̄ ɻu-o.

²⁵ Mɔnɛ Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye mɔ, mɔ i gyi mɔnɛ kasen̄tiŋ feyɛ nn̄ ɻnyɔ ɻnyɔ awuye e gyɛ mɔnɛ. Mɔnɛ du n̄e feyɛ s̄esɛ a fw̄eɛ mò atorenkyu na mò egaryare mm̄ee, na o maa fw̄eɛ amo mme-ro-o. Mɔnɛ e ləŋŋə mɔnɛ ɻyowɔr̄e, amaa apoo na gyikɔr̄e na gyimɔr̄e ya borɔ mɔnɛ ɻkpɔnɔ-rɔ. ²⁶ Mɔnɛ Farisii awuye mɔ, mɔnɛ mɔn̄ nyi feyɛ mɔnɛ ya lee ebɔye l̄e mɔnɛ ɻkpɔnɔ-rɔ, amo mɔnɛ ɻyowɔr̄e mɔn̄ l̄e n̄ de iyisi aaa?

²⁷ Mɔnɛ Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye mɔ, m b̄eɛ mɔ e tɔwɛ feyɛ mɔnɛ gyɛ nn̄ ɻnyɔ ɻnyɔ awuye n̄e. Mɔnɛ du n̄e feyɛ kegyeraŋta-ɔ. Kēmɔ sɔsɔ n̄e ba ba siimeetii bo laa, n̄e kaa waa daŋ. Amaa sweere-ɔ kaase kifuniŋ da ki i gyo. ²⁸ Aneŋ d̄eɛ n̄e mɔnɛ bware akat̄ se, amaa mɔnɛ bo ayɛba na borokɔɔn̄e.

²⁹ Mɔnɛ Wuribware mbraa akaapopo na Farisii awuye mɔ bo aseŋ dabe-rɔ. Nn̄ ɻnyɔ ɻnyɔ awuye

e gyę mone. Bo lee feyε mone e deere Wuribware akyaaamεε na asεsε timaa kő ne baa dεε kyεna-ɔ ne mone nana-ana a mao bamo-ɔ agyeranṭa se, ne mone mo mone de siimeetii mone laa amo nεεnεε. ³⁰ Ne mone e tωe feyε, ‘Anε dεε anε te anε adedaapo a mbεe-ɔ se nee, weetee anε mon sure na bo mao Wuribware a akyaaamεε amo.’ ³¹ Amaa mone maa taare a mon' gyiiri ikii feyε bamo ne baa mao Wuribware a akyaaamεε-ɔ mon gye mone fəŋfəŋ adedaapo nee bεεε? Mone gye bamo ananagyı kasεntiŋ nee. ³² To, mone mon tεε waa mone awaagyı bɔye-ɔ lowe. N ye mon' kya se mao asεsε feyε anεn ne mone adedaapo a waa-ɔ, bo fo san ne mone e mao Wuribware akyaaamεε-ɔ pεεε-ɔ na mon' ḥu.

³³ Monε awɔ mao, mone e fa feyε mone e taare a mon' kwaye aworefɔɔ deekpa ne Wuribware a kure bo beya na o bo gyiiri ebɔye awaapo kεsebɔ-ɔ-rɔ aaa? Monε maa taare. ³⁴ Amose-ɔ, mo e tωe mo i gywii mone feyε mo i suŋ akyaaamεε na anyiasenpo na akaapopo a m bo kyonwε mone ase. Bamo boko ne mone e mao, boko mao ne mone e da a mon' bo mera ayii kpare-abεε-rɔ se. Bamo boko mao mone bee mone e da bamo akyokywεe mone kebwarekore akyan-nɔ, na mon' gya boko mao lee maŋ-nɔ yaa maŋ kɔ se. ³⁵ Ketɔ ne kε bo-rɔ-ɔ e gye feyε Wuribware e ba bamo ne baa mao asεsε timaa kemaa sweere mao se a kεsebɔgyiiri ne o kaa a o bo gyiiri bamo-ɔ bo gyiiri mone kεsebɔ. Kasεntiŋ si, lee san ne baa mao sεsε timaa Abel-ɔ* bo fo san ne mone a mao Barakiya mò gyi Sakariya-o*

* 23:35 Kεleqkaase 4.1-12. * 23:35 2 Nkowεkyasε 24.20-22.

Wuribware suŋkpa kanø na løŋjøkpa mboŋtø-rø-ø
pøee køſebøgyiiri døŋ møne se. ³⁶ Mø i gyi møne
kasentij feyø Wuribware i kperi bamø ilowi mø
pøee se na o gyiiri ndøø a sese-ø pøee køſebø.”

*Aneŋ ne Yeesuu e kpa Yerøsalem awuye aseŋ-ø
(Lukas 13.31-35)*

³⁷ Ne Yeesuu a kya se tøwø feyø, “Møne Yerøsalem awuye, saŋ kemaa ne Wuribware a suŋ mø akyamæe-ø øko møne ase-ø, møne a dayø mø abu møø. Saŋ kemaa ne mo a kpa feyø η kpøwø møne bo gyanøø, na η kuŋ møne feyø aneŋ ne kyaase i buŋ mø agyi si-o, møne mø møne a kine. ³⁸ To, Wuribware e kpa a ø yøwø møne aseŋ sa møne, na møne maŋ mø kii ketaakpan. ³⁹ Mø i gyi møne kasentij feyø møne maa lee nju mø mfaanøø, amo saŋ a fo feyø m ba, ne møne e tøwø feyø,

‘Wuribware yure mø ne ø ba mø kenyare-rø-ø.’”

24

Aneŋ ne Yeesuu a tøwø Wuribware suŋkpa kib-wee aseŋ-ø

(Maak 13.1-2; Lukas 21.5-6)

¹ Yeesuu a kaapø lamaŋ abwareseŋ Wuribware suŋkpa-ø løwø-ø, ne ø lee mføŋ. Mø a lee mføŋ ø yø-ø, ne mø agyasepo-ø a ba mø ase feyø bo kaapø mø aneŋ ne suŋkpa a akyan-ø bo daŋ-ø. ² Ne ø yø, “Yooo. Møne a nju aneŋ ne akyan amo du-o ooo? Saŋ ko e ba a ø bo ba na aforø amo ne baa bo pwøe akyan amo-ø køkøŋkø gbaa maa sii mføŋ ne ke yøre mbøyømø-ø. Ba gyøra amo pøee a bo bo da.”

* ^{23:39} Kiliŋ 118.26.

*Aseŋ nē a ba pwēe na kaye dēe gye kēe
 (Maak 13.3-13; Lukas 21.7-19)*

³ Kētō a waa kafwēe-ɔ, nē Yeesuu a yɔ o te Mfɔ-Ayii kēbēe-ɔ se. Nē mō agyasepo-ɔ a ba mō asebamō wōrē, na ɔkō mōj bo-rɔ, nē baa bise mō feyε, “Tōwē gywii ane. Sanj mō nē aseŋ mō pēee nē fō a tōwē bō lee Wuribware sunjkpa amo se-ɔ e ba? Nē fō ya yɔ Wuribware ase, ntetō atō e gye nē a waa na anē dēe nyu feyε fō kikinjji ba kaye mō-rɔ a tō-rɔ na kaye gye kēe?”

⁴ Nē Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mōn' sa se na ɔkō ma pēnna mone. ⁵ Bō lee feyε aseſe bweetō e ba na bō bō pēnna mōnē ε, ‘Mō e gye Kristoo nē Wuribware a suŋ bō kyōnchwē-ɔ.’ Na bō de mō kēnyare ba tōwē aseŋ na bō pēnna aseſe bweetō. ⁶ Sanj amo mōnē ya nu ẽkō na anaa se meraa mōnē bēee kēfō ooo, mōnē ma sa a amo aseŋ tiri mōnē, a lee feyε a waa kanɔ ŋkemaa a ba anē pwee. Amaa ngyē amo-ɔ e gye nē a kaapo feyε kaye e ba a ka gye kēe nēe. ⁷ Mō e tōwē mō i gywii mōnē feyε emanj e kō abēe, na sweere ko se aseſe kō sweere ko mō se aseſe. Na akon̄ ba, na sweere lee o lenkpān ẽswēere bweetō se. ⁸ Amo-ɔ pēee du nēe feyε ɔkyēe a duŋwi pwee nē ɔ dēe bō kōwē.

⁹ Sanj amo-ɔ ba kperi anē nē mōnē gye mo agyasepo-ɔ se na bō kra mōnē, na bō sa a bōkō waa mōnē borɔkraa mō. Kaye-rɔ aseſe pēee i kperi mo se na bō kisi mōnē. ¹⁰ Sanj amo-ɔ aseſe bweetō bēe ba kinjji kamēe, na bō ma lēe gya mo ẽkpa-ɔ se. Na bō gyi abēe kidiburo, na bō kisi abēe. ¹¹ Na ayebapo bweetō ba na bō pēnna bōkō tōwē feyε bō gye Wuribware akyaamēe. ¹² Anē a atō-ɔ e gye nē a sa a ẽbōyē sanjŋe-rɔ borɔ kaye, na bō lee anē se-ɔ

asəsə bweetə bweetə yowē bamō bəekə-anə aseñ kekpa. ¹³ Amaa mo e morowē okemaa nē o taare a o nyite, na o yere keñkenj bo fo aseñ amo kəe-o. ¹⁴ Amaa pwee na kaye dəe gyə kəee, asəsə pəee i nu aseñ timaa bo lee Wuribware se a kuwure-o si. Abwareseñ kōtōwē mo e kaapo bamō feyə kaye e kpa a ka fo kamō kəe.”

*Aneñ nē Yeesuu yə Yerqosalem mañ i kpuri-o
(Maak 13.14-23; Lukas 21.20-24)*

¹⁵ Nē Yeesuu a kya se tōwē feyə, “Atə mo nē mo a deñ tōwē gywii mone-o pəee se-o, mon' nu mo ase neenee. Wuribware kyaamee Daniyel a kyoree waa abwareseñ wōrē-o-rō feyə, ‘Sañ kō e ba a o bo ba nē mone adonj e ba iyisi atə kō a bo bo yera Wuribware sunkpa-rō na bo bo sa a sunkpa-o nyera.’ ** (Fo nē fo e karə amo-o, fo a nu kaase aaa?) ¹⁶ “Sañ amo-o bamō nē bo bo Yudeya swēerē se-o, a tiri feyə bo sere yə abeq-rō. ¹⁷ Na bamō nē bo bo kawu-o ma kpone bamō eyee kiñji yə ləñ-nə feyə ba ya taa kōtōko. ¹⁸ Na bamō nē bo bo ndəo-rō ma kiñji ba pe feyə ba ba a bo bo taa bamō awaagya. ¹⁹ Nke nsi amo adanpokyee na atrapo i nju aseñ nee fəe. ²⁰ Mon' kore Wuribware feyə sañ ya fo feyə mon' sere, amo a maa waa kukyure kake, bəee sañ nē kpa kutu bo leñ-o. ²¹ Bo lee feyə sañ amo a aseñ-o e waa leñ bweetə a kyon aseñ kemaa nē aa kyo waa lee haree sañ nē Wuribware a tweee kaye-o bo fo ndəo-o. Aseñ kō mo maa lee ba na a du feyə amo daa. ²² Amaa Wuribware a teñ nke nē weetee aseñ amo e waa-o se. O dəe o moj teñ-o se feraa nee, weetee okō maa

* **24:15** Daniyel 9.27; 11.31; 12.11.

saŋ kaye mɔ-rɔ. Bo lee bamɔ nɛ Wuribware a lee sa mò eyee-ɔ se ne oo tɛŋ ɪke-o si.

23 Saŋ amo ɔko ya tɔwɛ gywii mɔnɛ feyɛ, ‘Kee Kristoo nɛ Wuribware a suŋ-o e yere mfee-ɔ,’ bɛɛɛ ‘Mò e yere nnoŋ-ɔ,’ mɔnɛ ma kɔɔrɛ mò gyi. **24** Bo lee feyɛ bɔkɔ ɛ ba a bɔ bɔ pɛnna mɔnɛ feyɛ bamɔ e gyɛ Kristoo-o, na bɔkɔ mɔ pɛnna feyɛ bamɔ e gyɛ Wuribware a akyaaamɛɛ-ɔ bɔkɔ. Ba ba a bɔ bɔ waa akpeŋyeetɔ dabe dabe bo kaapo feyɛ bamɔ eleeŋ-ɔ a lee Wuribware ase-ɔ, na bɔ nya pɛnna bamɔ nɛ Wuribware a lee sa mò eyee-ɔ gbaa. Bamɔ e taare feraa de. **25** To, mo a tɔwɛ kɛtɔ kɛmaa gywii mɔnɛ pwɛɛ a saŋ amo dɛɛ fo. Nee mɔnɛ a nu ε?

26 Amose sɛ-ɔ, ɔko ya tɔwɛ gywii mɔnɛ feyɛ, ‘Kee, Kristoo bo kimukee-ro nnoŋ,’ mɔnɛ ma kaŋ yo mfɛŋ ya deere. Bɛɛɛ ɔko ya tɔwɛ feyɛ, ‘ɔ kwɛerɔ kɛkyan mɔ-rɔ mfɛɛ,’ mɔnɛ ma kaŋ kɔɔrɛ mò gyi. **27** Mo e tɔwɛ a n gywii mɔnɛ feyɛ, anɛŋ nɛ eleeɛlɛɛ i gyi awɔrɛ-rɔ lee kyɔwɛ lɛɛkpa ya bɔ fo kyɔwɛ twɛɛkpa-ɔ, anɛŋ dɛɛ nɛ mo, dimaadi mò gyi-o, e ba na ɔkɛmaa ɲu mo. **28** N yɛ, mfɛŋ nɛ fo ya ɲu apateyɛ i fuwi ba muruwi-ro, a kaapo feyɛ kifuniŋ da mfɛŋ.”

*Yeesuu, dimaadi mò gyi-o, a keba nyɔsepo-ɔ
(Maak 13.24-31; Lukas 21.25-33)*

29 Nɛ Yeesuu a kya se tɔwɛ feyɛ, “Nke amo-rɔ saŋ ne aseŋ dabe amo a kyon-ɔ,

‘Kyɔwɛ ya lee, kɛtɔ e gyase,
na oferi mɔ ma lee laŋŋɛ-rɔ.’
‘Na akyee-ɛ-kpa-agyi kyuwi
lee dayɛ bwhee-ro pupuri,

na keto kemaa ne ke bo awore-ro-o peeee
ma lee waa kyeekyee.^{*}

30 Sañ-o ba nju soso afuto ko ne a kaapo feye mo, dimaadi mo gyi-o, e kpa a m ba sweere se. Na kaye-ro aseese peeee yoj, na bo su kenkenj. Nkee ba nju mo a lee soso m bo awore-ro mo e ba keyaaleñ-no na kelañjero dabe-ro. **31** Na kabere dabe su kenkenj soso, na n sunj mo mbo lee soso ba sweere mo se mfee, na bo yo kebare kemaa ya kpowe aseese ne Wuribware a lee sa mo eyee-o peeee lee sweere kemaa se bo gyanje toñ ko.”

32 Ne Yeesuu a kya se towe feye, “Mon' sa a figi kiyii kaapo mone kanyiasenj. Mone nyi feye kemo ya ba ke e kpa a ke powe, amo kekyaare e kpa a ke fo. **33** To, anej dees ne mone ya nju feye aseñ mo peeee e waa, amo mon' pini feye sañ e kpa a o fo feye m bee kinjnj ba. **34** Mo i gyi mone kaseñtij feye ndoa a kaye mo-ro a aseese-o boko i nju sañ ne ato mo e ba-o. **35** Soso na sweere peeee aseñ e kyoj, amaa mo aseñ feraa maa kyoj daa.”

*Oko moj nyi kake nsi ne Yeesuu i kinjnj a o ba-o
(Maak 13.32-37; Lukas 17.26-27)*

36 Ne Yeesuu a kya se kaapo mo kikiñji ba-o aseñ. Ne o ye, “Amaa oko moj nyi kake nsi ne mo i kinjnj a m ba-o. Wuribware mbo-o, bees mo, dimaadi mo gyi-o, gbaa moj nyi kake suo-o. Amo ane se Wuribware wore kpej i nyi. **37** Anej ne aa dees waa ane odedaapo Nowaa mbee se-o, anej dees ne mo, dimaadi mo gyi-o, kikiñji ba-o e waa. **38-39** Nowaa mbee amo se-o, okemaa maa

* **24:29** Isaya 13.10; 34.4.

se o gyi ateese na o nuu nta, na anyare na akyee e waaree aneŋ-aaa, na bo moŋ nyi feyε aseŋ e to bamo ya bo fo kake ne Nowaa a lwee mō koree dabε dabε-ɔ-rɔ-ɔ, ne kufwiiri a bo tweε mao bamo pεεε. Aneŋ dεε ne mo, dimaadi mō gyi-o, i fu-ro a m ba.

40 Kake nsi ne mo i kinjŋi a m ba-ɔ, mo e ba a m bo to anyare anyɔ na ba dɔɔ kɔdɔɔ-rɔ. Na n lee ɔkoŋkɔ yaa mo ase yowε ɔkoŋkɔ mā bo sii. **41** Na akyee anyɔ ko mā bo toŋ konkɔ ba kwεε abwaye, na m bo lee ɔkoŋkɔ yowε mō bεεkɔ-ɔ bo sii.

42 Amose se-ɔ mone ɔkemaa sa mō eyee se. Mon' waa sira, a leε feyε mone moŋ nyi saŋ ne mone nyaŋpe e ba-ɔ. **43** Mon' nyinjŋi si feyε lɔŋ wuye dεε o nyi saŋ ne oyū de ɔ ba-ɔ nee, weetee ɔ maa di idi na ɔ yowε mō lɔŋ-ɔ sa oyū-o na ɔ bo lweero ya ywii mō. **44** Amose se-ɔ mone gbaa, mon' waa sira, a leε feyε mo, dimaadi mō gyi-o, bo ba-ɔ, mo i fu-ro a m ba nee.”

*Keyaafɔrε timaa na keyaafɔrε bɔyε
(Lukas 12.41-48)*

45 Ne Yeesuu a kya se tɔwε gywii mō agyasepo-ɔ feyε, “Mo a fu-ro a m ba se-ɔ, mo e kaapo mone keyaafɔrε ne mo ase o nyi aseŋ, ne o bware-ɔ. Mon' sa a ane taa feyε nyaŋpe kɔ e kpa a o tu kpa, ne ɔɔ taa keyaafɔrε kɔ feyε ɔ bo deere mō lɔŋ na mō ayaafɔrε ne baa saŋ-ɔ se, na bo nya nya ateese gyi saŋ ne a bware feyε bo gyi-o. **46** Mō nyaŋpe ya kinjŋi ba pe bo to feyε keyaafɔrε amo e waa kεtɔ ne ɔɔ tɔwε gywii mō feyε ɔ waa-ɔ, aneŋ a keyaafɔrε-ɔ akatɔ i gyi. **47** Mo e tɔwε mo i gywii mone feyε a waa kanɔ ŋkemaa mō nyaŋpe e taa mō kapotεε

pεee na o bo sa mò keyaafɔrε amo a o deere se sa mò. ⁴⁸⁻⁴⁹ Amaa n taa feyε mò e gye keyaafɔrε bɔyε, amo feraa o tɔwε nee feyε mò nyajpe-o a kyee na kikiŋji ba-o se-o, o lεe kaase a o dayε mò kosobεε-ana ayaafɔrε ne bo bo lɔŋ-o-rɔ-o, na o gyi ateeese ne o kpa-o, na mò aa atabwεepo kyεna nuu nta ba bwεe. ⁵⁰ Ntεtε ne mò nyajpe-o e waa? Mò nyajpe-o i kiŋji a o ba kake ne keyaafɔrε-o maa deere mò kpa-o na saŋ ne o moŋ nyi-o. ⁵¹ Na mò nyajpe bo da mò bwεetε gyiiri mò kεsεbø, na o gya mò yaa mfεn ne nnø nyø nyø awuye i ḥnu aseŋ-o. Mfεn-o o su bwεetε, na o duŋwi mò kanø.”

25

Mbregyii kudu kitee

¹ Ne Yeesuu a bee tɔwε kitee ko ne ke e kaapo anεŋ ne Wuribware se a kuwure-o du saŋ nee o bee o kiŋji a o ba-o. O yε, “N gye ɔnyare ko ya dεe kyεna aaa? Ne o kpa a o waaree ɔkyεe. Ne baa waa kokofo-rɔ ateeese siraan bo gyi. Ne ɔkofø mò kuri a kyee ateeese-o kebo gyi. Amø kibugyii a da na o moŋ teε ba. Ne mbregyii kudu ko mø bo-rɔ. Ne bo te kawu bo gywii mò keba. ²⁻⁴ Bamo-rɔ anuu ko moŋ bo mfεere, a lee feyε bo de ifetiri, ne bo moŋ søø mfø bo tii mmø ne m bo ifetiri-o-ro si baa. Bamo anuu ne baa saŋ-o mø gye anyiasenjø, a lee feyε baa kyø taa mfø bo tii mmø ne m bo bamø ifetiri-o-ro si baa. ⁵ ɔkofø mò kuri a kyee na keba-o se-o, mbregyii-o pεee moŋ taare kra idi. Ne baa di idi.

⁶ Yenseña a fo-o, ne ɔko a faa-rɔ tɔwε feyε, ‘ɔkofø mò kuri e ba ooo. Moŋ' sa a anε ya gyanjaa mò.’

⁷ Né mbregyii-o pEEE a tEñ-nó kyinjI koso kyena. Né baa yonyon bamó ifetiri-o-ro. ⁸ Né mbregyii ne bo moñ bo mfEEre-ó a tówé feyε, ‘Oo! Oo! Oo! Ané ifetiri i duñ ooo.’ Né baa kore mbregyii anyiasenpo-ó feyε bo sa bamó mfó-ó nkó. ⁹ Né baa beñjaa bamó feyε, ‘Daabii. Ané ya sa mone nkó, mfó ne ané aa mone i ke-ro-o maa ke ané aa mone kayε. Amosé-ó mōn’ naré mfó ofepo a lñ-ó-ró ya sōo mone lee.’

¹⁰ Mbregyii ne bo moñ bo mfEEre-ó a yii a bo ya sōo mfó-ó, né nkée ɔkofó mó kuri-o a ba. Né mbregyii anyiasenpo-ó, bamó a kra siraa-o si-o, a ya gyanjaa ɔkofó mó kuri-o. Né bamó aa mó a lwee lñ-ñó na bo ya gyi kókofó-ró a ateese-o. Bamó a lweero-o, né baa tii pone-ó tweee-ró.

¹¹ Kéto bo waa kafwEE-ó, né mbregyii ne bo moñ bo mfEEre-ó a kinjI ba. Né baa bo yere kawu pone-ó ase tee feyε, ‘Ané nyanjPé, ané nyanjPé, tayé ané a ané lweero.’

¹² Né ɔkofó mó kuri a beñjaa bamó feyε, ‘Daabii. Mó i gyi mone kaseñtiñ feyε moñ nyi mone.’

Amo e gye saasebEE.”

¹³ Né Yeesuu a baa amo bo gye kEE feyε, “Mone ɔkemaa sa mó eyEE se, a lEE feyε mone moñ nyi kake bEEE sañ né mó, dimaadi mó gyi-o, e ba-ó.”

Ayaafóre timaa anyo na keyaafóre wórgyapo ko kitee

(Lukas 19.11-27)

¹⁴ Né Yeesuu a bEE ba kitee ko bo kaapo kétó né ke e waa mó keba bEE-ó. O yε, “N gyEE ató wuye ko ya dEE kyena aaa? Né o kpa a o tu kpa yó kEfó ya kyena kafwEE. Né oo tee mó ayaafóre bo gyanjPé.

Né oo taa mò kapot^{ee} waa bamò késareé-ró na bò deere sè gywii mò. ¹⁵ Ḍa sa bamò əkemaa anéñ nè o fa feyé o taare a o deere sè-o. Ḍa sa əkoñkò siidii ñkpéñ alafa anuu (GHC 500,000). Əkoñkò mò nè oo sa siidii ñkpéñ alafa anyø (GHC 200,000). Né əkoñkò mò bëe oo sa siidii ñkpéñ kelafa (GHC 100,000). Né ñkee oo tu mò kpa-o.

¹⁶ Mfèñ nè keyaafòrè gyenkpées-e-o a yø ya taa mò siidii ñkpéñ alafa anuu bò kyurowi-ro nya siidii ñkpéñ alafa anuu bò tii si. ¹⁷ Anéñ dëe nè keyaafòrè nyosépo-o a ya taa mò siidii ñkpéñ alafa anyø bò kyurowi-ro nya siidii ñkpéñ alafa anyø bò tii si. ¹⁸ Amaa keyaafòrè sasépo-o a taa mò siidii ñkpéñ kelafa-o yaa kawu ya kwii bø, nè oo taa mò nyanjpe a atanne-o bò waa-ró pure.

¹⁹ Amo a kyee-o, nè ayaafòrè-o bamò nyanjpe-o a kinñji ba pe. Né oo tèé mò ayaafòrè-o bò gyanjhe na o nya ñu mò aa bamò mbøjtø-ró atanne nè a bø-rø-o na o kɔøre lèè bamò ase. ²⁰ Keyaafòrè gyenkpées e a ba mò akatø-rø, nè oo tøwe gywii mò feyé, ‘Mo nyanjpe, këe siidii ñkpéñ alafa anuu nè fø a taa bò sa mò-o. Ñkee bëe këe siidii ñkpéñ alafa anuu nè mò a nya bò tii si-o.’

²¹ Né mò nyanjpe-o yø, ‘Fø a waa atø. Keyaafòrè timaa na kaseñtiñ wuye e gye fø. Mbøyamø mo a kɔøre fø gyi atanne ngyingyii-ro ñu fø kaseñtiñ. Amosé-o mo e taa mò atanne dabø na m bø sa fø a fø deere sè. Lweero ba mféeñ na mò aa fø gyi akato.’

²² Né keyaafòrè nyosépo-o a ba mò nyanjpe-o akatø-rø, nè oo tøwe gywii mò feyé, ‘Mo nyanjpe, këe siidii ñkpéñ alafa anyø nè fø a taa bò sa mò-o. Ñkee

bee kee siidii ηkpeŋ alafa anya ne mo a nya bo tii si-o.'

23 Ne mo nyanpe-o ye, 'Fo gbaa, fo a waa ato feye fo beeko keyaaafre ko-o. Mo a koɔre fo gyi atanne ngyingyii-ro ηu fo kasentin-o si-o, mo e taa atanne dabe na n sa fo a fo deere se. Lweero ba mfee na mo aa fo akato.'

24-25 Ne ηkeē keyaaafre sasepo-o a bo towe feye, 'Mo nyanpe, n sere fo, ne η nyi feye fo asen bo lej, ne fo e taa keto ne ke moŋ gye fo lee-o, ne fo e koɔre adao teese ne fo moŋ dwii-o fo i kii fo lee-o, amo se-o ne mo a taa fo siidii ηkpeŋ kelafa-o yaa kawu. Ne mo a ya kwii bo taa bo waa-ro pure. Amose-o mbeyəmo kee fo atanne-o peee. Fo lee nee, amose-o koɔre fo ato.'

26 Ne mo nyanpe-o ye, 'Keyaaafre bɔye na worgyapo kasentin e gye fo. Fo ye fo nyi feye mo e taa keto ne ke moŋ gye mo lee-o, ne mo e koɔre adao teese ne moŋ dwii-o mo i kii mo lee. 27 Ne emene ya waa se ne fo moŋ taa mo atanne-o yaa bo beya banke-ro, na mo a kinŋji ba-o na η nya atanne bee bo daiŋjo se?''

28 Ne o bee towe gywii bamo ne bo yere mfeŋ-o feye, 'Mon' koɔre siidii ηkpeŋ kelafa ne e bo ɔnyare mo ase-o taa sa mo ne o de siidii kakpeŋkee-o. 29 Bo lee feye ɔko ne o de keto-o, ba taa bweeto na bo bo tii mo se. Na mo lee nya waa kokyo. Amaa ɔko ne o moŋ de-o feraa, ba koɔre kafwee ne o de-o a bo lee mo ase. 30 Na mon' taa keyaaafre mo ne o maa loŋjo seye-o twee mo bo kyoŋwe kawu kibugyii-ro. Mfeŋ ne ba su, ne ba duŋwi nno-o.' ''

Aneŋ ne Yeesuu i gyi kaye-ro asese peee asen-o

31 Né Yeesuu a kaapo mó agyasepo-o ato bø gye këe feyε, "Kake nsi né mó, dimaadi mó gyi-o, e lee soso na m bø gyi kuwure-o, mó aa Wuribware a mbœa-o e ba na n kyëna mó kuwuregya-o se. **32** Na kaye-rø asesë pëee gyanjë mó akatø-rø. Mfeñ né mó i ke bamø-rø ntui nyø, feyε anëj né mbo ñdeereresepo i lee esanne kokwëe, né o lee eteere mó kokwëe-o. **33** Bamø né bø gye asesë timaa-o du née feyε esanne-o. Bamø né mó e sa a bø yere mó kigyisesaree se. Bamø né baa sanj-o du née feyε eteere-o. Bamø mó né mó e sa a bø yere mó kebenasaree se.

34 Na n kyëna mó kuwure si. Na n tøwe gywií bamø né bø yere mó kigyise si-o feyε, 'Mon' sa a mone akatø gyi, a lee feyε n se Wuribware a yure mone. Amose-o mon' bø gyi kuwure né øø bø beya sa mone lee haree sanj né øø tweëe kaye-o. **35** Bø lee feyε sanj né akon a nya mó-o, né mone a sa mó ateese, né mó a gyi. Sanj né burufo a nya mó-o, né mone a sa mó nkyu, né mó a nuu. Sanj né mó a kii ñfø-o, né mone a kra mó neenee mone aye. **36** Sanj né mone a ñju feyε m buñ aprakæe-o, né mone a sa mó ato, né mó a buñ. Sanj né mone a ñju mó na mó e lø-o, né mone a kya mó-rø. Sanj né baa tii mó tiikpa-o né mone a bø laa mó.'

37 Na asesë timaa amo bise mó feyε, 'Anë nyanjpe, nsanj mó né akon a nya fo, né anë a sa fo ateese, né fo a gyi? Tøwe gywií anë. Beëe nsanj mó né burufo a nya fo, né anë a sa fo nkyu, né fo a nuu? **38** Nsanj mó né anë a beëe ñju fo na fo gye ñfø, né anë a kra fo neenee anë aye? Né nsanj mó né anë a ñju fo, na fo buñ aprakæe, né anë a sa fo ato, né fo a buñ? **39** Nsanj

mo n̄e an̄e a ḥu feyε fo e l̄, b̄eeε baa tii fo tiikpa n̄e an̄e a bo laa fo kya fo-rɔ?

40 Na m b̄enjaa bamo feyε, ‘Mo i gyi mone kaseñtiñ feyε, saj k̄emaa n̄e mone a waa mo kowebεε-ana ngyingyii mo ɔko k̄edamēnañse-ɔ, mone a waa mo, Yeesuu, k̄edamēnañse nee.’

41 Na n t̄owε gywii bamo n̄e bo yere mo k̄ebena se-ɔ feyε, ‘Mon̄e f̄eraa, mon̄' lēe mo as̄. Wuribware a loj mone. Mon̄' nare ya lwee deekpa ne Wuribware a kure bo b̄eya ḥb̄onsam na m̄o kamεε-rɔ awuye-o-ro. Aneñ a deekpa-ɔ maa duñ pεεε. **42** Bo lēe feyε saj n̄e akon̄ a nya mo-ɔ, mone moj sa mo ateese a n gyi. Sañ n̄e burufo a nya mo-ɔ, mone moj sa mo nkyu a n nuu. **43** Sañ n̄e mo a kii ɔfɔ-ɔ, mone moj kra mo neenεε. Sañ n̄e mone a ḥu feyε m buñ aprakεε-ɔ, mone bēe mone moj sa mo ato buñse. Sañ n̄e mone a ḥu feyε mo e l̄, n̄e n da tiikpa-ɔ-rɔ-ɔ, mone moj bo laa mo na mon̄' kya mo-rɔ!'

44 Na asesε b̄oye amo b̄enjaa mo feyε, ‘Ane nyañpe, nsaj mo n̄e an̄e a ḥu fo na akon̄ de fo, n̄e an̄e a kine k̄esa fo ateese? T̄owε gywii an̄e. Ne nsaj mo n̄e an̄e a ḥu fo na burufo de fo, n̄e an̄e a kine k̄esa fo nkyu? Nsaj mo n̄e an̄e a ḥu fo feyε ɔfɔ, n̄e an̄e a kine k̄ekra fo neenεε, b̄eeε an̄e a ḥu fo na fo buñ aprakεε, n̄e an̄e a kine k̄esa fo ato buñse? B̄eeε nsaj mo n̄e an̄e a ḥu fo na fo e l̄ b̄eeε fo da tiikpa, n̄e an̄e a kine k̄ebø kya fo-rɔ?’

45 Na m b̄enjaa bamo feyε, ‘Mo i gyi mone kaseñtiñ feyε saj k̄emaa n̄e mone a ḥu mo kowebεε-ana ngyingyii-o mo ɔko na o gyi aworefɔ, n̄e mone a kine kowaa mo

kedamēnaŋse, saŋ amo-o mo, Yeesuu, nē mōne a kine kowaa kedamēnaŋse.'

46 Aneŋ a asesə bɔyē-ɔ nē mo e gya a m bo kyoŋwe mfeŋ nē bamō kesebəgyiiri maa lōwē pεεe-ɔ. Asesə timaa-o fəraa e nya ŋkpa na kukyure nē a moŋ de kee-ɔ."

26

*Aneŋ nē baa da Yeesuu kuŋu si kikpuni-o
(Maak 14.1-2; Lukas 22.1-2; Yohanee 11.45-53)*

1 Yeesuu a kaapø mō agyasəpo-ɔ amo-ɔ pεεe lowe-ɔ, nē ɔɔ tɔwē gywií bamō feyε, **2** "Mōne nyi feyε ŋke ŋnyo bø fo-ɔ, Wuribware-a-kya-anē-yawē a ateese-o kigybøe e fo. Saŋ-ɔ na bø taa mo, dimaadi mō gyi-o, waa boko kesaree-rø na bø da mo bø mera kiyii kpare-abee-rø sē mɔɔ."

3 Nē Wuribware ałəŋŋəpo abrəsə na maŋ abrəsə a gyanjø ałəŋŋəpo brəsə nē ba t̄eɛ mō ε Kayafas-ɔ lɔŋ-nø. **4** Nē baa lēe ba kpa ekpa nē ba bɔrɔ sē a bø kra Yeesuu, na ɔko moŋ ŋu-o, na bø mɔɔ. **5** Amaa bø yε, "Anē ma kra mō Wuribware-a-kya-anē-yawē a ateese kigyi a ŋke-o-ro, a lēe feyε anē ya kra mō ŋke amo-rø, lamaŋ maa sure, na bamō iduŋ fwii, na bø baa ekɔ maŋ-nø."

Aneŋ nē ɔkyeɛ kɔ a twiiri laŋpeŋtaa weɛ Yeesuu kuŋu si Betaniya-o

(Maak 14.3-9; Yohanee 12.1-8)

6 Saŋ amo ŋke ŋko Yeesuu bø Betaniya kamāŋyii-ro. Nē ɔnyare kɔ nē ba t̄eɛ mō ε Simoŋ, nē ɔ b̄eɛ ɔ d̄eɛ ɔ gyɛ bwatəpo-ɔ a nyiŋji mō feyε ɔ bø gyi ateese mō lɔŋ-nø. **7** Yeesuu a te o gyi ateese-o, nē ɔkyeɛ kɔ a lweero ba mō ase. Na o

de mò lanþentaa yawo lèjse kò. Lanþentaa amo bo kaløgyii damenanjse kò nè baa taa kibu nè ba tee këmo ε alabasetaa-ɔ bo waa-ɔ-rɔ nèe. Nè oo twiiri lanþentaa-ɔ weé Yeesuu kuju si.

8 Yeesuu agyasépo-ɔ a ḥu amo-ɔ, nè bamø idun a fwii. Nè bo yε, “Ntètɔ e gye lanþentaa amo kenyera anej? **9** Өkyee mɔ a fe lanþentaa mɔ nèe, weetee ɔ nya atanne bweeto, na ɔ nya taa atanne-ɔ bo sa atiripo.”

10 Yeesuu a nyi këtɔ nè ba tòwè këmo a aseñ-ɔ se-ɔ, nè ɔɔ tòwè gywii bamø feyε, “Ntètɔ se nè mònè e waa mò anej? M fëraa mɔ ase, atɔ timaa na kedamenanjse nè ɔɔ waa. **11** Mònè de atiripo mònè ase sanj këmaa, amaa m fëraa mɔ aa mònè maa kyëna a ane bo yo. **12** Këtɔ nè ɔɔ waa-ɔ e gye feyε mò a twiiri lanþentaa-ɔ weé mɔ se-ɔ, ɔɔ ba a ɔ bo lønjɔ mɔ kayowore bo sa mɔ kipure-o nèe. **13** Mbeyɔmɔ mɔ i gyi mònè kasenjinq feyε kaye mɔ pεee-rɔ tɔŋ këmaa nè ba tòwè abwareṣen-ɔ, bo lee këtɔ nè Өkyee mɔ a waa-ɔ se-ɔ, mò kenyare maa muri amo-rɔ daa.”

Anej nè Yudas a sure si feyε o gyi Yeesuu kidiburo-o

(Maak 14.10-11; Lukas 22.3-6)

14 Mfèn nè Yeesuu agyasépo kudu anyɔ-ɔ økɔ nè ba tee mò ε Yudas Kariyotinyi-o a yɔ Wuribwarel alønjɔpo abræse-ɔ ase. **15** Nè ɔɔ tòwè gywii bamø feyε, “Mɔ ya taa Yeesuu bo waa mònè kesaree-rɔ, atanne afene nè mònè e sa mɔ?” Nè baa kare atannegyi fufuri adusa nè kékëmaa a fɔ siidii aduna-ɔ sa mò (GHC 1,200). **16** Lee kake amo bo yo

ne Yudas a lee o kpa kpa ne o bo lee Yeesuu bo sa bamo-o.

*Siraa ne Yeesuu mò aa mò agyasepo-o a waa na
bo gyi Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateese-o
(Maak 14.12-16; Lukas 22.7-13, 21-23)*

¹⁷ Kadawókywéé a kake ne ka gyé nkpeé ne ba gyi bodobodoo ne yiisi moñ te-ro-o, ne Yeesuu a agyasepo-o bokó a ba mò ase bo bise mò feyé, “Mfene ne fo e kpa feyé ané ya lənjə sa fo a fo ya gyi Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateese-o?”

¹⁸ Ne Yeesuu a beñjaa bamo feyé bo yø onyaré ko ase manj-nø na bo tøwé gywii mò feyé, “Jkaapropo-o yé mò sanj-o a ba. Amosé-o o kpa feyé mò aa mò agyasepo-o gyi Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateese-o fo lənj-nø neé.”

¹⁹ Ne agyasepo amo a waa ané ne Yeesuu a tøwé gywii bamo-o, ne baa waa Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateese-o siraamfén.

*Ané nyajré a ateese-o
(Maak 14.17-26; Lukas 22.14-23; Yohanee 13.1-2, 21-30; 1 Korintoo awuye 11.23-25)*

²⁰ Kyawé a lowé-o, ne Yeesuu mò aa mò agyasepo kudu anyo-o a kyéna a bo gyi Wuribware-a-kya-ané-yawé a ateese-o. ²¹ Bamø a te ba gyi-o, ne Yeesuu yé, “Mo e tøwé mo i gywii mone feyé mone-rø øko i gyi mo kidiburo.”

²² Mò a tøwe ané-o, ne aa waa bamø mféere bweetø. Ne baa lee ba bise mò kegyase kegyase feyé, “Kasentij neé, mo ne fo de, bëee?”

²³ Ne Yeesuu a lee kano feyé, “Øko ne mo aa mò kesareé i di gyaré kɔŋkɔ-rø ané i gyi-o e gyé ne o gyi mo kidiburo. ²⁴ Mo, dimaadi mò gyi-o, i wu

feyε anεŋ nε baa kyօrεε mo aseŋ waa abwareseŋ wօre-ɔ-rɔ-ɔ. Amaa ɔko nε o gyi mo kidiburo-o i ȳu aseŋ nee fεε. Bo dεε bo moŋ kowε anεŋ a sεsε-ɔ nee, weetee a bo.”

²⁵ Nε Yudas odiburopo-ɔ yε, “Okaapopo, mo nε fo de, bεε?”

Nε Yeesuu a bεŋŋaa mò feyε, “Fø nyi gbaa.”

²⁶ Saŋ nε bo maa sε ba gyi-o, nε Yeesuu a taa bodobodoo, nε ɔɔ sa Wuribware aŋse wee sε, nε ɔɔ teŋŋe-ɔ sa mò agyasepo-ɔ. Nε ɔ yε, “Mon' kɔɔre, na mon' gyi. Mo koyowaregyi nee.”

²⁷ Nε ɔɔ taa nta kɔtɔrenkyu bɔrɔ, nε ɔɔ sa Wuribware aŋse wee sε, nε ɔɔ taa sa bamɔ. Nε ɔ yε, “Monε pεεε, mon' kɔɔre nuu. ²⁸ Mo mbogya nε n twiiri a ȳ wee, na Wuribware nya taa asešε bweetɔ ebowε bo ke bamɔ-ɔ nee. Mo mbogya nε n tii Wuribware na asešε mbonjɔ-ɔ a etan popwεε-ɔ kanɔ-ɔ nee. ²⁹ Mo e tɔwε mo i gywii monε feyε lee mbeyamɔ bo yo, ma lee nuu nta mo pεεε, amɔ ȳke nsi nε mo aa monε i nuu nta popwεε saŋ nε n sε Wuribware e ba a ɔ bo gyi mò kuwure-o.”

³⁰ Nε baa waa kilin bo kyօrɔ Wuribware mfeŋ, nε baa lee kawu yɔ Mfɔ-Ayii kεbεe-ɔ se.

*Anεŋ nε Yeesuuyε Peetroo e tɔwε εɔ moŋ nyi mò-ɔ
(Maak 14.27-31; Lukas 22.31-34; Yohanee 13.36-38)*

³¹ Nε Yeesuu a bεε kya sε tɔwε gywii mò agyasepo-ɔ feyε, “Monε pεεε mo e sere a mon' yɔwε mo kanye mo, feyε anεŋ nε abwareseŋ wօre-ɔ a tɔwε ε,

‘Wuribware e moa esanne odeeresepon-ɔ,

na ዝሃንኑ-ው የዚያ ሙሉ በራዕ-ሩ-ው.*

³² Amaa ሙሉ ያ እየነጂ ለእ ለው-ሩ, ሙሉ ፈ ለይ
ሙና እኩዎች እና እ ያ Galileya swēere se.”

³³ Mfēj nē Peetroo a ተወደ gywii Yeesuu feyε,
“Haree ሙሉ bēekō-ana ሙሉ ያ sere, m feraa ma sere
a እ ያዕ fo.”

³⁴ Nē Yeesuu ሙሉ a ቤትኑ aa ሙሉ feyε, “Mo ፈ ተወደ
ሙሉ i gywii fo feyε, fo ፈ swēe iluwi esa kanye ሙሉ
feyε fo moj nyi ሙሉ pwεe na kyanare dεe fore.”

³⁵ Nē Peetroo a ቤት ቤትኑ aa ሙሉ feyε, “Haree amo
ፈ ለሞ አው fo lowi gbaa, ma ተወደ feyε moj nyi fo.”
Nē agyasepo nē baa sanj-ው የዚያ ሙሉ a ተወደ anej dεe.

*Anej nē Yeesuu a ya kore kebwarekore
Getesemanee-ው*

(Maak 14.32-42; Lukas 22.39-46)

³⁶ Amo-ው kamεε-ሩ, nē Yeesuu ሙሉ aa ሙሉ
agyasepo-ው a ba banet ko nē ba tee ሙሉ ε
Getesemanee-ው-ሩ. Nē እወ ተወደ gywii bamō
feyε, “Mon' kyena mfee, na እ ያ nnoj ya kore
kebwarekore.” ³⁷ Nē እወ tee Peetroo na Sibidii ሙሉ
gyi-ana anyo-ው, bamō ፈ gyē Yakubu na Yohanee,
bo tii ሙሉ eyee se, nē baa yo. Mfēj nē ሙሉ abaa-ሩ a
yore, nē ሙሉ kayowore-ሩ a waa ሙሉ yoreyore. ³⁸ Nē
እወ ተወደ gywii bamō feyε, “Mo bore-ሩ i duñwi mo
bweet, haree ሙሉ ፈ kpa a እ wu. To, mon' kyinji
kyena ሙሉ ase mfee.”

³⁹ Nē እወ nare yo akat-ሁ kafwee, nē እወ ya kyon
di kame si swēere. Nē እወ kore Wuribware feyε, “N
se Wuribware, ሙሉ ፈ kore fo nee feyε, amo ፈ kaa
a baare, fo sa a ሙሉ aworef እ nē mo i gyi-o ሙሉ gyē

* **26:31** Sakariya 13.7.

kεε, na m ma wu. Amaa kanɔ ηkemaa nε fo e kpa-ɔ bware sa mo.”

40 Nε oo kinjji ya to feyε mò agyasepo asa amo pεee a di idi. Nε oo bise Peetroo feyε, “Emenē se nε mone abee asa moŋ taare kyena mɔ ase dɔŋhweree kɔŋkɔ, na mone moŋ di idi? **41** To, mon' kyinjji kyena, na mon' kore kɛbwarekore feyε ɔbɔnsam ma kaŋ kyɔ mone-rɔ kεe feyε mone i kinjji kamεe aaa. Mone nkpono e kpa kikyinjji kyena, amaa mone nyowore-rɔ mo a waa yoreyore.”

42 Nε oo bee yɔ ya kore kɛbwarekore. Nε o yε, “N se, mo aworefɔ nε mo i gyi-o e ma gye kεε, na moŋ gyi amo lowε wu feraa, aneŋ nε fo e kpa-ɔ e gye nε a waa.”

43 Nε oo bee kinjji ya to feyε mò agyasepo-ɔ a bee di idi. Bo moŋ taare kra idi. **44** Nε Yeesuu a bee yowε bamɔ ya kore kɛbwarekore sasepo feyε aneŋ nε oo kore nyosepo-ɔ.

45 Nε oo bee kinjji yɔ agyasepo amo ase ya tɔwε feyε, “Mone saŋ mone i di idi mone i kyure nee eee? To, saŋ a fo mbeyɔmɔ. Mon' deere, ba lee mo, dimaadi mò gyi-o, ba sa ebɔye awaapo, na bo nya mo se kεyaaleŋ. **46** Mon' kεe, oko nε o gyi mò kidiburo-o e ba-ɔ. Mon' koso a ane yɔ na ane ya gyanja mò.”

Aneŋ nε baa kra Yeesuu-o

(Maak 14.43-52; Lukas 22.47-53; Yohanee 18.2-12)

47 Yeesuu saŋ o sa seŋsa o gywii mò agyasepo-ɔ, nε Yudas nε o gye agyasepo kudu anyɔ-ɔ okɔ-ɔ a fo. Mò aa aseſe kukwii dabε kɔ na bamɔ apaŋ na akyokuŋ ya ba. Wuribware aləŋŋəpo abreſε-ɔ na maŋ abreſε-ɔ ya suŋ bamɔ. **48** Amɔ odiburopo-ɔ

a kyə kaapo aseſe amo nē bo gya mὸ sę ba ba-ɔ kpa nē ba bɔrɔ sę a bo kra Yeesuu-o. Ḍo tɔwę gywii bamo nē ſeyε, “Okø nē mo e yɔ a n̄ ya ka mὸ kanɔ-ɔ e gyę mὸ nē monę e kpa-ɔ. Mon' kra mὸ, na mon' taa mὸ nare!” ⁴⁹ Amose-ɔ Yudas a deŋ fo-ɔ, nē ɔɔ yɔ Yeesuu aſe ya t̄eē mὸ ſeyε, “Okaapopo.” Nē ɔɔ kyokywē mὸ kedaabɔŋ damenajse ka mὸ kanɔ, feyε aneŋ nē Yudaa awuye e ka abεε kanɔ saŋ kemaa-ɔ.

⁵⁰ Nē Yeesuu a lee kanɔ feyε, “Mo nyare, waa ketɔ nē fo a ba a fo bo waa-ɔ lōwe.” Nē baa ba bo kra Yeesuu. Ne baa kra mὸ-ro keŋken. ⁵¹ Mfeŋ nē Yeesuu a agyasepo-ɔ ɔkø a gyiiri mὸ kępaŋ lęe kęmo kegyafo-ro bo nę Wuribware ɔləŋŋəpo bręsε a anya-ɔ ɔkø kęsəbə teŋ.

⁵² Amaa nē Yeesuu a tɔwę gywii mὸ feyε, “Yɔwę, na fo taa fo kępaŋ-ɔ bo waa kęmo kegyafo-ro. Okemaa nē ɔ taa kępaŋ a ɔ bo kɔ-ɔ, ba ba kępaŋ a bo bo mɔɔ mὸ. ⁵³ Fo moŋ nyi feyε mo e taare a n t̄eē n sę Wuribware a ɔ bo kya mo-ro aaa? Na puri-ro ɔ ba mὸ mbɔɔ anaapo-ɔ ηkpeŋ ηkpeŋ bo kyoŋwę aaa? ⁵⁴ Mὸ ya sa nē baa morowę mo lęe anyare mą kęsaree-ɔ feraa, emenę nē mo i wu mo lowi nē baa kyoree mo aſeŋ abwareſen wɔre-ɔ-ro-ɔ nē?”

⁵⁵ Mfeŋ nē Yeesuu a tɔwę gywii bamo nē baa kra mὸ bo de-ro-o feyε, “Amo monę a ba apan na akyokuŋ nē a mon' ba bo kra mo feyε oyu-o ooo? Nke mfene mɔ-ro mo aa monę nē na n te Wuribware sunkpa kabuno-o mo e kaapo abwareſen, na monę mą monę moŋ kra mo? ⁵⁶ Amaa amo-ɔ a ba aneŋ nē na ketɔ nē Wuribware a akyaamee-ɔ bokø a kyoree mo aſeŋ waa abwareſen wɔre-ɔ-ro-ɔ nya waa kaseŋtiŋ.”

Mfəŋ nə Yeesuu a agyasepo-o pεee a sere yowē mò.

Aneŋ nə baa yaa Yeesuu Yudaa awuye a iwurekpa-o

(Maak 14.53-65; Lukas 22.54-55, 63-71; Yohane 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ To, nə bamə nə baa kra Yeesuu-o a taa mò yaa Wuribware ələŋŋəpo bresə Kayafas a ləŋ-o-ro, mfəŋ nə Wuribware mbraa akaapopo na maŋ abresə e gyaŋŋe-o.

⁵⁸ Nə Peetroo a sii kaməe o gya bamə se. ɔ̄ gya bamə se aneŋ-aaa ya bə fo ələŋŋəpo bresə a ləŋ amo kanə, nə oo lwee ləŋ-o kabuno-o-ro. Mfəŋ nə ɔ̄ kyena adeeresepo kə asə na o nya ɳu kətə nə kə e yo se-o.

⁵⁹ Nə Wuribware aləŋŋəpo abresə-o na agyaŋŋəpo-o pεee a buwi kpa kanətən nə ba yere se na Yeesuu gyi kəpə a bə nya məo mò-o. ⁶⁰ Nə baa buwi kpa kpənə. Asesə bweetə a bə ba bamə ayeba bə kye mò gbaa ooo, o moŋ gyi kəpə, a lee feyə bamə ayeba-o moŋ yere abee se.

Nə ɳkee abee anyə a koso ba ayeba bə porə Yeesuu feyə, ⁶¹ “Onyare mə ye, ‘Mo e taare a m bwee Wuribware sunkpa-o, na ɳke nsa kaməe-rə na m pwee mò bə yera.’ ”

⁶² Nə Wuribware ələŋŋəpo bresə-o a kyuwi-ro. Nə oo bise Yeesuu feyə, “Amə fo moŋ de aseŋ mo pεee nə ba təwə ba kye fo-o kanəlee aaa?” ⁶³ Nə Yeesuu a laato.

Nə ələŋŋəpo bresə-o a təwə gywii mò feyə, “Ka Wuribware nə mò wore dooo i de ɳkpa-o keyaa, təwə gywii ane feyə fo e gyə Kristoo, Wuribware

mò gyi ne oo suŋ mò bo kyoŋwé-o, bεεε n gyé fo e gye.”

⁶⁴ Nkee fəraa ne Yeesuu a lee kanə feyε, “Aneŋ ne a du-o dεε ne fo a tɔwε-o. Kεtə nε ki tii si-o e gyε feyε mɔnε saŋ mɔnε i nju mo, dimaadi mò gyi-o, a te Bo-elen-j-o-kyoŋ-ɔkemaa-Bware kigyise si, na mo aa mò a gyi mò kuwure dabe-o, na mo a lee awore-rə mo e ba.”*

⁶⁵ Amo fəraa ne ɔləŋŋəpo bresε-o a ba kadunjfwii bo kyan mò fəŋfəŋ waagya-rə. Nε o ye, “Onyarə mo a tɔwε abuseŋseŋ. Anε maa lεε kpa a ɔkə tɔwε kɔtəkɔ pweε a anε dεε nju feyε o gyi kεpə. Mɔnε a nu aseŋ ne ɔɔ tɔwε bo kye Wuribware-o, o ye mò aa Wuribware ta. ⁶⁶ Amoſe-o emenε ne mɔnε e fa feyε anε waa mò?”

Nε bamə pεεε a sure si feyε o gyi kεpə, amoſe-o bo mɔɔ mò.

⁶⁷ Mfεŋ dεε ne boŋko a lεε ba tweε akyɔnε ba waa Yeesuu akatɔ-rə, na ba da mò akuntiŋ. Nε boŋko mo a da mò abaa. ⁶⁸ Nε bo ye, “Fø i nyi feyε fo gyε Kristoo ne Wuribware a suŋ-o, tɔwε mò ne ɔɔ da fo-o gywii anε.”

*Anεŋ ne Peetroo a sweε feyε o moŋ nyi Yeesuu-o
(Maak 14.66-72; Lukas 22.56-62; Yohanee
18.15-18, 25-27)*

⁶⁹ Bamə a gyi Yeesuu aseŋ kεkyan-nɔ-o na Peetroo saŋ o te kabuno mfεŋ. Nε kabre ko a ba mò ase bo tɔwε feyε, “Fø gbaa fo aa Yeesuu Galileyanyi mo e dεε mɔnε naa.”

⁷⁰ Nε Peetroo a sweε bamə pεεε akatɔ-rə feyε, “Moŋ nu aseŋ ne fo e tɔwε amo-o kaase.” Ne

* **26:64** Daniel 7.13-14.

oo nare ya yere loŋ-ɔ kibunogyi-ro. ⁷¹ Mfəŋ-ɔ ne kabre kɔ mɔ a bɛe ɳu mò. Ne oo tɔwɛ gywii bamɔ ne bo bo mfəŋ-ɔ feyɛ, “Onyare mɔ na Yeesuu Nasaretenyi-o e gyɛ ne bo naa.”

⁷² Amaa Peetroo a bɛe swee feyɛ, “Kasentij ne mo e tɔwɛ, ma ba ayeba nee. Mo e ka Wuribware se keyaa feyɛ moŋ nyi ɔnyare amo.”

⁷³ Ketɔ a bɛe waa kafwee-ɔ, ne bamɔ ne bo yere mfəŋ-ɔ a tɔwɛ gywii Peetroo feyɛ, “Fo maa taare a fo gyiiri ikii feyɛ fo moŋ gye Yeesuu a asesɛ-ɔ ɔko, a lee feyɛ kpa kemaa se fo seŋsa i lee fo kawu.”

⁷⁴ Ne Peetroo a bɛe beŋjaa feyɛ, “Mo e ka keyaa feyɛ n kyɔ moŋ nyi ɔnyare mɔ ne moŋ e tɔwɛ mò asen-ɔ. Ne asen mɔ ne mo e tɔwɛ-ɔ e moŋ gye kasentij, amo feraa Wuribware loŋ mo.” Ne oo bɛe ka aneŋ a keyaa-ɔ iluwi bwɛetɔ.

Mò kedeŋ tɔwɛ aneŋ lowe-ɔ, ne kyanjare a fore. ⁷⁵ Ne oo nyinji aneŋ ne Yeesuu a tɔwɛ gywii mò-ɔ se feyɛ, “Fo e swee iluwi esa feyɛ fo moŋ nyi mo pwɛe na kyanjare dɛe fore”-ɔ. Ne oo yo kawu ya su bwɛetɔ.

27

Anen ne baa yaa Yeesuu Romanyi gominaa akatɔ-rɔ-ɔ

(Maak 15.1; Lukas 23.1-2; Yohanee 18.28-32)

¹ Kaye ɳke gyegyayɛ tututu-o, ne Wuribware aləŋŋɔpo abresɛ na maŋ abresɛ pɛee a gyanjɛ da kikpuni feyɛ bo mɔɔ Yeesuu. ² Ne baa ba agbarabi bo da mò asaree-ɔ, ne baa yaa mò Romanyi gominaa ne ba tɛe mò ε Pilat-o akatɔ-rɔ, na o sa bamɔ kpa feyɛ bo mɔɔ mò.

*Anęŋ nę Yudas odiburopo-o a nu mὸ eyee, nę oo
wu-o
(Ayaa-rɔ ayerepo asunj 1.18-19)*

³ Amo Yudas odiburopo-o a እኔ feye baa bu Yeesuu kēpə tōwē feye ba mao mὸ-o, nę oo nu mὸ eyee, nę ዘ ፍ Wuribware alənəjəpō abrəsə-o na maŋ abrəsə-o asə ya kiŋjaa atanne fufuri agyi adusa nę baa sa mὸ-o sa bamō. ⁴ Nę ዘ tōwē gywii bamō feye, “Mo a waa bɔye feye mo a gyi ሽንያረ timaa amo kidiburo.”

Nę baa bęnjaa mὸ feye, “Amo-o tiri anę aaa? Fo wore fo asej nęe.”

⁵ Nę Yudas a ya twęe atanne-o bō bęya sweere Wuribware sunkpa. Nę ዘ lęe mfenj ya kya mὸ eyee fe, nę oo wu.

⁶ Wuribware alənəjəpō abrəsə-o a እኔ atanne-o da sweere mfenj-o, nę bō ye, “Atanne nę anę a bō ka ሽንያረ kō lowi kōkō-o nęe. Mbogya atanne nęe, anę se-o a de iyisi. Amo se-o a kye anę mbraa feye anę taa waa Wuribware sunkpa a atanne nę a da-o-ro.” ⁷ Bamō a fa atanne amo asej lōwē-o, nę baa waa kano ba atanne-o bō sāo sweere kō nę ba tēe ε ጽዋዬሬpo a sweere-o, na bō nya pure afō nę bō mfenj, nę ba wu-o sweere amo se. ⁸ Amo se-o nę ba tēe sweere amo feye, “Mbogya a sweere-o” bō fo ndōo. ⁹⁻¹⁰ Anę se-o, anę nę Wuribware kyaamee Yeremeya a kyoree waa abwaresej wore-o-ro-o a ba kaseñtiŋ. ዓ kyor ee feye,

“Nę Isireelii awuye a sure si feye ba ka atanne fufuri agyi-ro adusa a bō sa mὸ. Nę baa ba atanne mō bō sāo sweere nę ba tēe ε ጽዋዬሬpo a

sweere-o, feyε aneŋ ne mo nyanjpe Wuribware a tawę gywii mo feyε n waa-o.”*

*Aneŋ ne Romanyi gominaa a sure si feyε bo mao
Yeesuu-o
(Maak 15.2-15; Lukas 23.3-5, 13-25; Yohanee 18.33-38)*

11 Bamø a yaa Yeesuu Romanyi gominaa-o akatɔ-rɔ-o, ne gominaa-o a bise mò feyε, “Baa porɔ fo feyε fo a tawę feyε fo e gye Yudaa awuye owure-o. Emenę ne fo i lee kano?”

Ne Yeesuu a bęnjaa mò feyε, “Señbise mɔ a lee fo ase nee eee?”

12 Amaa Wuribware aləŋŋəpo abresε-o na maŋ abresε a mpɔrɔ-o, Yeesuu moŋ lee mmɔ kano. **13** Mfεŋ ne gominaa-o a bise mò feyε, “Fo maa nu aseŋ mɔ ne baa porɔ fo amo se-o ɔɔ?” **14** Amaa Yeesuu moŋ bęnjaa mò. O moŋ lee mpɔrɔ ne baa porɔ mò-o ŋkɔŋko gbaa kano. Aneŋ se-o ne gominaa-o eyee a kpeŋ mò.

15 Amɔ saŋ kemaa mɔ, Wuribware-a-kya-aneyowę a ateeše kigyi-o-ro, Romanyi gominaa i lee bamø ne oo tii bamø tiikpa-o ɔkɔ ne lamanj e kpa-o na o narę ya kyure. **16** Saŋ amo-o ne oo tii ɔnyare kɔ ne ba tee mò ε Bar-Abas-o ne ɔkemaa nyi mò asun bøyę ne ɔɔ waa-o. **17** Amose-o lamanj-o a gyanję gominaa-o akatɔ-rɔ bo kore mò feyε o lee bamø ne oo tii-o ɔkɔ sa bamø-o, ne ɔɔ bęnjaa bamø feyε, “To, mmɔ ne mone e kpa feyε n lee mò lee tiikpa sa mone, Bar-Abas bęee Yeesuu ne bokɔ e tee mò ε Kristoo ne Wuribware a suŋ-o ooo?” **18** Amɔ

* **27:9-10** Sakariya 11.12-13; Yeremęya 19.1-13; 32.6-9.

gominaa-o nyi damenaŋse fεyε kɔkwεe sε nε baa kra Yeesuu baa mò ase.

19 Gominaa-o a te mò seŋgyikpa a kagya-ɔ se mfεŋ-ɔ, nε mò ka a kra bø kyoŋwε mò fεyε, “Mø e kore fo neε fεyε fo ma waa ɔnyare timaa amo seye. Bø lee fεyε ndee kanye mo a ku mò dee, nε aa waa mo nya bweetɔ.”

20 Nε Wuribware aləŋŋəpo abrɛsε-ɔ na maŋ abrɛsε-ɔ a da lamanj-ɔ kanɔ sε fεyε bø tɔwε gywii gominaa-o fεyε o yɔwε Bar-Abas bø sa bamø, na o mɔɔ Yeesuu. **21** Amoſe-ɔ gominaa-o a bεe bise bamø fεyε, “Abεe anyɔ mɔ-rɔ, mmo nε mone e kpa fεyε n yɔwε mò a m bø sa mone?” Nε baa lee kanɔ fεyε, “Bar-Abas.”

22 Nε gominaa-o yε, “Nε ntetɔ nε mone yε n waa Yeesuu nε ba tεe mò e Kristoo-o?”

Amo ſeraa nε bamø pεeε a fεe-rɔ beŋŋaa mò fεyε, “Da mò bø mera kiyii kpare-abεe-rɔ se!”

23 Nε gominaa-o yε, “Ntetɔ bøyε gbaa nε oo waa?”

Nε baa bεe fεe-rɔ keŋkeŋ fεyε, “Da mò bø mera kiyii kpare-abεe-rɔ se!”

24 Nε lamanj-ɔ a lee ba fεe-rɔ, nε baa fεe-rɔ aneŋ-aaa. Gominaa-o a ɻu fεyε o maa lee taare a o waa seyε bø kɔɔrε Yeesuu-o, nε ɻkee aseŋ e kpa a a bee ba maŋ-ɔ-rɔ-ɔ, nε oo sa kanɔ, ne baa baa mò kyanse na nkyu. Nε oo fwεe mò asaree lamanj-ɔ akatɔ-rɔ. Nε oo tɔwε gywii bamø fεyε, “Moŋ gye mone ɔgyenŋkpeepo ɔnyare mo lowi-ro. Mone fəŋfəŋ awaase nee.”

25 Nε lamanj-ɔ pεeε yε, “Sa a ɔnyare mo kεsεbøgyiiri nε ane e sa mò-ɔ kinŋji nya ane aa ane agyi si.”

26 Mfēj nē gominaa-o a yōwē Bar-Abas bō sa bamō. Nē ወ sa nē mō asoogyaa awuye-o እkō a da Yeesuu paara, nē ወ taa mō sa bamō feyε asoogyaa awuye-o ya da mō bō mera kiyii kpare-abee-rō se.

*Anēj nē asoogyaa awuye-o a waa Yeesuu
ηwaagyiseñjē-ō
(Maak 15.16-20; Yohanee 19.2-3)*

27 Nē gominaa a asoogyaa awuye-o a taa Yeesuu yaa gominaa a lōj-ō-rō, nē baa tēe bamō bēekō-ana bō gyañjē yērē muruwaa mō. **28** Nē baa buñji mō atā buñse, nē baa taa waagya pipee bō buñ mō feyε mō a gyē owure-o. **29** Nē baa ba iwu bō lō kuwurepa bō buñ mō. Nē baa taa kayii naresesē bō waa mō kigyisesareē-rō. Nē baa lēe ba gyāñjō mō ayaa-rō ba waa mō ηwaagyiseñjē feyε, “Añsuma, nana, Yudaa awuye owure.”

30 Nē baa tweē akyōnē wēe mō se, nē baa ba kayii-o bō dayē mō kūju-ro anēj-aaa. **31** Sañ nē baa waa mō ηwaagyiseñjē lōwē-ō, nē baa lee waagya-ō, nē baa ba mō fōñfōñ atā bō buñ mō. Nē baa taa mō ba yō a bō ya da mō bō mera kiyii kpare-abee-rō se.

*Anēj nē baa da Yeesuu bō mera kiyii kpare-
abee-rō se-ō
(Maak 15.21-32; Lukas 23.26-43; Yohanee
19.17-27)*

32 Sañ nē asoogyaa awuye-o de Yeesuu ba yō-ō, nē baa gyañjaa የonyareē kō nē ወ leē Kireenee mañ-nō, nē ba tēe mō ε Simōñ-ō. Nē asoogyaa awuye-o a yērē mō waa-rō feyε ዓ sōrō Yeesuu a kiyii kpare-abee-rō-ō. **33** Nē baa yaa Yeesuu mfēj nē ba tēe ε Gologotaa-o (kaasē ε kaapo feyε

Koləŋkɔrɔŋgyi-Swēere). **34** Né baa bo sa Yeesuu nta né baa ba kadwii bo waa-rɔ-o na mò kayowore-rɔ ma lée dunwi mò. Mò a da kée-o, né oo kine kunuu. **35** Né asoogyaa awuye-o a ba ndangyii bo da mò bo mera mò kiyii kpare-abee-rɔ-o se. Mfəŋ né baa waa mpini mpini bo ke mò ato buŋse-rɔ taa-o.* **36** Amo kamεε-rɔ né baa kyεna mfəŋ dεerε mò se.

37 Né baa taa kaworetaa kó bo mera Yeesuu aŋu si. Gominaa-o a kyorεε kamø se feyε, “Mon' kée Yeesuu, Yudaa awuye owure-o.”

38 Né baa bεe da ayu kó, ɔko bo mera kiyii kpare-abee-rɔ kó se Yeesuu kigyiise si, né baa bεe da ɔko-o bo mera koko se mò kεbεna se.

39 Asεsε né ba kyon mfəŋ-o e da abaa-rɔ nee, **40** na ba saare Yeesuu feyε, “Mboo. Nee fo yε fo i bwee Wuribware suŋkpa-o na ŋke nsa kamεε fo bεe pwεe mo bo yera ε? Mbeyømø, fo i nyi feyε fo gye Wuribware mò gyi-o, kporowε lεe kiyii kpare-abee-rɔ mo se ba sweere bo morowε fo eyee.”

41 Aneŋ dεe né Wuribware aləŋŋøpo abresε-o na Wuribware mbraa akaapopo-o na manj abresε-o a mii nnø kyo mò, na ba məse mò. **42** Na ba tɔwε ba gywii abee feyε, “Oo morowε bokø, amaa o maa taare a o morowε mò eyee. Mon' sa a ane kée feyε, mò a tɔwε feyε o gye ane Isireelii awuye a owure-o nee-o, o taare a o lee kiyii kpare-abee-rɔ mo se ba sweere aaa. Né mò ya taare feraa, ane e kɔɔre mò a ane gyi. **43** O yε oɔ kɔɔre Wuribware gyi, né o bee o yε o gye Wuribware mò gyi-o nee. Amose-o mon' sa a ane kée feyε Wuribware e kpa a o morowε mò mbeyømø nee eee.”

* **27:35** Kilin 22.18.

44 Aneŋ dεε nε ayu nε baa da bamo ayii kpare-abεε-rɔ-sε-ɔ sε-ɔ

*Aneŋ nε Yeesuu a wu kiyii kpare-abεε-rɔ-sε-ɔ
(Maak 15.33-41; Lukas 23.44-49; Yohanee 19.28-30)*

45 Saŋ nε mpasε a fo-ɔ, nε kyowε a yowε keda, nε kibugyi a da sweere amo se pεε. Nε kaa gyi edəŋhweree esa. **46** Saŋ amo a kpa a ɔ gyε kεε-ɔ, nε Yeesuu a faa-rɔ keŋken mɔ aye-rɔ Heebrii feyε, “Ili, Ili, lama sabakatani,” kaase e kaapo feyε, “O Wuribware, O Wuribware, ntetɔ se nε fo a kine mo?”

47 Nε bamo ne bo bo mfeŋ-ɔ moŋ nu mɔ asen-ɔ kaase, nε boko yε, “Mon' nu, Wuribwarε kyaamε Iliya, nε ɔ tee.” **48** Nε bamo-rɔ okɔ a ɻwεenaŋ ya ba ikyikyee bo da nta-rɔ, nε ɔ taa bo kyεna kayii si. Nε oo teyi bo waa Yeesuu kanɔ-rɔ na ɔ nya kyokywε. **49** Bamo nε baa saŋ-ɔ yε, “Yowε. Mon' sa a ane yere na ane kεe feyε Iliya e ba a ɔ bo morowε mɔ aaa.”

50 Mfeŋ nε Yeesuu a faa-rɔ keŋken, nε oo kii Ebware lee.

51 Puri amo-rɔ nε waagya nε baa bo kuŋ Wuribwarε sunjkpa a dɔdɔ-rɔ a kεkyan-ɔ a kyan-nɔ leẽ soso ya bo da kaase. Nε sweere a lenkpaŋ, nε aforε a bweebwee-ro. **52** Nε agyεraŋta kɔ a gyε buŋni si, nε Wuribwarε asεsε timaa nε baa wu-o bweetɔ a kyiŋni leẽ lowi-ro. **53** Yeesuu a kyiŋni leẽ lowi-ro-o amo kamεε-rɔ-ɔ, nε asεsε amo a leẽ bamo agyεraŋta-ɔ-rɔ lwee Yerɔsalεm maŋ-nɔ, mfeŋ nε asεsε bweetɔ a ɳu bamo.

54 Saŋ nε soogya abrεsε na mɔ asoogya awuye nε ba deerε Yeesuu si-o a ɳu sweere keleŋkpan-ɔ

na kētō kēmaa nē kaa ba-ɔ, nē kufu a nya bamō bweetō. Nē bō ye, “Onyare mō gye Wuribware mō gyi nēe kasēntij.”

⁵⁵ Amō saj amo akyee bweetō mō yere kēfō ba deerē ba kyonwe. Bamō nē baa gya Yeesuu si lee Galileya sweere se yō Yerōsalēm mfeñ-ɔ gye bamō nē bō dees ba deerē mō se-ɔ. ⁵⁶ Akyee amo bokō e gye Mariya Magadalanyi, na Mariya nē o gye Yakubu na Yosēf bamō nyi-o, na Sibidii agyi nyanse anyɔ-ɔ bamō nyi.

*Aneñ nē baa pure Yeesuu-o
(Maak 15.42-47; Lukas 23.50-56; Yohanee 19.38-42)*

⁵⁷⁻⁵⁸ Amō atō wuye kō bō-rō nē ba tēe mō ε Yosēf, nē oo lēe Arimateya manj-nō-ɔ. Mō-ɔ mō a bō kii Yeesuu agyasepo-ɔ okō saj kō. Kēdeepwēta a fō-ɔ, nē oo yō Gominaa Pilat asē ya kōrē mō feyē o taa Yeesuu kifuniñ sa mō a o yaa pure. Nē gominaa-o a sa mō kpa.

⁵⁹ Nē Yosēf a ya maye Yeesuu kifuniñ-o lēe kiyii kpare-abee-rō-ɔ se. Nē oo ba kyeefuri popwēe bō miri mō. ⁶⁰ Nē oo taa mō waa kēgyeranța-rō. Kēgyeranța amo oo kyā ḥeri kēfōrē kō lee bō feyē kēkyan-ɔ sa mō eyee, na mō ya wu na bō pure mō mfeñ. Mō a taa kifuniñ-o bō waa-rō-ɔ, nē oo kuronj kēfōrē dabe kō bō kpuse tii kēgyeranța-ɔ kanō feyē ponē-ɔ. Nē oo nare o yii. ⁶¹ Mō a waa amo-ɔ pēee-ɔ, na Mariya Magadalanyi na Mariya kō-ɔ te na bamō akatō kōrē kēgyeranța-ɔ se ba deerē mō.

Aneñ nē asoogyaa awiye kō a deerē kēgyeranța-ɔ se-ɔ

62 Amo pεεε a waa Ifiyara, kake nε baa waa Wuribware-a-kya-anε-yowε a ateese-o sira-a-o. Kemo kaye nke-o, nε Wuribware aləŋŋəpo abrεsε-ɔ na Farisii awuye-o boko a yø gominaa-o ase. **63** Ne bo ye, “Obresε, anε a nyiŋji si feyε, sanj ne əpennapø Yeesuu te-o, ɔɔ tawε feyε, mò lowi kamεε, amo ya fo nke nsa-ɔ, o kyiŋji a ɔ ba nkpø-rø. **64** Amosε-ɔ anε e kore fo nεe feyε fo sa kanø na bo deere mò kegyeranta-ɔ se bo fo nke nsa. N gye anεŋ, anε sere kufu, nε mò agyasəpo-ɔ e yø a bo ya ywii mò kifuniŋ-o taa yaa bo kweerø, na nkee bo tawε gywii lamaŋ feyε Wuribware a kyiŋji mò leq lowi-ro. Amo ya ba anεŋ, kayeba lalaloŋwε mɔ e kyøŋ kegyenkpø lee-o.”

65 Ne gominaa-o a beŋŋaa bamø feyε, “Mone de kpa feyε mɔn' lee asoogyaa awuye na mɔn' sa a bo ya deere kegyeranta-ɔ se neenee anεŋ nε mone e taare-ɔ.”

66 Ne baa taa asoogyaa awuye ko yaa kegyeranta-ɔ ase. Ne baa kyera keføre dabø nε ki i tii kegyeranta-ɔ kanø əkεεkεe se, na ɔko ma nya kuroŋ kefore-ɔ lee kegyeranta-ɔ kanø se. Ne baa yowε asoogyaa awuye-o wøre feyε bo deere se.

28

Anεŋ nε Yeesuu a kyiŋji leq lowi-ro-o

(Maak 16.1-11; Lukas 24.1-12; Yohanee 20.1-18)

1 Memeneda, kake nε Yudaa awuye-o i kyure, nε bo maa waa kusun kema-a-ɔ a kyøŋ-ɔ, nε Kosiyara gyegyaye kese-ro Mariya Magadalanyi na Mariya ko-ɔ a yø a bo ya deere kegyeranta-ɔ. **2** Bamø a yø ba tɔ-rɔ-ɔ, kaluwa koŋko nε sweere a leŋkpøn bwøetø.

Né Wuribware kabɔɔ ko a lée soso ba sweere kegyeranta-ɔ ase. Né oo kuroŋ kefore dabe-ɔ lee kemo kanɔ se, né oo kyena se. ³ O torɛ se née feyɛ elælees-ɔ, né mò atɔ buŋsɛ a fwiiri pareparepare. ⁴ Né asoogyaa awuye né ba deere kegyeranta-ɔ se-ɔ, kufu a nya bamɔ bweetɔ. Né baa yɔŋ, né baa lee lee daye bɔ da feyɛ bamɔ a wu-o.

⁵ Né Wuribware kabɔɔ-ɔ a sa sɛŋsa gywii akyee-ɔ. O yε, “Mɔnɛ ma sa a kufu nya mɔnɛ. N̄ nyi feyɛ mɔnɛ i buwi mɔnɛ e kpa Yeesuu né baa da mò bɔ mera kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se-ɔ née. ⁶ O moŋ bɔ mfee, oo daree, a lee feyɛ Wuribware a kyiŋni mò lee lowi-ro, feyɛ aneŋ né oo kya tɔwɛ feyɛ Wuribware e waa-ɔ. Mon' bɔ kɛe mfeŋ né oo di-o. ⁷ Amose-ɔ, mbeyɔmɔ, mon' narɛ mənaŋ mənaŋ ya tɔwɛ gywii mò agyasepo-ɔ feyɛ Wuribware a kyiŋni mò lee lowi-ro, né mbeyɔmɔ ɔ gyɛ bamɔ nkrees o yii Galileya sweere se. Mfeŋ-ɔ ba ɣu mò. Mo aseŋ a lowe.”

⁸ Bamɔ a nu mò aseŋ-ɔ, né aa waa bamɔ kɔne bweetɔ. Né baa lee mfeŋ na kufu sanj ki de bamɔ, né baa lee ba ɣwɛenaj na bɔ ya tɔwɛ amo aseŋ gywii Yeesuu agyasepo-ɔ.

⁹ Bɔ bɔ sa se-ɔ Yeesuu fəŋfɔŋ a tɛŋ bamɔ kpa, né oo ka bamɔ kanɔ. Bamɔ a deŋ pini mò mfeŋ-ɔ, né baa yɔ ya kpuni anjurii kra mò ayaapapaa-rɔ, né baa suŋ mò. ¹⁰ Né Yeesuu a tɔwɛ gywii bamɔ feyɛ, “Mɔnɛ ma sa a kufu nya mɔnɛ. Mon' kya mɔnɛ kpa se yɔ mo kowebɛɛ-anam o ase ya tɔwɛ gywii bamɔ feyɛ bɔ yɔ Galileya sweere se. Mfeŋ né ba ɣu mo.”

Amo kamεε-rɔ, kεtɔ nε asoogyaa awuye-o a waa-ɔ

¹¹ Akyee amo a kiñji ba yɔ mañ-nɔ-ɔ, nε asoogyaa awuye nε ba deere kegyeranta-ɔ se-ɔ boko a yɔ mañ-nɔ ya tɔwε kεtɔ kemaa nε kaa ba-ɔ gywii Wuribware aləññɔpo abresε-ɔ. ¹² Aləññɔpo abresε amo a nu bamɔ aseñ-ɔ, nε bamɔ aa mañ abresε-ɔ a gyanjε, nε baa fa amo mfεεre. Añuroseñ nε ñkee baa kra-ɔ e gye feyε ba ba atanne bweetɔ a bɔ bɔ sa asoogyaa awuye amo. ¹³ Nε baa tɔwε gywii bamɔ feyε, “Kεtɔ nε mɔn' tɔwε-ɔ e gye feyε Yeesuu agyasepo-ɔ ya bɔ ywii mɔ kifuniñ taa narε kanye na mone a di idi. ¹⁴ Nε gominaa-o ya nu amo-ɔ se, anε fññfññ anε e popɔrε mɔ na o ma taa mone kebɔye.”

¹⁵ Nε asoogyaa awuye-o a kɔrε atanne-ɔ, nε baa waa anεñ nε baa tɔwε gywii bamɔ-ɔ. Amose se-ɔ, anεñ a kayeba mɔ a sañjε-rɔ Yudaa awuye-ro ya bɔ fo ndɔɔ a kake mɔ.

Anεñ nε Yeesuu a lee mɔ eyεe bɔ kaapo mɔ agyasepo kudu kakɔ-ɔ Galileya-ɔ

¹⁶ Kεtɔ a waa kafwee-ɔ, nε Yeesuu agyasepo kudu kakɔ-ɔ a yɔ Galileya swεere se. Nε baa yɔ kebεe nε Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε bɔ yɔ-ɔ se. ¹⁷ Nε baa ñu mɔ mfεñ, nε baa kpuni añuri sun mɔ. Amo-ɔ pεee gbaa bamɔ-rɔ boko moñ taare kɔrε gyi feyε mɔ nee.

¹⁸ Nε Yeesuu a sɔñ tɔ bamɔ-rɔ, nε o ye, “Mɔn' lɔñ eñebɔ na mɔn' nu mo ase.

Keyaalen nε kε bɔ soso na sweere-ɔ pεee
nε Wuribware a taa waa mo kεsaree-ɔ.

¹⁹ Amose-ɔ mo e tɔwε mo i gywii mone feyε,

mɔn' yɔ kaye mɔ-rɔ asesε pεεε ase toŋ kεmaa,
 na mɔn' sa a bɔ waa mɔ agyasəpo,
 na mɔn' bɔ bamɔ asuu,
 Wuribware, n sε, na mɔ, Wuribware mɔ gyi-o,
 na Wuribware a kufwiijε timaa-o
 kεnyarerɔ.
 20 Na mɔn' kaapo bamɔ a bɔ gya aseŋ kεmaa
 nε mɔ a tɔwε gywii mone fεyε mɔn' gya sε-ɔ
 sε.
 Na mɔn' nyinŋi si fεyε mɔ e kyεna mone ase
 saŋ kεmaa bɔ fɔ kaye kεε."

**Abwareṣen Wore-ɔ
New Testament in Chumburung
(GH:ncu:Chumburung)**

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chumburung

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chumburung

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 30 Dec 2021

24326c91-bd91-5fb9-a5f1-7f3e726a9745